

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС:

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ВИПУСК 6 (6-7)

**КИЇВ
2018**

Фахове видання

**з філософських, педагогічних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
(№326 від 04.04.2018 року)**

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: збірник наукових праць

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія KB № 22989-12889 ПР від 11 грудня 2017 року

Друкується за рішенням

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(протокол № 14 від 26 червня 2018 року)

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П., доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України (Україна, Київ)

Головний редактор:

Кивлюк О. П., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Співредактори:

Топузов О. М., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, (Україна, Київ)

Вашкевич В. М., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Савельєв В. Л., доктор історичних наук, професор (Україна, Київ)

Відповідальний редактор:

Мордоус І. О., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, Київ)

Редакційна колегія:

Андрушкевич Ф., доктор педагогічних наук, проф. (Польща, Ополе)

Андрюкайтене Р., доктор PhD соціальних наук (менеджмент) (Литва, Маріямполе)

Базалук О. О., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Бак М., доктор філософських наук (Польща, Ополе)

Бобрицька В. І., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Бондаренко В. Д., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Ван Цзин доктор наук, професор (Китай)

Вернидуб Р. М., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Воронкова В. Г., доктор філософських наук, професор (Україна, Запоріжжя)

Жалдак М. І., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України (Україна, Київ)

Калініна Л.М. доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Корець М. С., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Макаренко Л. Л., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Свириденко Д.Б., доктор філософських наук, доцент (Україна, Київ)

Сергієнко В. П., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Терепищій С. О., доктор філософських наук, доцент (Україна, Київ)

Чжу Декуан доктор наук, професор (Китай)

Яшанов С. М., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної освіти і науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють всі освітні галузі (науки про освіту; філософія освіти; освітні вимірювання; дошкільна, початкова, середня, професійна, вища освіта, менеджмент освітньої діяльності тощо). Розрахований на фахівців гуманітарних наук.

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС : ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ / Голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ :

«Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 6 (6-7) : гуманітарні науки. – 124 с.

**NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY**

**EDUCATIONAL
DISCOURSE:
COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS**

HUMANITIES SCIENCES

VOLUME 6 (6-7)

KYIV
2018

Scientific professional publication on pedagogy and philosophy
(order of the Ministry of Education and Science No. 326 dated April 4, 2018)

EDUCATIONAL DISCOURSE: collection of scientific papers

Certificate of printed mass media's state registration:
Series KB № 22989-12889 IIP from December 11th, 2017

Printed by decision

Academic Council of National Pedagogical Dragomanov University
(protocol № 14 from June 26th, 2018)

Honored Chief Editor:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Chief Editor:

Kyvliuk O. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Co-editor:

Topuzov O. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Saveliev V. L., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Responsible Editor:

Mordous I. O., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ukraine, Kyiv)

Editorial board:

Andrushkevych F., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, (Poland, Opole)

Andriukaitene R., Doctor of Social Sciences (Management) (Lithuania, Marijampole)

Bak M., Doctor of Philosophical Sciences (Poland, Opole)

Bazaluk O. O., Doctor of Philosophical, Professor (Ukraine, Kyiv)

Bobrytska V. I., Doctor of Pedagogical Sciences Professor, (Ukraine, Kyiv)

Bondarenko V. D., Doctor of Philosophical, Professor (Ukraine, Kyiv)

Wan Jing Doctor of Sciences, Professor (China)

Vernydub R. M., Doctor of Philosophical Sciences Professor, (Ukraine, Kyiv)

Voronkova V. G., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Ukraine, Zaporizhzhia)

Zhaldak M. I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Kalinina L.M., Doctor of Pedagogical Sciences Professor, (Ukraine, Kyiv)

Korets M. S., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv)

Makarenko L. L., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv)

Svyrydenko D. B., Doctor of Philosophical Sciences, Docent (Ukraine, Kyiv)

Serhiienko V. P., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv)

Terepyshchyi S. O., Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor (Ukraine, Kyiv)

Zhu Dequan Doctor of Sciences, Professor (China)

Yashanov S. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv).

The collections' concept is based on a multifaceted scientific coverage of the problems of modern education and science in terms of multicultural globalisational society. The main headings cover all educational areas (sciences about education; Philosophy of education; Educational measurements; Pre-school, primary, secondary, vocational, higher education, management of educational activities, etc.). It is designed for specialists in the humanities.

EDUCATIONAL DISCOURSE : COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS / Chief Editor O. P. Kyvliuk. – Kyiv : «Publishing house «Hileya», 2018. – Volume 6 (6-7) : humanities science. – 124 p.

©Editorial board , 2018

©Authors of articles, 2018

©National Pedagogical Dragomanov University , 2018

©PE Publish House Hileya, 2018

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Титова Н.М.	Значення професійної мобільності у психолого-педагогічній підготовці педагогів професійного навчання	7
Демченко О.М.	Конструктивне формування у студентів умінь професійного спілкування іноземною мовою: обґрунтування педагогічних умов	18
Феденько С. М.	Самостійна позааудиторна робота у системі професійної підготовки майбутніх фахівців фармації	35
Дідик А.О., Іщенко С.М.	Професійно спрямоване вивчення курсу «Електромеханіка та електроніка» майбутніми педагогами професійного навчання	43

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Литвиненко Т.С.	Ретроінновація філософсько-педагогічної спадщини Григорія Сковороди у сучасній українській дошкільній освіті	51
Жукова Г.В.	Зміст професійної підготовки майбутніх вихователів до навчання англійської мови дошкільників	61

ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ільїна Г.В.	Концепт «уяви» в процесах формування візуального мислення	69
Парфьонова О.І.	Управління та адміністрування шкіл: призначення керівника закладу освіти (зміни у законодавстві України)	79

РЕЛІГІЄЗНАВЧІ СТУДІЇ

Мокієнко М.М.	Сучасне п'ятидесятиріччя вчення про зцілення	90
Хромец В.Л.	Нормативно-правове регулювання діяльності закладів вищої духовної освіти в умовах нового освітнього законодавства України	104

CONTENT

PEDAGOGY OF HIGH SCHOOL

<i>Tytova N.</i>	The professional mobility significance in psychological and pedagogical training of pedagogies of professional education	7
<i>Demchenko O.</i>	Constructive formation of skills of professional communication in a foreign language at students: reasoning of pedagogical condition	18
<i>Fedenko S.</i>	Self-extracurricular work in the system of professional training of future specialist in pharmacy	35
<i>Didik A., Ishchenko S.</i>	Professionally determined study of the “Electrical and electronics” course future pedagogies of professional education	43

PRE-SCHOOL EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS

<i>Litvinenko T.</i>	The retroinnovation of Hrigory Skovoroda philosophical and pedagogical heritage in modern Ukrainian pre-school education	51
<i>Zhukova G.</i>	Content of professional training of future pre-school teachers for the teaching of English language of pre-school children	61

CHALLENGE OF INFORMATION SOCIETY

<i>Ilina H.</i>	The concept of imagination in the processes of the formation of visual thinking	69
<i>Parfonova O.</i>	School administration and management appointment of the education manager (changes in the legislation of Ukraine)	79

RELIGIOUS INNOVATIVE STUDIES

<i>Mokiyenko M.</i>	The modern Pentecostal doctrine of healing	90
<i>Khromets V.</i>	Normative-legal regulation of the activities of high-spiritual education in Ukraine’s new educational legislation	104

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.011.3-051:377

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ
ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯTHE PROFESSIONAL MOBILITY SIGNIFICANCE IN PSYCHOLOGICAL
AND PEDAGOGICAL TRAINING OF PEDAGOGIES PROFESSIONAL
EDUCATION

Н. М. Титова

Актуальність теми дослідження. Динамічність, яка сьогодні прослідковується у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства в Україні, викликана об'єктивними чинниками модернізації і реформування політичного, економічного, культурного, соціального та освітнього життя нашої країни. На сучасному етапі розвитку неперервної освіти актуальність професійної мобільності сучасного фахівця є беззаперечною та домінує як у вітчизняних, так і у зарубіжних науково-педагогічних дослідженнях.

Постановка проблеми. Професійна діяльність сучасного фахівця підпорядкована безперервному процесу адаптації до соціальних перетворень у суспільстві на всіх рівнях, тому у значній мірі успішність та майбутня самореалізація особистості залежить від потенціалу її професійної мобільності. Зацікавленість у підготовці професійно мобільних фахівців на державному рівні розпочинається із реалізації права на академічну мобільність для її учасників [4]. Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями: харчові технології, технологія виробів легкої промисловості, деревообробка, дизайн, готельно-ресторанна справа,

Urgency of the research. The dynamic, which is now traced in all spheres of life of modern society, is caused by objective factors of modernization and reform of the political, economic, cultural, social and educational life of our country. At the present stage of continuous education development, the urgency of the modern specialist's professional mobility is indisputable and dominates in both the domestic and the foreign scientific and pedagogical studies.

Target setting. The professional activity of a modern specialist is subordinated to the continuous process of adaptation to social transformations in society at all levels, accordingly to a great extent the success and future self-realization of the individual depends on the potential of her professional mobility. The interest in training professionally mobile specialists at the state level begins with the realization of the right to academic mobility for its participants [1]. The content of psychological and pedagogical training for future bachelors in the specialty 015 "Vocational Education" (in specialties: food technologies, technology of light industry products, woodworking, design, hotel and restaurant business, economics, document management, tourism) provides for a number of disciplines that

економіка, документознавство, туризм) передбачає ряд дисциплін, які зорієнтовані на формування професійно мобільного фахівця [8]. З метою інтенсифікації психолого-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів професійної освіти у вибірковій частині навчальних планів підготовки майбутніх бакалаврів за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) нами запропонована навчальна дисципліна «Професійна мобільність», що обирається студентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження багатьох вчених, що представлені у психолого-педагогічній літературі, свідчать про вагоме значення професійної мобільності сучасного фахівця. Звернемо увагу на дисертаційні дослідження, в яких розкрито формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах (С. Сушенцева [6,7]); розвиток професійної мобільності педагога в системі додаткової освіти (Л. Амірова [1]), формування професійної мобільності майбутніх офіцерів (А. Ващенко); психологія професійної мобільності особистості (Ю. Дворецька); формування професійної мобільності майбутніх економістів (Є. Іванченко[2]); формування професійної мобільності майбутніх інженерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін (С. Капліна) та інші.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є обґрунтувати значення професійної мобільності сучасного фахівця і представити зміст навчальної дисципліни «Професійна мобільність», що є варіативною за вибором студентів у психолого-педагогічній підготовці бакалаврів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

are oriented to the formation of a professionally mobile specialist [4]. With the purpose of intensification of psychological and pedagogical preparation of future bachelors of vocational education in the electoral part of the curriculum for the preparation of future bachelors in the specialty 015 Vocational education (by specialties), we proposed discipline 3 cycle of the selection of students BB2.3. "Professional mobility".

Actual scientific researches and issues analysis. The research of many scientists, which are presented in the psychological and pedagogical literature, testify to the great importance of the professional mobility of a modern specialist. Turn your attention to dissertational researches in which various aspects of formation of professional mobility are revealed, in particular future qualified workers in vocational and technical schools (S. SUSHENTSEVA), pedagogue in the system of additional education (L. AMIROVA), future officers in the process of training in higher military educational institutions (A. VASHCHENKO), psychology of person professional mobility (Yu. DVORETSKA), future economists in the studying process at higher educational institutions (Ye. IVANCHENKO), future engineers in the studying process of humanitarian disciplines (S. Kaplin) and other.

The research objective. The task of our research is to substantiate the importance of the professional mobility of a modern specialist and to present the content of the academic discipline "Professional Mobility", which is optional at the choice of students in the psychological and pedagogical preparation of bachelors of the specialty 015 Vocational education (by specialties).

Виклад основного матеріалу.

Рушійними силами розвитку благоустрою України є усвідомлення концепту «професійно мобільний фахівець». Про важливе значення психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців для закладів професійної-технічної (професійної) освіти зазначає Л. Сушенцева, а саме «актуальність проблеми психолого-педагогічної готовності педагогів професійної школи визначається динамічними змінами в соціальному замовленні ринку праці, що постійно змінюється, на підготовку кваліфікованого робітника, зростанням значення якостей професійної мобільності, як умови самореалізації особистості та її успішного майбутнього професійного життя» [7, с. 356]. Автором проведено структурний аналіз психолого-педагогічної готовності педагога професійного навчання до формування професійної мобільності учнів професійно-технічного навчального закладу і сформулювало три основоположні компоненти: дидактична компетентність, особистісна компетентність, психолого-педагогічна компетентність [7, с. 363-366]. Для реалізації вказаних компонентів ми розробили зміст навчальної дисципліни «Професійна мобільність» у структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) в НПУ імені М. П. Драгоманова. Дана дисципліна обсягом 3 кредити ECTS, 90 год. вивчається у міжпредметному зв'язку з дисциплінами: «Психологія», «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», «Педагогічна іміджологія», «Комунікативні процеси у педагогічній діяльності» та іншими. Узагальнена мета дисципліни «Професійна мобільність» – формування готовності майбутнього педагога професійного навчання до

The statement of basic materials.

The driving force behind the development of Ukraine's improvement is the realization of the concept of "professionally mobile specialist". L. SUSHENTSEVA notes the importance of the psychological and pedagogical training of future specialists for the institutions of professional-technical (professional) education, Namely, "the urgency of the problem of the psychological and pedagogical readiness of the teachers of the vocational school is determined by the dynamic changes in the social order of the labor market, it constantly changes, the training of a qualified worker, the growing importance of the qualities of professional mobility, as a condition for the self-realization of the personality and its successful future professional life" [3, p. 356].

The author carried out a structural analysis of the psychological and pedagogical readiness of the vocational education teacher to form professional mobility among students in a vocational and technical educational institution and formulated three fundamental components: didactic competence, personal competence, psychological and pedagogical competence [3, p. 363-366].

To implement these components, we developed the content of the academic discipline "Professional Mobility" in the structure of psychological and pedagogical preparation of future bachelors of specialty 015 Vocational education (by specialties) at the National Pedagogical Dragomanov University. This discipline of 3 ECTS credits, 90 hours is studied in interdisciplinary relations with the disciplines: "Psychology", "Professional Pedagogy", "Methodology of vocational education", "Pedagogical image", "Communicative processes in pedagogical activity" and others.

The general objective of the discipline "Professional mobility" is the formation

зміни виконуваних професійних завдань, місця роботи, здатності швидко розв'язувати педагогічні ситуації, освоювати нові педагогічні технології навчання тощо.

Висновки. Здійснена спроба диверсифікувати зміст психолого-педагогічної підготовки педагогів професійного навчання з метою формування професійно мобільної, креативної, конкурентоспроможної інноваційної особистості. Створення дієвого інструментарію засобами електронної платформи Moodle (<http://www.moodle.npu.edu.ua/>) оптимізує освітній процес та сприяє реалізації компетентнісного підходу у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з удосконаленням технології змішаного навчання у закладах вищої освіти з метою формування професійно мобільних бакалаврів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Ключові слова: педагог професійного навчання, професійна мобільність, психолого-педагогічна підготовка, вища професійна освіта.

of the readiness of the future teacher of vocational education to change the professional tasks, the place of work, the ability to quickly solve pedagogical situations, to master new pedagogical technologies of instruction and the like.

Conclusions. An attempt has been made to diversify the content of psychological and pedagogical training of vocational education teachers with the aim of forming a professionally mobile, creative, competitive and innovative personality. The creation of an effective toolkit on the electronic platform Moodle (<http://www.moodle.npu.edu.ua/>) optimizes the educational process and promotes the implementation of a competence approach in the preparation of future teachers of vocational education. The prospects for further research related to the improvement of mixed education technology in higher education institutions with the aim of forming professionally mobile bachelors of specialty 015 Vocational education (by specialties).

Keywords: edagogue of vocational training, professional mobility, psychological and pedagogical training, higher professional education.

Актуальність теми даного дослідження. Динамічність, яка сьогодні прослідковується у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства в Україні, викликана об'єктивними чинниками модернізації і реформування політичного, економічного, культурного, соціального та освітнього життя нашої країни. Унікальність підготовки майбутніх педагогів професійного навчання пов'язана з її бінарністю, адже вони рівноцінно отримують за фахом ґрунтовну інженерну підготовку, а також психолого-педагогічну та методичну підготовку [6]. Сьогодні терміни «мобільність», «професійна мобільність» є актуальними та широкоживаними для філософії, економіки, соціології, психології, педагогіки. На сучасному етапі розвитку неперервної освіти актуальність професійної мобільності сучасного фахівця є беззаперечною та домінує як у вітчизняних, так і у зарубіжних науково-педагогічних дослідженнях [1,2,5,6,7,10].

Постановка проблеми. Професійна діяльність сучасного фахівця підпорядкована безперервному процесу адаптації до соціальних перетворень у суспільстві на всіх рівнях, тому у значній мірі успішність та майбутня самореалізація особистості залежить від потенціалу її професійної мобільності. Зацікавленість у підготовці професійно мобільних фахівців на державному рівні розпочинається із реалізації права на академічну мобільність для її учасників [4].

У межах дослідження встановлено, що диверсифікація психолого-педагогічної підготовки педагогів професійного навчання сприяє гнучкості навчального процесу, актуалізує інноваційні технології навчання і створює необхідні умови для формування сучасного професійно мобільного фахівця.

Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями: харчові технології, технологія виробів легкої промисловості, деревообробка, дизайн, готельно-ресторанна справа, економіка, документознавство, туризм) передбачає ряд дисциплін, які зорієнтовані на формування професійно мобільного фахівця [8]. З метою інтенсифікації психолого-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів професійної освіти у вибірковій частині навчальних планів підготовки майбутніх бакалаврів за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) нами запропонована навчальна дисципліна «Професійна мобільність», що обирається студентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження багатьох вчених, що представлені у психолого-педагогічній літературі, свідчать про вагоме значення професійної мобільності сучасного фахівця. Наукові напрацювання філософів, соціологів, психологів, економістів, педагогів дозволили інтерпретувати поняття «мобільність» досить різнобічно та встановити її види, такі як «вертикальна і горизонтальна, індивідуальна і групова, внутрішньогенераційна і міжгенераційна; соціальна, трудова, культурна, міжпрофесійна, професійна та інші види мобільності» [7, с. 6-7].

Звернемо увагу на дисертаційні дослідження, в яких розкрито – формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах (С. Сушенцева [6,7]); розвиток професійної мобільності педагога в системі додаткової освіти (Л. Амірова [1]), формування професійної мобільності майбутніх офіцерів (А. Ващенко); психологія професійної мобільності особистості (Ю. Дворецька); формування професійної мобільності майбутніх економістів (Є. Іванченко [2]); формування професійної мобільності

майбутніх інженерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін (С. Капліна), формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти (Р. Пріма [5]) та інші.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є обґрунтувати значення професійної мобільності сучасного фахівця і представити зміст навчальної дисципліни «Професійна мобільність», що є варіативною за вибором студентів у психолого-педагогічній підготовці бакалаврів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із аспектів розвитку благоустрою України є впровадження концепту «професійно мобільний фахівець» на засадах компетентнісного підходу у закладах вищої освіти як необхідної інтегративної характеристики сучасного фахівця.

Л. Амірова характеризує мобільність як один з головних показників професійної та соціальної затребуваності суб'єкта і зазначає, що професійно мобільну особистість може виховати лише професійно мобільний педагог, мобільні якості якого не обмежуються лише сферою суто педагогічної діяльності [1].

Є. Іванченко визначає професійну мобільність як найважливішу складову кваліфікаційної характеристики фахівця і з метою формування професійної мобільності фахівців фінансово-економічного профілю пропонує «впровадження інтегрованих курсів, зміст яких містить знання, спрямовані на вирішення практичних виробничих проблем, розуміння себе, людей, які оточують спеціаліста, знаходження раціонального виходу з конфліктних ситуацій, забезпечення розвитку загальної і професійної культури майбутніх фахівців, професійно значущих якостей...» [2, с.9].

Л. Фамілярська підкреслює, що мобільність особистості не є біологічно зумовленою здатністю, а отже можливий і необхідний її розвиток упродовж всього життя [10].

Р. Пріма відносить «професійну мобільність» до своєрідного особистісного ресурсу, внутрішнього (мотиваційно – інтелектуально – вольового) потенціалу майбутнього фахівця, який «...сприяє дієвому перетворенню суспільного довкілля і самого себе в ньому; що забезпечує гнучку орієнтацію й діяльнісне реагування в динамічних соціальних та професійних умовах відповідно до власних життєвих позицій, готовність до змін та її реалізацію у своїй життєдіяльності; детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку» [5, с. 13].

Розкриваючи методологічні аспекти організації професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів науковець Л. Сушенцева

акцентує увагу на недостатній психолого-педагогічній готовності педагога професійного навчання до формування професійної мобільності учнів закладів професійно-технічної (професійної) освіти, що проявляється у його нездатності «...оцінити свої можливості й спрогнозувати особистісний розвиток, знайти власне рішення в ситуації вибору, відстояти свою індивідуальність, забезпечуючи перспективи кар'єрного зростання» [6, с. 21].

І. Каньковський визначає, що професійна діяльність педагога професійного навчання (інженера-педагога) є поліфункціональною, широкопрофільною та має двокомпонентні професійні вміння, «...складовими яких є: знання способів вирішення конкретних виробничих завдань (інформаційно-образна сторона дії) і вміння користуватися цими знаннями (процесуальна сторона дії)» [3, с. 97-98]. Про важливе значення психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців для закладів професійно-технічної (професійної) освіти зазначає Л.Сушенцева, а саме «актуальність проблеми психолого-педагогічної готовності педагогів професійної школи визначається динамічними змінами в соціальному замовленні ринку праці, що постійно змінюється, на підготовку кваліфікованого робітника, зростанням значення якостей професійної мобільності, як умови самореалізації особистості та її успішного майбутнього професійного життя» [7, с. 356]. Автором проведено структурний аналіз психолого-педагогічної готовності педагога професійного навчання до формування професійної мобільності учнів професійно-технічного навчального закладу і виокремлено три основоположні компоненти психолого-педагогічної готовності: дидактична компетентність, особистісна компетентність, психолого-педагогічна компетентність [7, с. 363-366].

Спираючись на вищезазначені аспекти і специфіку майбутньої професійної діяльності педагога професійного навчання, нами розроблено навчальну дисципліну «Професійна мобільність», що входить у структуру психолого-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) в НПУ імені М. П. Драгоманова. Дана дисципліна обсягом 3 кредити ECTS, 90 год. вивчається у міжпредметному зв'язку з навчальними дисциплінами : «Психологія», «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», «Педагогічна іміджологія», «Комунікативні процеси у педагогічній діяльності» та іншими.

Узагальнена мета дисципліни «Професійна мобільність» – формування готовності майбутнього педагога професійного навчання до модифікації фахових умінь у динамічних реаліях професійної діяльності,

здатності швидко розв'язувати педагогічні нестандартні ситуації, засвоювати нові педагогічні технології навчання тощо.

Завдання навчальної дисципліни «Професійна мобільність» є формування системи узагальнених професійних способів і умінь та ефективного їх використання для виконання різноманітних завдань у суміжних галузях виробництва, з метою переходу від однієї діяльності до іншої. Формування готовності майбутнього фахівця до диверсифікації власної професійної траєкторії в умовах сучасного ринку праці.

Зміст навчальної дисципліни і розподіл годин за видами робіт (табл. 1) представлено згідно навчального плану підготовки бакалаврів денної форми навчання галузі знань 01 освіта /Педагогіка спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями):

І. Теоретичні основи професійної мобільності. Професійна мобільність як інтегративна характеристика майбутнього фахівця, внутрішній потенціал особистості. Компоненти професійної мобільності: поведінковий компонент (зміна професії), когнітивний компонент (усвідомлення необхідності зміни професії та можливих шляхів реалізації цього рішення), інтегрально-особистісний компонент (уміння оцінювати ситуацію, що склалася, оцінювати свої можливості, рішучість, наполегливість, самовладання, самостійність, ініціативність, уміння взяти на себе відповідальність).

ІІ. Методичний аспект професійної мобільності педагога професійного навчання. Когнітивні, мотиваційні, організаційні, технологічні, креативні та рефлексивні компоненти формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітничих кадрів. Методи адаптації до змін сучасного суспільства, способи активізації творчого ставлення фахівця до майбутньої професійної діяльності, практична реалізація особистісного творчого потенціалу, професійного розвитку та саморозвитку.

Таблиця 1. Види навчальної діяльності.

Вид роботи	Денна форма
Всього аудиторних годин, з яких:	39
– лекційні заняття, год.	14
– лабораторні заняття, год.	-
– практичні заняття, год.	25
– семінарські заняття, год.	-
Самостійна робота, год.	51
Загальний обсяг годин	90
КП/КР	-
Форма підсумкового контролю:	

– екзамен	-
– залік	у 7 семестрі

З метою забезпечення професійної мобільності майбутніх педагогів професійного навчання у навчальний процес запроваджуються цілий спектр інноваційних педагогічних технологій, зокрема :

- педагогічна технологія критичного мислення;
- технологія розвивального навчання;
- технологія особистісно-орієнтованого навчання;
- технологія диференційованого навчання;
- технологія модульно-розвиваючого;
- технологія групового навчання;
- технології індивідуалізації процесу навчання [9] .

Означені технології навчання можливо реалізувати засобами системи управління навчальним контентом Moodle (<http://www.moodle.npu.edu.ua/>), яка є безкоштовною платформою електронного (дистанційного, змішаного) навчання і широко впроваджена в освітній процес НПУ імені М. П. Драгоманова, зокрема на Інженерно-педагогічному факультеті у процесі психолого-педагогічної підготовки педагогів професійного навчання.

Значення професійної мобільності майбутніх педагогів професійного навчання є надзвичайно важливе і актуальне, адже передбачає не тільки розвиток власної професійної мобільності, але й здатність формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітничих кадрів у сучасних закладах професійно-технічної (професійної) освіти.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Здійснена спроба диверсифікувати зміст психолого-педагогічної підготовки педагогів професійного навчання з метою формування професійно мобільної, креативної, конкурентоспроможної інноваційної особистості. Створення дієвого інструментарію засобами електронної платформи Moodle (<http://www.moodle.npu.edu.ua/>) оптимізує освітній процес та сприяє реалізацію компетентнісного підходу у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з удосконаленням технології змішаного навчання у закладах вищої освіти з метою формування професійно мобільних бакалаврів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Список використаних джерел:

1. Амирова, ЛА., 2009. 'Развитие профессиональной мобильности педагога в системе дополнительного образования : дис. д-ра пед. наук : 13.00.08', Уфа, 401 с.

2. Іванченко, ЄА., 2005. 'Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: автореферат... канд. пед. наук : 13.00.04 «теорія та методика професійної освіти»', *Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського*, Одеса, 21 с.
3. Каньковський, ІЄ., 2014. 'Система професійної підготовки інженерів-педагогів автотранспортного профілю: монографія', Хмельницький : *ФОП Цюпак А.А.*, 562 с.
4. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України, 2015. 'Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність від 12 серпня 2015 р.', *Урядовий портал*, № 579, Ст. 3. [online] (Останнє оновлення 11 Липня 2016) Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nras/248409199>.
5. Пріма, РМ., 2010. 'Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти автореферат... канд. пед. наук : 13.00.04 «теорія та методика професійної освіти»', *Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського*, Одеса, 48 с.
6. Сушенцева, ЛЛ., 2016. 'Формування професійної мобільності інженера-педагога: методологічний аспект', *Обрії*, Вип. 2 (43), с. 17-21.
7. Сушенцева, ЛЛ., 2011. 'Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія', Кривий Ріг : *Видавничий дім*, 438 с.
8. Титова, НМ., 2017. 'Системний підхід у психолого-педагогічній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання в університетах', *Наукові праці ЧНУ: наук. Журнал, Чорном. Нац. ун-т ім. Петра Могили*, Миколаїв: *Вид-во ЧНУ імені Петра Могили*, Т. 303. Вип. 291, с. 15-19.
9. Чубко, ОП., 2013. 'Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя', *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*, Педагогічні науки, Вип. 108.1. [online] (Останнє оновлення 09 Липня 2016) Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_37.
10. Фамілярська, Л., 2016. 'Мобільність сучасного вчителя: теоретико-методологічний аспект', *Педагогічний процес: теорія і практика (Серія: Педагогіка)* № 4 (55), с.16-20.

References:

1. Amirova, LA., 2009. 'Razvitiye professional'noy mobil'nosti pedagoga v sisteme dopolnitel'nogo obrazovaniya : dis. d-ra ped. nauk : 13.00.08 (Development of professional mobility of the teacher in the system of additional education: dis. Dr. ped. Sciences: 13.00.08)', Ufa, 401 s.
2. Ivanchenko, YEA., 2005. 'Formuvannya profesynoyi mobil'nosti maybutnikh ekonomistiv u protsesi navchannya u vyshchych navchal'nykh zakladakh: avtoreferat... kand. ped. nauk : 13.00.04 «teoriya ta metodyka profesynoyi osvity» (Formation of Professional Mobility of Future Economists in the Process of Teaching in Higher Educational Institutions: Abstract ... Cand. ped Sciences: 13.00.04 "Theory and Methods of Professional Education")', *Pivdennoukr. derzh. ped. un-t im. K. D. Ushyns'koho*, Odessa, 21 s.
3. Kan'kovs'kyi, IYE., 2014. 'Systema profesynoyi pidhotovky inzheneriv-pedahohiv avtotransportn'oho profilyu: monohrafiya (System of professional training of engineers-teachers of the motor transport profile: monograph)', Khmel'nyts'kyi : *FOP Tsyupak A.A.*, 562 s.

4. Yedynnyy veb-portal orhaniv vykonavchoyi vlady Ukrayiny, 2015. 'Polozhennya pro poryadok realizatsiyi prava na akademichnu mobil'nist' vid 12 serpnia 2015 r. (Regulations on the implementation of the right to academic mobility from August 12, 2015 y.)', *Uryadovyy portal*, № 579, St. 3. [online] (Ostannye onovlennya 11 Lypnya 2016) Dostupno: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248409199>.
5. Prima, RM., 2010. 'Teoretyko-metodychni zasady formuvannya profesiynoyi mobil'nosti maybutn'oho fakhivtsya pochatkovoyi osvity avtoreferat... kand. ped. nauk : 13.00.04 «teoriya ta metodyka profesiynoyi osvity» (Theoretical and methodical principles of formation of professional mobility of the future specialist of elementary education ... Abstract. ped Sciences: 13.00.04 "Theory and Methods of Professional Education")', *Pivdennoukr. derzh. ped. un-t im. K. D. Ushyns'koho*, Odesa, 48 s.
6. Sushentseva, LL., 2016. 'Formuvannya profesiynoyi mobil'nosti inzhenera-pedahoha: metodolohichnyy aspekt (Formation of professional mobility of a teacher-engineer: a methodological aspect)', *Obriyi*, Vyp. 2 (43), s. 17-21.
7. Sushentseva, LL., 2011. 'Formuvannya profesiynoyi mobil'nosti maybutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiyno-tekhnichnykh navchal'nykh zakladakh: teoriya i praktyka: monohrafiya (Formation of Professional Mobility of Future Skilled Workers in Vocational Education Institutions: Theory and Practice: Monograph)', Kryvyy Rih : *Vydavnychyy dim*, 438 s.
8. Tytova, NM., 2017. 'Systemnyy pidkhid u psykholoho-pedahohichniy pidhotovtsi maybutnikh pedahohiv profesiynoho navchannya v universytetakh (System approach in psychological and pedagogical preparation of future teachers of professional training in universities)', *Naukovi pratsi CHNU: nauk. Zhurnal, Chornom. Nats. un-t im. Petra Mohyly*, Mykolayiv: *Vyd-vo CHNU imeni Petra Mohyly*, T. 303. Vyp. 291, s. 15-19.
9. Chubko, OP., 2013. 'Innovatsiyni tekhnolohiyi navchannya v konteksti pedahohichnoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya (Innovative Learning Technologies in the Context of the Teacher's Future Teacher Training)', *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu, Pedahohichni nauky*, Vyp. 108.1. [online] (Ostannye onovlennya 09 Lypnya 2016) Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_37.
10. Familyars'ka, L., 2016. 'Mobil'nist' suchasnoho vchytelya: teoretyko-metodolohichnyy aspekt (Mobility of a Modern Teacher: Theoretical and Methodological Aspect)', *Pedahohichnyy protses: teoriya i praktyka (Seriya: Pedahohika)* № 4 (55), s.16-20.

УДК 378.016:811.111

**КОНСТРУКТИВНЕ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ УМІНЬ
ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ:
ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ****CONSTRUCTIVE FORMATION OF SKILLS OF PROFESSIONAL
COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE AT STUDENTS:
REASONING OF PEDAGOGICAL CONDITIONS****О. М. Демченко**

Актуальність теми дослідження. Професійне володіння англійською мовою є однією зі складових конкурентоздатності й обов'язкових вимог до випускників морських вишів України. Зміни у процесі підготовки до компетентного професійного спілкування іноземною мовою майбутніх моряків актуалізовані змінами у міжнародних і державних стандартах професійної діяльності фахівців морського транспорту.

Постановка проблеми. Необхідним є пошук ефективних сучасних технологій, спрямованих на всебічний розвиток професіонала у процесі навчання у морському виші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти формування умінь професійної іншомовної комунікації майбутніх фахівців морського флоту вивчають С. Л. Барсук, Є. С. Бугакова, С. В. Козак, М. В. Кулакова, У. І. Ляшенко, О. В. Парахіна, І. В. Сокол, Л. Г. Ступіна, В. Ф. Теніщева, О. М. Тирон, О. О. Фролова, Л. К. Холанд, Н. І. Черненко, та ін.

Постановка завдання. Обґрунтувати педагогічні умови як змістове ядро експериментальної моделі конструктивного формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів.

Виклад основного матеріалу. У статті уточнено змістове наповнення понять «умова»,

Urgency of the research. Proficiency in English is one of the components of competitiveness and compulsory requirements for graduates of Ukrainian maritime higher educational establishments. Changes in the process of training for competent professional communication in a foreign language of future seamen are actualized by changes in international and state standards of professional activity of maritime specialists.

Target setting. It is necessary to search for effective modern technologies aimed at the comprehensive development of the professional in the process of training at a maritime higher educational establishment.

Actual scientific researches and issues analysis. Some aspects of forming the skills of professional foreign language communication of future specialists of the maritime fleet are studied by S. L. Barsuk, Ye. S. Buhakova, S. V. Kozak, M. V. Kulakova, U. I. Liaschenko, O. V. Parakhina, I. V. Sokol, L. H. Stupina, V. F. Tenischeva, O. M. Tyron, O. O. Frolova, L. C. Holland, N. I. Chernenko, and others.

The research objective. To substantiate the pedagogical conditions as the content core of the experimental model of constructive formation in the higher school of skills of professional communication in a foreign language at students.

The statement of basic materials. The article specifies the meaningful content of the concepts "condition",

«педагогічні умови» і «формування». Здійснено теоретичний аналіз наукових джерел. Враховано результати діагностики, специфіку навчання, вимоги до фахової підготовки майбутніх робітників морського профілю, наукові уявлення про педагогічні умови навчання у виші і формування умінь професійного іншомовного спілкування, саморефлексію досвіду в площині викладання англійської мови професійного спілкування. Теоретично обґрунтовано і дано визначення педагогічним умовам як змістового ядра експериментальної моделі формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів.

Висновки. Процес формування умінь професійного іншомовного спілкування здобувачів освіти у морських вишах на рівні бакалавріату набуватиме позитивної динаміки, коли буде реалізовано виокремлені базові педагогічні умови. Першою є стимулювання у студентів ціннісного ставлення до формування умінь компетентного іншомовного професійного спілкування. Другою – активізація діалогічних форм навчально-професійної діяльності як ресурсу формування умінь компетентного професійного іншомовного спілкування. Третьою – врахування вимог міжнародних стандартів. Четвертою – практико-орієнтоване навчання через занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації відповідно до етапів навчання.

Ключові слова: умова, педагогічні умови, формування, позитивна мотивація, курсант морського вишу, уміння професійного спілкування іноземною мовою.

"pedagogical conditions" and "formation". The theoretical analysis of scientific sources is made. The results of the diagnostics, the specifics of training, the requirements for the professional training of future mariners, scientific notions about the pedagogical conditions of education in a higher education and the formation of skills of professional foreign language communication, self-reflection of experience in the field of teaching professional communication in English are taken into account. The definition of pedagogical conditions as a content core of an experimental model of formation in a higher school of skills of professional communication in a foreign language at students is theoretically substantiated and given.

Conclusions. The formation process of skills of professional foreign language communication of maritime higher educational establishments' students at the bachelor level will gain positive dynamics when the singled out basic pedagogical conditions will be realised. The first is stimulation of students' valuable attitude towards the formation of skills of competent foreign language professional communication. The second is activization of dialogical forms of educational and professional activity as a resource for the formation of skills of competent professional foreign communication. The third is taking into account the requirements of international standards. The fourth is practical-oriented training through immersion of cadets in educational professionally oriented situations in accordance with the stages of training.

Keywords: condition, pedagogical conditions, formation, positive motivation, a cadet of maritime higher educational establishment, skills of professional communication in a foreign language.

Актуальність теми. Дійсністю є те, що принципом, на якому ґрунтується державна політика України у сфері вищої освіти, є сприяння

сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоздатного людського капіталу та створення умов для освіти молоді протягом життя. Справедливим є твердження, що без якісних трудових ресурсів, мотивованих, підготовлених і кваліфікованих кадрів відповідно до міжнародних стандартів, судноплавство, як важлива економічна галузь, не може процвітати. Нині Україна входить до рангу лідерів за кількістю офіцерів на суднах світового торговельного флоту, що свідчить про досить високий рівень підготовки фахівців морського транспорту з вищою освітою. Водночас, у зв'язку з євроінтеграцією і зацікавленістю іноземних судноплавних компаній фахова підготовка українських моряків у вищих закладах освіти, яка являє собою володіння і здатність використання певного набору компетентностей в професійній діяльності, потребує змін.

Слід зазначити, що володіння англійською мовою (АМ), визнаної Міжнародною морською організацією (ІМО) офіційною мовою комунікації на морі, є однією зі складових конкурентоздатності й обов'язкових вимог до випускників вітчизняних морських вишів. У свою чергу, недостатній рівень підготовки українських фахівців морської галузі до професійного спілкування іноземною мовою у мультинаціональних екіпажах проявляється у втраті робочих місць на світовому ринку праці. Більшість нещасних випадків на морі відбувається через людські помилки, часто внаслідок низького рівня компетентності з АМ. До того ж, зміни у міжнародних і державних стандартах професійної діяльності фахівців морського транспорту актуалізують зміни у процесі формування якісних умінь професійного спілкування іноземною мовою майбутніх моряків у вишах.

Постановка проблеми. Всебічний розвиток особистості професіонала в сучасних умовах неможливо уявити без застосування саме сучасних технологій в процесі професійної підготовки у вищому закладі освіти. Як і раніше пошук ефективних технологій навчання у вищих закладах освіти України, зокрема, в морських вишах, залишається одним із головних завдань вищої школи та продовжує складати вектор розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти формування умінь професійного спілкування іноземною мовою майбутніх фахівців морського флоту вивчають С. Л. Барсук (педагогічні умови формування іншомовного професійного мовлення майбутніх судноводіїв на засадах комунікативно-когнітивного підходу), Є. С. Бугакова (психолого-педагогічний супровід у подоланні комунікативних бар'єрів у курсантів вишів морського профілю), С. В. Козак (формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту), М. В. Кулакова (формування готовності до професійної діяльності в

майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах), У. І. Ляшенко (педагогічні умови підготовки майбутніх суднових механіків у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін), О. В. Парахіна (розвиток іншомовної комунікативної компетенції майбутніх інженерів у системі додаткової професійної освіти військово-морського вишу), І. В. Сокол (формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін), Л. Г. Ступіна (формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності морських фахівців у навчальному комплексі «морський ліцей - морський виш»), В. Ф. Теніщева (інтегративно-контекстна модель формування професійної компетенції), О. М. Тирон (психолого-педагогічні основи формування іншомовної компетентності майбутніх моряків), О. О. Фролова (формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін), Л. К. Холанд (навчання професійної АМ у морських закладах освіти), Н. І. Черненко (педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту), та ін.

Врахування результатів наукових досліджень дає змогу стверджувати, що формування умінь фахового іншомовного спілкування можливе через інтернаціоналізацію, інтеграцію науки, освіти й ринку праці, усвідомлення потреби в оволодінні вміннями іншомовного професійного спілкування, позитивну мотивацію і активність здобувачів вищої освіти, контекстну, професійну, комунікативну спрямованість курсів вивчення іноземних мов і їх зв'язок з курсами інших дисциплін, а також вправлення у використанні набутих умінь професійної комунікації. Оновлення організації навчальної діяльності шляхом використання сучасних інноваційних та інтерактивних технологій і методів навчання, взаємодія, співпраця й співтворчість суб'єктів навчального процесу, високий рівень професіоналізму викладачів вищої школи і індивідуальний підхід до студентів також покликані сприяти ефективному формуванню умінь іншомовного професійного спілкування.

Наукові розвідки у царині поліпшення якості іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців морського транспорту показали, що одним із варіантів розв'язання розглянутої проблеми є розробка, цілеспрямована, систематизована і послідовна реалізація на практиці новаторських педагогічних умов в межах вишу. До того ж, педагогічні умови як центральна складова моделі формування в майбутніх випускників вищих закладів освіти на рівні бакалаврату умінь професійного іншомовного спілкування потребують відповідної аргументації та деталізації.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтування педагогічних умов як змістового ядра експериментальної моделі конструктивного формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів.

Виклад основного матеріалу. Для визначення педагогічних умов формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів важливе значення має врахування сутності понять «умова», «педагогічні умови» і «формування».

«Умови» є необхідні обставини, які роблять можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь; «правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чогось» [4, Т. 10, 1979, с. 441]. Як філософська категорія це суттєвий компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), з наявності якого з необхідністю випливає існування даного явища, властивості речей переходять з можливості в дійсність, те, що робить можливим наявність предмета, стану, процесу [5].

На нашу думку, правомірно визначити умови як істотний компонент, який зумовлює виникнення, впливає на ефективне існування будь-якого процесу й обумовлює результативність пов'язаної з ними діяльності.

Педагогічні ж умови є «обставини, від яких залежить та у яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [14, с. 243].

Наявність узагальненого інтегрованого характеру, вказує на функціональне призначення умов і показує їх науково-педагогічну сутність наступне визначення: «педагогічні умови – комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників [11, с.29].

За класифікацією Н. В. Іпполітової і Н. С. Стерхової педагогічні умови є: 1) складовим елементом освітньої системи, цілісного педагогічного процесу, який опосередковується активністю всіх його учасників; 2) зображують сукупність можливостей освітнього середовища (цілеспрямовано конструюються заходи впливу і взаємодії суб'єктів освіти: зміст, методи, прийоми і форми навчання та виховання, програмно-методичне оснащення освітнього процесу) і матеріально-просторового середовища (навчальне та технічне обладнання, природно-просторове оточення навчального закладу тощо), що впливають на діяльність освітньої системи; 3) у їхній структурі присутні як внутрішні елементи, які

впливають на розвиток особистісної сфери суб'єктів навчального процесу, так і зовнішні обставини навчально-виховного процесу; 4) належним чином обґрунтована їх реалізація забезпечує ефективне функціонування та стійкий розвиток педагогічної системи, гарантує неперервність, підвищує якість та ефективність освітнього процесу [8].

Педагогічні умови покликані забезпечити цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяти всебічному гармонійному розвитку особистості та створювати сприятливі можливості для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій» [11, с.29].

Поняття «формування» тлумачиться здебільшого як «дія від давати існування чому-небудь; створювати, надаючи якоїсь структури, організації, форми» [4, Том 10, 1979, с. 624]. У педагогічній практиці формування означає: застосування прийомів і способів (методів, засобів) впливу на особистість студента з метою створення у нього системи певних цінностей і відносин, знань і умінь, складу мислення та пам'яті; процес розвитку й становлення особистості під впливом виховання, навчання, соціального середовища; цілеспрямованим розвитком особистості або тих чи інших її сторін, якостей під впливом виховання й навчання; процесом становлення людини як суб'єкта й об'єкта суспільних відносин; процес становлення людини як соціальної істоти під впливом усіх факторів – екологічних, соціальних, економічних, ідеологічних, психологічних і т. д. і передбачає певну закінченість новоутворень людської особистості, досягнення рівня зрілості, стійкості [3, с. 169].

Під формуванням умінь професійного спілкування у студентів морських вишів розуміємо процес і результат їх навчання задля набуття готовності і здатності здобувачів вищої освіти успішно і активно реалізовувати фахове іншомовне спілкування, яке ґрунтується на здобутих знаннях і навичках.

Отже, розширюючи поняття «умови», в межах наукового дослідження, що проводиться, під педагогічними умовами як змістовим ядром експериментальної моделі формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів розуміємо взаємопов'язаний комплекс свідомо створених педагогом істотних, необхідних і достатніх об'єктивних можливостей, обставин, заходів чи оточення педагогічного процесу, що є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання, оптимізації, використання елементів педагогічної системи (змісту, методів, прийомів, підходів, засобів, технологій,

організаційних форм навчально-виховного процесу, тощо) для успішної реалізації поставлених завдань з метою найефективнішої реалізації моделі навчання, який зумовлює виникнення, впливає на ефективне існування й обумовлює результативність у досягненні сформованості умінь компетентного фахового іншомовного спілкування.

Педагогічні умови є й тими обставинами, за яких компоненти навчального процесу (навчальний предмет, викладання і навчання) представлені у взаємодії та опосередковується активністю всіх його учасників, коли викладачеві надається можливість плідно викладати й керувати навчальним процесом, а здобувачу вищої освіти – успішно вчитися. Суб'єкт при цьому спонукається до активної діяльності, котра призводить до його особистісного розвитку.

Такий комплекс взаємопов'язаних обставин одночасно забезпечує цілісність, оптимальність, неперервність, якісність і ефективність навчання та виховання в освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства та вимог ринку праці, спрямований на всебічний гармонійний розвиток особистості шляхом створення сприятливих можливостей для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, інтегральних, загальних і спеціальних (фахових) компетентностей.

Розробка та експериментальна перевірка педагогічних умов є одним із завдань наукових розвідок, пов'язаних з різними аспектами сучасної підготовки фахівців морського флоту у закладах освіти вітчизняних (М. В. Кулакова, У. І. Ляшенко, І. В. Сокол, О. О. Фролова, Н. І. Черненко та ін.), закордонних (В. Ф. Тенищева) вчених. Особливу увагу в контексті нашого дослідження вважаємо доречним приділити науковим розвідкам стосовно саме педагогічних умов формування умінь професійного іншомовного спілкування студентів вищих закладів освіти морського транспорту українських і зарубіжних вчених, які визначають:

- модель подолання комунікативних бар'єрів шляхом створення відповідних психолого-педагогічних умов для розвитку комунікативної компетентності, що включають серію тренінгових занять і пакет навчально-методичних матеріалів для самостійної роботи (Є. С. Бугакова);

- формування іншомовної компетентності за структурними компонентами; спрямування навчання іноземної мови на розвиток психолінгвістичного сприймання мовлення, побудови сценаріїв міжкультурної взаємодії і стратегій спілкування, спрямованого на попередження ризиків мореплавства мислення, прагнення до спілкування, дотримання моральних норм; орієнтацію підготовки на використання іноземної мови в міжнародному екіпажі; виховання стійкої мотивації до

навчання та самовдосконалення; розширення соціоперцептивного сприймання дійсності; моделювання ситуацій іншомовної комунікативної діяльності майбутнього моряка; активне використання інформаційних психотехнологій у навчальному процесі; використання лінгвокраїнознавчого матеріалу для самостійного та аудиторного опанування студентами (О. М. Тірон);

– забезпечення позитивної мотивації курсантів; усвідомлення курсантами діалогічного мовлення як респонсивного мовленнєвого акту, впровадження в навчання когнітивних, комунікативних та респонсивних стратегій; занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації (С. Л. Барсук);

– технологію навчання на принципі рольової перспективи, що передбачає забезпечення ситуативно-тематичного структурування навчального матеріалу; практичну реалізацію комунікативних намірів студентів у всіх видах мовленнєвої діяльності, що імітують предметний і соціально-рольовий контексти їх спілкування із зарубіжними партнерами, систематичне відпрацювання ними алгоритмів основних типів діалогічного висловлювання в офіційних і неофіційних сферах комунікації (С. В. Козак);

– орієнтацію підготовки на послідовний і рівневий розвиток компетенцій лінгвістичного, комунікативного та дискурсивно-прагматичного рівнів як компонентів іншомовної комунікативної компетенції; проектування змісту освітньої траєкторії студентів з урахуванням основної та додаткової кваліфікацій, вимог до формування командно-методичних навичок, навичок виховної роботи, а також кваліфікаційних вимог до професійної підготовки; використання інтегрованого проблемно-контекстного підходу як базису для організації процесу навчання; реалізацію процесу розвитку іншомовної комунікативної компетенції в курсі додаткової лінгвістичної підготовки за допомогою сукупності педагогічних технологій активізації навчання; діагностику, моніторинг, спільний рефлексивний аналіз рівня розвитку іншомовної комунікативної компетенції майбутніх інженерів на різних етапах навчання (О. В. Парахіна);

– структурувати зміст дисципліни «Іноземна мова» у модулі, що зображають побутову, навчально-пізнавальну, соціально-культурну, професійну сфери спілкування і ввести в освітній процес інформаційно-дидактичний засіб, що включає технологію застосування сервісів Web, позааудиторну самостійну роботу студентів й само моніторинг отриманого інформаційно-віртуального «продукту» (Л. Г. Ступіна);

– поєднання цілісного підходу зі змістовим, що не буде відокремлювати АМ від контексту інших дисциплін, а переплітатиметься з навігаційними та інженерними курсами, а також з досвідом роботи на борту суден (L. C. Holland).

Взявши за основу припущення про те, що на базі суджень спеціалістів у певній галузі знань можна побудувати адекватну картину майбутнього розвитку, ми вважали за потрібне використання методу експертних оцінок. В якості експертів виступали 15 представників науково-педагогічного складу Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія», зокрема: 5 викладачів англійської мови професійного спрямування (АМПС) кафедри гуманітарних дисциплін і 10 досвідчених судноводіїв і механіків, викладачів провідних кафедр (5 капітанів далекого плавання, викладачів кафедри навігації і управління судном і 5 судових механіків першого розряду, викладачів кафедри судових енергетичних установок і систем).

Здійснені теоретичний аналіз наукових джерел, діагностика стану практики сформованості умінь професійного спілкування, врахування специфіки навчання, вимог до фахової підготовки майбутніх робітників морського профілю, наукових уявлень про педагогічні умови навчання у виші і формування умінь професійного іншомовного спілкування, саморефлексія досвіду в площині викладання АМПС дали можливість дещо скоригувати виокремлені експертами педагогічні умови.

Розглянемо першу педагогічну умову – стимулювання у студентів ціннісного ставлення до формування умінь компетентного іншомовного професійного спілкування.

Загальновизнано, що саме мотивація має велике значення в пізнавальній діяльності, оскільки мотиваційний стан стимулює і спрямовує пізнавальну діяльність суб'єкта, активізує сприйняття суб'єкта, пам'ять, мислення, уяву, судження про факти і світ, когнітивне маніпулювання символами [10, с. 112-114]. Низький рівень або ж відсутність мотивації до вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями морської галузі є однією із найзначніших проблем курсантів морських вишів, особливо на перших курсах до першого робочого досвіду на судні, що часто пов'язують із їх невпевненістю, чи продовжать вони морську кар'єру, і сподіванням на свій рівень загальної АМ з одночасною недооцінкою ролі знань морської термінології.

«Мотивація» походить від «мотив» – спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб людини; причина, те, що детермінує поведінку; об'єкт, що відповідає тій чи іншій потребі і який спонукає і спрямовує діяльність людини, надаючи їй суб'єктивний, особистісний

зміст, таким чином діяльність визначається її мотивом, тощо. Мотивація є система, що складається з багатьох чинників, які постійно змінюються і перебувають у тісних взаємозв'язках, сприяє розвитку інтелекту і розуміється як рушійна сила процесу розвитку особистості, її пізнавальних потреб, удосконалення особистості в цілому, «сукупність причин психологічного характеру (система мотивів), які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їх початок, спрямованість і активність» [13, с. 288].

У цілому погоджуючись з Т. І. Левченко [10], зауважимо, що мотивація будь-якого навчання, в тому числі навчання професійного спілкування іноземною мовою, постійно змінюється, що пов'язано з віком суб'єкта, його прагненнями до підвищення рівня володіння іноземною мовою, кар'єрного зростання, тощо. Необхідним у процесі навчання є узгодження мотиваційної сфери того, хто навчає (викладача), і того, хто навчається (студента), усвідомлення необхідності врахування диференційних параметрів в організації і керуванні навчальним процесом. У навчальній діяльності у вищій школі залежно від позитивної чи негативної мотивації й відбувається диференціація різних типів студентів і викладачів.

Вважаємо, що, дійсно, висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсаторного фактора за умови недостатньо високого рівня розвитку спеціальних здібностей або прогалин у необхідних знаннях, уміннях і навичках студента. Ніякий високий рівень інтелектуальних здібностей студента не може компенсувати низьку його учбову мотивацію та безпосередньо сприяти успішній навчально-професійній його діяльності. Саме тому, на думку Л. Г. Подоляк важливою проблемою є завдання формування професійних мотивів навчання, потреби в набуванні професійних знань, умінь і навичок [13, с. 112-113].

Зазначимо, що в дослідженнях, пов'язаних із формуванням умінь професійного іншомовного спілкування у вишах, йдеться саме про позитивну мотивацію: домінуючі мотиви уникання невдач, престижу, досягнення, прагнення до успіху, благополуччя (О. О. Малінка); професійно стимулюючі прагнення отримати вищу освіту, інтерес до професії, професійно-пізнавальні мотиви чи прагнення в майбутньому стати гарним фахівцем, внутрішньонавчальні мотиви, прагматичні мотиви і здібності до оволодіння знаннями (О. М. Гринчишин); професійно-пізнавальний інтерес, позитивне ставлення до навчання, потреба в професійному самовдосконаленні на основі формування усвідомлення значущості вмінь іншомовного спілкування для професії та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності (Т. О. Брик), актуалізація механізмів зовнішньої – професійної мотивації поведінки фахівця у створенні

справжньої предметності навчання, особистісної значущості для тих, хто навчається, всіх задіяних у навчальний процес проблем; усвідомлення необхідності засвоєння мовної форми для досягнення необхідного рівня володіння іномовним спілкуванням; формування та стимулювання комунікативної потреби міжособистісного й професійно орієнтованого спілкування (С. В. Козак).

На наш погляд, в ході дослідження, що проводиться, при реалізації педагогічної умови, спрямованої на забезпечення мотивації щодо формування умінь іномовного професійного спілкування необхідні дії по зниженню негативної мотивації з одночасним підвищенням позитивної мотивації. Тут спостерігаємо своєрідний закон збереження енергії, коли процес навчання і його результати буде визначати найвпливовіша з сил (позитивна/негативна мотивація), що діють у нашому випадку на студента.

Обґрунтуємо другу педагогічну умову щодо активізації діалогічних форм навчально-професійної діяльності як ресурсу формування умінь компетентного професійного іномовного спілкування.

Активізація діалогічних форм навчально-професійної діяльності сприятиме оптимізації процесу навчання, під якою розуміють «управління, яке організовується на основі всебічного врахування закономірностей, принципів навчання, сучасних форм і методів навчання, а також особливостей даної системи, її внутрішніх і зовнішніх умов з метою досягнення найбільш ефективного (у межі оптимального) функціонування процесу з точки зору заданих критеріїв. Оптимізація педагогічної праці є «науково обґрунтованим вибором і здійсненням найкращого для даних умов варіанта завдань, змісту, форм і методів навчання та виховання з точки зору певних критеріїв», насамперед успішності розв'язання його задач і раціональності затрат часу [2, с. 72].

Цікавим вважаємо, що сучасні дослідники пропонують різні шляхи оптимізації підготовки фахівців у вищих закладах освіти:

– наявність мотиву розв'язування значущих для курсанта проблем, засвоєння нового життєвого досвіду, розширення пізнавальних можливостей, елемент змагання (у тому числі з самим собою); соціально-психологічному характері процесу вивчення іноземних мов в якому особливу значимість набуває комунікативно-діалогова діяльність, спілкування курсантів один з одним і з викладачем; моделюванні життєвої реальності в навчальній діяльності (предметна та рольова імітація); поряд із предметно-змістовими навчальними результатами (предметні знання, вміння розв'язування проблем, тощо) особливим результатом навчання в якості самооцінки, яка визначає зміст навчання, є рефлексивно-усвідомлений досвід самопізнавальної діяльності [7, с. 77];

– чітке визначення змісту навчання шляхом міжпредметних координацій та раціонального структурування навчального матеріалу, відбір найбільш доцільних методів, форм та засобів організації навчання, їхнє оптимальне поєднання і послідовність використання, створення найсприятливіших умов навчання, диференційований та індивідуальний підходи до студентів таким чином, щоб вони вивчали мову через зміст фахових дисциплін, що уможливорює мотивацію студентів, формування у них раціональних дій, дозволяє забезпечити засвоєння навчального матеріалу, розкрити досить повно його сутність, вийти за рамки засвоєної інформації, виключити будь-які перевантаження при використанні потенційних можливостей логічного мислення й пам'яті, сприяє необхідності й доцільності засвоєння матеріалу [12, с. 127].

Реалізація другої педагогічної умови дозволить оптимізувати навчальний процес з урахуванням особливостей і потреб студентів і сучасних вимог до професійної іншомовної підготовки.

Необхідність обґрунтування третьої педагогічної умови – врахування вимог міжнародних стандартів зумовлено тим, що процес навчання потрібно організовувати виходячи з позицій компетентнісного підходу, оскільки сьогодні перед державою покладені з поміж інших завдання для створення умов для постійного розвитку і удосконалення системи морської освіти, її подальшої інтеграції у світову систему підготовки фахівців морської галузі та внесення змін до національної системи підготовки та дипломування фахівців з морської галузі відповідно до міжнародних стандартів. Це передбачає підготовку висококваліфікованих компетентних фахівців, які будуть відповідати міжнародним вимогам та стандартам якості.

Професійна діяльність майбутніх фахівців морського флоту потребує вдосконалення їх умінь професійного спілкування згідно з сучасними вимогами, тобто орієнтації в значенні «уміння розібратися в якихось обставинах, у навіколишній обстановці» і «спрямування поглядів, діяльності залежно від конкретних умов; розрахунок на кого-, що-небудь у діяльності» [4, Т. 5, с. 745.] у нормативних морських документах, які поповнилися довгоочікуваними в морській галузі Манільськими поправками до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 1978 року і до Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ), які набрали чинності для України з 1 січня 2011 р. У цих поправках як одні з обов'язкових мінімальних вимог для дипломування, підготовки та кваліфікації визначено стандарти компетентності (СК), які повинні бути продемонстровані кандидатами на отримання та підтвердження дійсності

професійних дипломів, згідно з положеннями Конвенції ПДНВ.

Здібності, зазначені в СК, згруповані за рівнями відповідальності: 1) управління – рівень відповідальності, пов'язаний з роботою на посаді капітана, старшого помічника капітана, старшого механіка чи другого механіка на морському судні; 2) експлуатації – з роботою на посаді вахтового помічника капітана, вахтового механіка, вахтового механіка суден з періодично не обслуговуваними машинними приміщеннями або радіооператора на морському судні; 3) допоміжний – з виконанням встановлених завдань, обов'язків чи несенням відповідальності на морському судні під керівництвом особи, яка працює на рівні експлуатації чи управління.

Працівники водного транспорту в залежності від своєї посади повинні знати стандартні фрази спілкування на морі, АМ (морську специфіку) і АМ (морську специфіку) в обсязі, необхідному для розуміння команд, загальну АМ усної та письмової форми і АМ в письмовій та усній формі для передавання інформації, що стосується безпеки людського життя на морі, АМ на рівні вільного володіння загальною тематикою, а також спеціальною (морською й юридичною) [6].

Додатково відзначимо, що ІМО рекомендовано реалізовувати освітній процес у морських вишах згідно з модельними курсами (МК), що охоплюють мінімальний набір знань, умінь і навичок, якими має оволодіти майбутній фахівець морської галузі. Аналіз досвіду викладання АМ у морських вишах свідчить, що в основі робочих програм з АМ покладено Модельний (типовий) курс ІМО 3.17 «Морська англійська мова». Детальний навчальний план цього МК надає цінну інформацію викладачам АМ стосовно списку посилань на документи ІМО, підручників, публікацій, ІМО модельних курсів, засобів для навчання, навчання за допомогою відео матеріалів/ комп'ютерного обладнання. У додатках наведено приклад уроку для АМ та АМПС і примітки для оцінювання знань.

МК 3.17 пропонує вивчати мову згідно певних частин «головного розділу 2» відповідно до різних посад моряків або обов'язків, чії комунікативні компетенції щодо АМ чітко визначені в Конвенції ПДНВ 1978 року зі змінами [1, р. 7].

У свою чергу МК ІМО 3.17 рекомендує використовувати інші модельні курси, що перелічені у деталізованій навчальній програмі. Необхідною є, на нашу думку, також інтеграція у навчальний процес з АМ, в першу чергу, таких модельних курсів: МК ІМО 7.03 з підготовки вахтових помічників капітана, МК ІМО 7.04 з підготовки вахтових механіків. Оскільки для отримання робочих дипломів капітана і старшого механіка в

Україні є ще остаточно не врегульованим на законодавчому рівні питання про необхідність учбових дипломів магістра або посвідчень про проходження відповідних курсів, то доречним буде й інтеграція МК ІМО 7.01 з підготовки капітана і старшого помічника капітана і МК ІМО 7.02 з підготовки старшого і другого механіка.

Отже, реалізація третьої педагогічної умови виступає в якості ефективного інструмента підвищення рівня умінь професійного іншомовного спілкування, що дозволить фахівцю морської галузі бути конкурентоздатним на міжнародному ринку праці і ефективно виконувати свої обов'язки.

Перш ніж обґрунтувати практико-орієнтоване навчання через занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації відповідно до етапів навчання як четверту педагогічну умову, розглянемо процес формування умінь професійного спілкування у студентів у морському виші з хронологічної точки зору.

Першим етапом навчального процесу, в якому саме іноземна мова займає центральне місце, є навчання фахової морської англійської («загальної морської англійської», метафорично кажучи «підсоленої» або «моренованої» від слова «море»), основна мета навчання якої полягає у навчанні на користь мови за допомогою, наприклад, морських сценаріїв. Другим же етапом навчання стає морська англійська, специфічна для різних професійних спрямувань. Зазначимо, що у морських вишах англійська мова професійного спрямування, в ході якої в першу чергу відбувається формування умінь професійної іншомовної комунікації, знаходиться в позиції посередника, тобто способу, яким реалізуються конкретні морські цілі. Загальною метою навчання тут стає досягнення ефективної комунікативної компетентності з конкретних морських обов'язків шляхом застосування англійської мови.

Вітчизняні дослідники С. П. Кожушко, В. Є. Момот, О. Б. Тарнопольський та ін. під занурення розуміють навчання в штучно створеному мовному середовищі з виключенням рідної мови під час комунікації, що забезпечує тих, хто навчається, можливістю безпосереднього усного спілкування в умовах, які максимально наближені до реальних умов. Очевидно, що мова йде про повне занурення [15].

Так, З. М. Корнєва, виходячи з передумов занурення (можливості і ступеня використання рідної мови в аудиторії під час занять; тривалості використання опори на рідну мову тих, кого навчають; особливостей підготовки викладачів, які проводять навчання за програмою занурення) виокремлює три основні моделі на основі технології занурення у навчання англійського ділового мовлення: повне занурення, часткове занурення й

помірне занурення. Дослідницею до того ж експериментально доведено: при вивченні іноземної мови лише в межах відведених навчальним планом годин йде доволі повільний розвиток мовних навичок і умінь; при частковому зануренні відбувається їх відносно прискорений розвиток; лише за умови впровадження помірного занурення розвиток є найбільшим і найінтенсивнішим. Результатами авторської технології занурення є: значне підвищення рівня володіння англійською мовою і рівня мотивації студентів; стимулювання бажання краще оволодіти не тише іноземною мовою, а й спеціальною дисципліною; задоволеність студентів навчанням в умовах занурення, можливість застосовувати вивчене на практиці, навички самостійної роботи з фаховою літературою іноземною мовою, позитивний вплив на ставлення до інших предметів [9].

Отже, занурення, як інтерактивна технологія інтенсифікує навчальний процес, сприяє значному прогресу студентів в оволодінні вміннями та навичками ділового (професійного) іншомовного спілкування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Основними педагогічними умовами в якості змістового ядра експериментальної моделі формування умінь професійного іншомовного спілкування здобувачів освіти у морських вишах на рівні бакалавріату, за яких цей процес може бути успішним, виокремлюємо такі сукупності: стимулювання у студентів ціннісного ставлення до формування умінь компетентного іншомовного професійного спілкування; активізація діалогічних форм навчально-професійної діяльності як ресурсу формування умінь компетентного професійного іншомовного спілкування; врахування вимог міжнародних стандартів; практико-орієнтоване навчання через занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації відповідно до етапів навчання.

Перспективи подальших наукових розвідок лежать у площині експериментальної роботи з перевірки окреслених в дослідженні педагогічних умов формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів морських вишів.

Список використаних джерел:

1. 'IMO Model Course 3.17 Maritime English', 2015. 3rd edn. London: IMO.
2. Бабанський, ЮК., ред., 1988. 'Педагогіка', Москва: *Просвещение*, 479 с.
3. Бим-Бад, БМ., ред., 2002. 'Педагогический энциклопедический словарь', Москва: *Большая рос. энциклопедия*, 528 с.
4. Білодід, ІК., ред., 1970-1980. 'Словник української мови: в 11 тт', Київ: *Наукова думка*, 699 с.
5. Губский, ЕФ., Кораблева, ГВ., Лутченко, ВА., ред., 2003. 'Философский энциклопедический словарь', Москва: *ИНФРА-М*, 576 с.

6. Міністерство транспорту та зв'язку, 2007. 'Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників', Випуск 67 «Водний транспорт», Київ : Міністерство транспорту та зв'язку.
7. Закір'янова, ІА., Макушева, СП., 2010. 'Пропозиції щодо оптимізації мовної підготовки та тестування військових фахівців збройних сил України та вдосконалення навчального процесу з вивчення іноземних мов у вищих військових навчальних закладах збройних сил України', Вісник СевНТУ, 105, с.73-77.
8. Ипполитова, НВ., Стерхова, НС., 2012. 'Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация', *General and Professional Education*, 1, с.8-14.
9. Корнєва, ЗМ., 2006. 'Методика навчання майбутніх економістів англійського ділового мовлення на основі технології занурення : автореферат на здобуття кандидата наук', К. : Київський національний лінгвістичний університет.
10. Левченко, ТІ., 2011. 'Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності', Вінниця : Нова Книга, 448 с.
11. Литвин, АВ., 2014. 'Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня', Львів : СПОЛОМ, 76 с.
12. Назаренко, ОІ., 2013. 'Шляхи оптимізації навчання англійської мови для професійного спілкування. В: НТУУ «КПІ»', *Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов: VIII Міжнародна науково-практична конференція, Київ, Україна, 1-2 Березень 2013*, Київ : НТУУ «КПІ», с. 124-126.
13. Подоляк, ЛГ., Юрченко, ВІ., 2006. 'Психологія вищої школи', Київ : ТОВ "Філ-студія", 320 с.
14. Семенова, АА., ред., 2006. 'Словник-довідник з професійної педагогіки', Одеса : Пальміра, 272 с.
15. Тарнопольский, ОБ., Момот, ВЕ., Кожушко, СП., ред., 2008. 'Методика англоязычного погружения в обучении английскому языку и специальным дисциплинам в экономических вузах', Днепропетровск : ДУЕП, 236 с.

References:

1. 'IMO Model Course 3.17 Maritime English', 2015. 3rd edn. London: IMO.
2. Babans'kyu, YUK., red., 1988. 'Pedahohika (Pedagogics)', Moskva: Prosveshchenye, 479 s.
3. Bim-Bad, BM., red., 2002. 'Pedagogicheskyy entsiklopedicheskiy slovar' (Pedagogical Encyclopaedic Dictionary)', Moskva : Bol'shaya ros. entsiklopediya, 528 s.
4. Bilodid, IK., red., 1970-1980. 'Slovnyk ukrayins'koyi movy: v 11 tt (Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols)', Kyiv : Naukova dumka, 699 s.
5. Gubskiy, YEF., Korableva, GV., Lutchenko, VA., red., 2003. 'Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar' (Philosophical Encyclopedic Dictionary)', Moskva: INFRA-M, 576 s.
6. Ministerstvo transportu ta zv'yazku, 2007. 'Dovidnyk kvalifikatsiynykh kharakterystyk profesiy pratsivnykiv (Directory of qualification characteristics of professions of workers)', Vypusk 67 «Vodnyy transport», Kyiv : Ministerstvo transportu ta zv'yazku.
7. Zakir'yanova, IA., Makusheva, SP., 2010. 'Propozytsiyi shchodo optyimizatsiyi movnoyi pidhotovky ta testuvannya viys'kovykh fakhivtsiv zbroynykh syl Ukrayiny

- ta vdoskonalennya navchal'noho protsesu z vyvchennya inozemnykh mov u vyshchyykh viys'kovykh navchal'nykh zakladakh zbroynykh syl Ukrayiny (Proposals on Optimization of Language Training and Testing of Military Specialists of the Armed Forces of Ukraine and Improvement of the Educational Process for the Study of Foreign Languages in Higher Military Educational Institutions of the Armed Forces of Ukraine)', Visnyk SevNTU, 105, s.73-77.
8. Ippolitova, NV., Sterkhova, NS., 2012. 'Analiz ponyatiya «pedagogicheskiye usloviya»: sushchnost', klassifikatsiya (Analysis of the concept of "pedagogical conditions": essence, classification)', General and Professional Education, 1, s.8-14.
 9. Korniyeva, ZM., 2006. 'Metodyka navchannya maybutnikh ekonomistiv anhliys'koho dilovoho movlennya na osnovi tekhnolohiyi zanurennya : avtoreferat na zdobuttya kandydata nauk (Methodology for the training of future economists of English business broadcasting on the basis of technology of immersion: the author's abstract for obtaining a candidate of sciences)', K. : Kyyivs'kyy natsional'nyy linhvistychnyy universytet.
 10. Levchenko, TI., 2011. 'Motyvatsiya sub'yekta v riznykh vyдах diyal'nosti (Motivation of the subject in different types of activities)', Vinnytsya : Nova Knyha, 448 s.
 11. Lytvyn, AV., 2014. 'Metodolohichni zasady ponyattya «pedahohichni umovy»: na dopomohu zdobuvacham naukovoho stupenya (Methodological principles of the notion 'pedagogical conditions ': for the benefit of applicants of a scientific degree)', L'viv : SPOLOM, 76 s.
 12. Nazarenko, OI., 2013. 'Shlyakhy optymizatsiyi navchannya anhliys'koyi movy dlya profesiynoho spilkuvannya. V: NTUU «KPI» (Ways of optimizing English language learning for professional communication. In: NTUU "KPI")', Suchasni pidkhody ta innovatsiyni tendentsiyi u vykladanni inozemnykh mov: VIII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya, Kyyiv, Ukrayina, 1-2 Berezen' 2013, Kyyiv : NTUU «KPI», s. 124-126.
 13. Podolyak, LH., Yurchenko, VI., 2006. 'Psykholohiya vyshchoyi shkoly (Psychology of Higher School)', Kyyiv : TOV "Fil-studiya", 320 s.
 14. Semenova, AA., red., 2006. 'Slovnyk-dovidnyk z profesiynoyi pedahohiky (Dictionary-reference book on professional pedagogy)', Odesa : Pal'mira, 272 s.
 15. Tarnopol'skiy, OB., Momot, VE., Kozhushko, SP., red., 2008. 'Metodika angloyazychnogo pogruzheniya v obuchenii angliyskomu yazyku i spetsial'nyim distsiplinam v ekonomicheskikh vuzakh (The technique of English-speaking immersion in teaching English and special subjects in economics)', Dnipropropetrovs'k : DUYEP, 236 s.

УДК 378.147 : 615.1

**САМОСТІЙНА ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА У СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ФАРМАЦІЇ***SELF-EXTRACURRICULAR WORK IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL
TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PHARMACY***С. М. Феденько**

Актуальність теми дослідження. Поступова інтеграція вітчизняної системи освіти до європейської та світової, сучасне оновлення змісту фармацевтичної освіти, впровадження новітніх технологій навчання, розвиток науково-методичного та матеріального забезпечення навчально-виховного процесу, збільшення потоку наукової інформації, зумовлює переорієнтацію процесу навчання студентів у вищому навчальному закладі на самопідготовку.

Постановка проблеми. Сьогодні підготовка висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, а також здатних до компетентної, відповідальної й ефективної діяльності за своєю спеціальністю, неможлива без підвищення ролі самостійної роботи студентів, спрямованої на стимулювання їх професійного зростання. Скорочення аудиторних годин привело до надання самостійній позааудиторній роботі (СПР) більш вагомого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На теоретичному та методологічному рівнях проблему організації самостійної позааудиторної науково-дослідницької та навчальної роботи студентів, роль самостійного навчання у підготовці фахівців фармації розглядають науковці В. П. Черних, Б. П. Громовик, Л. Г. Кайдалова, Д. С. Волох та ін.

Постановка завдання. Метою нашої роботи є дослідження та аналіз особливостей організації, умов

Urgency of the research. Gradual integration of the domestic education system into the European and world-wide, modern updating of the content of pharmaceutical education, introduction of contemporary studying technologies, development of scientific-methodological and material support for the educational process, and the increase of the flow of scientific information leads to a reorientation of the process of students' training in higher educational institutions for self-training.

Target setting. Today, the training of highly skilled professionals, competitive on the labor market, as well as capable of competent, responsible and effective activities in their specialty is impossible without increasing the role of self work of students aimed to stimulate their professional growth. The reduction of classroom hours led to the provision of self-extracurricular work of higher role.

Actual scientific researches and issues analysis. At the theoretical and methodological levels the problem of organizing self extra-curricular research and teaching work of students, the role of self-study in the training of specialists in pharmacy is considered by scientists V. P. Chernykh, B. P. Gromovykh, L. G. Kaidalova, D. S. Voloh and others.

The research objective. The purpose of our work is research and analysis of the peculiarities of the

виконання самостійної позааудиторної роботи в умовах вищого навчального закладу. Роль самостійної позааудиторної роботи у професійній підготовці майбутніх фахівців фармації.

Виклад основного матеріалу.

Самостійна робота – це форма управління та самоуправління самостійною діяльністю студентів, головною метою якої є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, вмінь та навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу. Для ефективного виконання студентами самостійної позааудиторної роботи з боку Івано-Франківського національного медичного університету створені усі необхідні умови (бібліотека, читальний зал, комп'ютерні класи тощо); викладачами проводяться консультації у навчально-практичних центрах, у яких розміщено перелік практичних навичок з відповідних дисциплін та наведено алгоритм їх виконання. Організація самостійної позааудиторної роботи здійснюється за п'ятьма етапами: підготовчим, теоретичним, навчально-практичним; контрольним; корекційним.

Висновки. Самостійна позааудиторна робота студентів повинна бути методично організованою, укомплектованою науково-методичною та навчальною літературою, контрольованою, а також розглядатись як важливий компонент науководослідницької роботи студентів-майбутніх фахівців фармації.

Ключові слова: кредитно-модульне навчання, самостійна позааудиторна робота студентів, науково-дослідна діяльність, фахівець фармації.

organization, conditions for conducting of self extracurricular work in a higher educational institution. The role of self extracurricular work in the training of future specialists in pharmacy.

The statement of basic materials.

Self work is a form of management and self-management activity for students, whose main purpose is to consolidate, expand and deepen the knowledge, skills and abilities acquired during the classroom work process, as well as the independent study and mastering of new material. For the effective fulfillment of students self extracurricular work by the Ivano-Frankivsk National Medical University all necessary conditions (library, reading room, computer classes, etc.) are created; teachers consult in educational and practical centers, which contains a list of practical skills in the relevant disciplines and provides an algorithm for their implementation. The organization of self extracurricular work is carried out in five stages: preparatory, theoretical, educational and practical; control; corrective.

Conclusions. Self extracurricular work of students should be methodically organized, complete with scientific-methodical and educational literature, controlled, and also considered as an important component of research work of students – future specialists of pharmacy.

Keywords: credit module training, self extra-curricular work of students, research activity, specialist in pharmacy.

Актуальність теми. Поступова інтеграція вітчизняної системи освіти до європейської та світової, сучасне оновлення змісту

фармацевтичної освіти, впровадження новітніх технологій навчання, розвиток науково-методичного та матеріального забезпечення навчально-виховного процесу, збільшення потоку наукової інформації, зумовлює переорієнтацію процесу навчання студентів у вищому навчальному закладі (ВНЗ) на самопідготовку.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Основне завдання сучасної професійної освіти полягає у формуванні творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Вирішення цього завдання неможливо тільки шляхом передачі знань в готовому вигляді від викладача до слухача. Необхідно перевести слухача з пасивного споживача знань в активного їх творця, що вміє сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність.

Сьогодні підготовка висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, а також здатних до компетентної, відповідальної й ефективної діяльності за своєю спеціальністю, неможлива без підвищення ролі самостійної роботи студентів, спрямованої на стимулювання їх професійного зростання. Саме модульна технологія навчання надає широкі можливості індивідуального навчання, розрахована на вміння студентів самостійно здобувати знання та використовувати їх на практиці [8, с. 199].

Скорочення аудиторних годин привело до надання самостійній позааудиторній роботі (СПР) більш вагомого значення. СПР як форма навчання, за якої майбутній фахівець засвоює необхідні знання, оволодіває уміннями та навичками систематично та планомірно працювати, формує власний стиль майбутньої професійної діяльності, є надзвичайно важливою у процесі фахової підготовки майбутніх провізорів (фармацевтів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання СПР студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання розглядалися в працях багатьох вітчизняних науковців. На теоретичному та методологічному рівнях проблему організації самостійної позааудиторної науково-дослідницької та навчальної роботи студентів, роль самостійного навчання у підготовці фахівців фармації розглядають науковці В. П. Черних [9, 10], Б. П. Громовик [2], Л. Г. Кайдалова, [3, 4], Д.С. Волох [1] та ін.

Незважаючи на ряд досліджень науковців з даного питання, особливості організації, роль та умови виконання СПР у професійній підготовці фахівців фармації, особливо в сучасних умовах, коли освітянську

спільноту турбує питання стану навчального процесу у вищій школі, його адаптація до європейського освітнього простору через впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці та техніці, потребує детального вивчення. Актуальність окресленої проблеми зумовлюється також необхідністю забезпечити безперервність освіти та самоосвіти майбутніх фахівців фармації.

Постановка завдання. Метою нашої роботи є дослідження та аналіз особливостей організації, умов виконання СПР в умовах ВНЗ. Роль СПР у професійній підготовці майбутніх фахівців фармації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законом України “Про вищу освіту” № 1556-VII від 01.07.2014 р. [6] запроваджено нову парадигму навчання Європейського простору вищої освіти – студенто-центрованого навчання, в основу якого покладено компетентнісний підхід до побудови та реалізації освітніх програм, повна інтеграція Національних рамок кваліфікації, нової структури вищої освіти, стандартів нового покоління, навчальних програм та окремих навчальних дисциплін [7, с. 3]. Відповідно до статті 50 вищезазначеного закону: освітній процес у закладах вищої освіти здійснюється за такими формами: навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи.

Самостійна робота – це форма управління та самоуправління самостійною діяльністю студентів [3], головною метою якої є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, вмінь та навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу. До основних завдань у системі професійної підготовки провізорів (фармацевтів) належать: поглиблення та розширення професійних знань; формування відповідального ставлення до виконання професійних обов’язків; закріплення навичок самоосвіти та самовиховання; залучення до науково-дослідницької діяльності. Саме самостійна робота є однією із форм навчальної діяльності, що спрямована на формування у студентів самостійних засад для інтенсифікації засвоєння необхідної інформації, що здійснюється у процесі осмисленого та творчого сприйняття. Ефективність застосування самостійної роботи у підготовці конкурентоспроможного фахівця підтверджено також світовою освітньою практикою [4; 5, с. 23].

Для того, щоб студент самостійно працював, він повинен уміти: здійснювати інформаційний пошук, добирати відповідну літературу, фіксувати та обробляти результати, працювати з довідковим матеріалом [3].

Для ефективного виконання студентами СПР з боку Івано-Франківського національного медичного університету (ІФНМУ) створені усі

необхідні умови (бібліотека, читальний зал, комп'ютерні класи тощо); викладачами проводяться консультації у навчально-практичних центрах, у яких розміщено перелік практичних навичок з відповідних дисциплін та наведено алгоритм їх виконання.

Організація СПР з боку ІФНМУ здійснюється за п'ятьма етапами (рис. 1): підготовчим, теоретичним, навчально-практичним, контрольним, корекційним (рис. 1).

Рис. 1 Етапи самостійної роботи (складено автором на основі [4]).

Організація самостійної роботи студента ІФНМУ спрямована на оволодіння вміннями та навичками: організації самостійної навчальної діяльності; самостійної роботи в бібліотеці з каталогами, навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою та довідковою літературою; опрацювання статистичної інформації; користування інтернет-ресурсами та орієнтування в інформаційному просторі та віртуальному середовищі університету; написання, рефератів, виконання курсових, дипломних робіт.

Зміст самостійної роботи визначається в робочій програмі кожної

дисципліни з орієнтацією на вимоги освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця [10, с. 21].

Самостійна позааудиторна робота студентів, як і кожний вид навчальної роботи, потребує відповідного методичного і матеріально-технічного забезпечення. На кафедрі організації та економіки фармації і технології ліків ІФНМУ, приділяється значна увага самостійній підготовці студентів. Згідно навчальних програм по кожній дисципліні розроблено Робочі журнали, які містять методичні вказівки із зазначенням переліку основних тем, питань для всебічного розкриття теми заняття. Студентам, відповідно до тематичних планів, запропоновано завдання для самостійного опрацювання матеріалу, які розроблені таким чином, щоб у процесі їх виконання закріплювались та поглиблювались знання, розвивалось образне мислення, формувались уміння та практичні навички.

Розроблені викладачами методичні вказівки направлені допомогти студенту у правильній послідовності з якнайменшою затратою часу виконати СПР. Кожна методична вказівка структурована у послідовності представлений на рисунку 2.

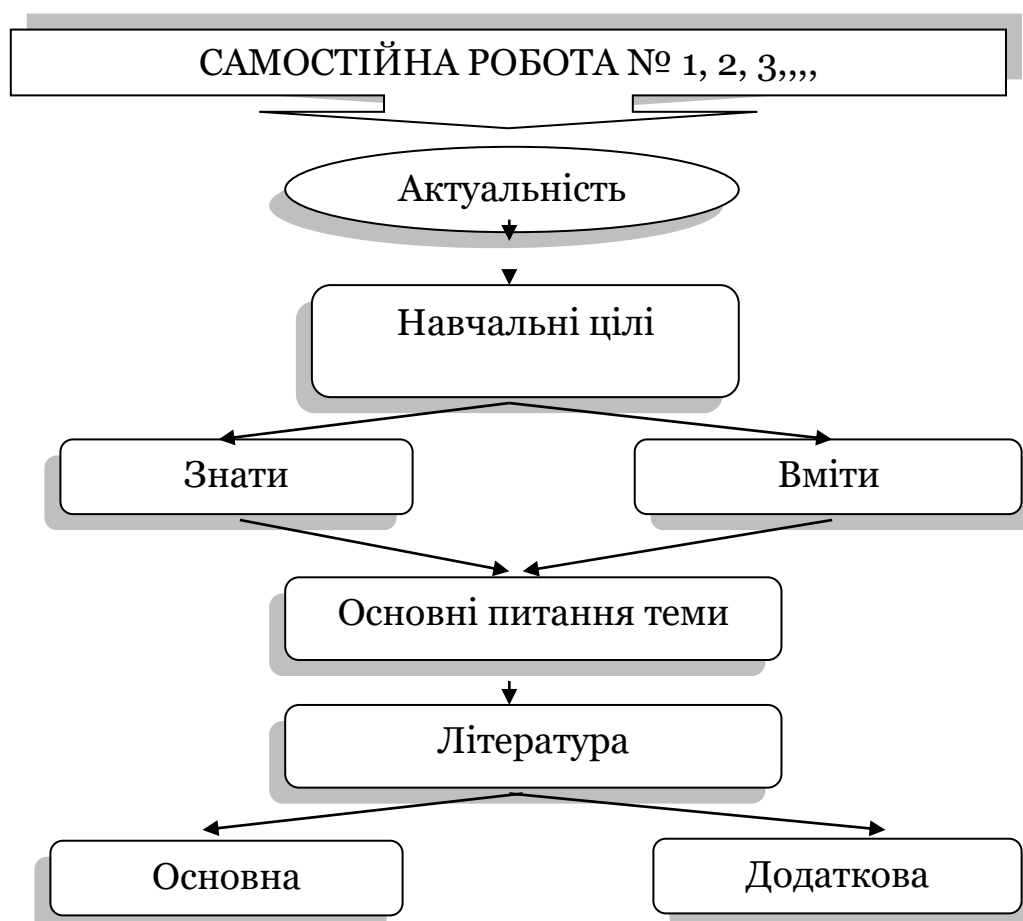

Рис. 2 Основні складові методичних вказівок СПР

Викладачі надають допомогу студентам у скеруванні та

безпосередньо у роботі над джерелами інформації. Адже роль викладача полягає у тому, щоб навчити студента працювати з різними джерелами інформації (підручники, методичні вказівки, довідники, монографії), користуватись електронними посібниками, довідниками, іншими ресурсами, активізувати його пізнавальну діяльність, розвивати готовність до самоосвіти.

Навчальний матеріал, передбачений для самостійного опрацювання та опанований студентом, підлягає підсумковому контролю нарівні з матеріалом, який опрацьовується під час навчальних занять, оскільки при відсутності контролю за її виконанням, СПР втрачає значення. Тому, контроль за виконанням СПР здійснює викладач на практичних заняттях шляхом усного або письмового опитування згідно розроблених критеріїв. За виконання СПР студент отримує бали, які додаються до суми балів за поточну діяльність, яка здійснюється на практичному занятті.

Контроль знань та вмінь студентів є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід самостійного оволодіння студентами навчальним матеріалом, про повноту та міцність його засвоєння. Контроль допомагає студентам критично оцінити свої досягнення та помилки, правильно організувати подальшу роботу, забезпечити її системність і регулярність. Ефективність навчального процесу безпосередньо залежить від поєднання контролюючої діяльності викладача із самоуправлінням та самоконтролем студентів [4, с. 25].

Видами СПР в ІФНМУ - є виконання студентами науково-дослідних робіт, з якими вони виступають на університетській конференції. Проведенню таких конференцій передують клопітка індивідуальна робота викладачів зі студентами. Така праця має значний позитивний результат, коли доповідачі самостійно виголошують свої доповіді на навчально-наукових студентських конференціях. Доповіді опубліковуються у щорічному збірнику тез доповідей науково-практичної конференції студентів та молодих вчених.

Також, організація СПР здійснюється шляхом підготовки рефератів; написання тез, статей, звітів про проходження практики; участі у студентських наукових гуртках, олімпіадах, конференціях; участі у науково-дослідній роботі випускової кафедри; підготовки та захисту курсових та кваліфікаційних робіт тощо. Все перелічене сприяє успішній державній атестації та здачі ліцензійного інтегрованого іспиту «Крок-1. Фармація» та «Крок-2. Фармація», який здійснюється Центром тестування професійної компетентності фахівців з вищою освітою напрямів підготовки «Медицина» і «Фармація» при Міністерстві охорони здоров'я України задля перевірки знань студентів.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи подальших розвідок у даному напрямку. СПР студентів повинна бути методично організованою, укомплектованою науково-методичною та навчальною літературою, контрольованою, а також розглядатись як важливий компонент науководослідницької роботи студентів-майбутніх фахівців фармації. Вона повинна розглядатись не як форма навчання та вид навчального процесу, а як засіб залучення студентів в самостійну пізнавальну діяльність, що дасть можливість створити додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, адже ніякі знання, не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім надбанням людини.

Список використаних джерел:

1. Волох, ДС., 2003. 'Фармацевтична освіта в Україні: традиції, сьогодення, майбутнє', *Аптека*, № 397 (26). [online] (Останнє оновлення 08 Липня 2016) Доступно: <http://www.apteka.ua/article/14237>.
2. Громовик, БП., 2012. 'Неперервна фармацевтична освіта в Україні: науково-методичні аспекти управлінсько-економічної підготовки : монографія', *РАСТР-7*, Львів, 37 с.
3. Кайдалова, ЛГ., 2010. 'Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах : монографія', *НФаУ*, Харків, 364 с.
4. Кайданова, ЛГ., Мнушко, ЗМ., 2002. 'Модульна технологія навчання: навчально-методичний посібник для викладачів та студентів вищих навчальних закладів', *Видавництво НФаУ; Золоті сторінки*, Харків.
5. Мищенко, ІА., 2018. 'Інноваційні технології щодо оптимізації позааудиторної самостійної роботи іноземних студентів', *Збірник тез науково-практичної конференції з міжнародною участю*, с. 23-24.
6. Міністерство освіти і науки України, 2014. 'Закон України «Про вищу освіту»'. [online] (Останнє оновлення 11 Липня 2016) Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page5>.
7. Рашкевич, ЮМ., 2014. 'Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія', *Видавництво Львівської політехніки*, Львів, 168 с.
8. Феденько, СМ., 'Організація самостійної роботи студентів зі спеціалізацій фармацевтичного факультету ІФНМУ', *Матеріали науково-практичної регіональної конференції*, с. 199-201.
9. Черних, ВП., 2009. 'Моніторинг якості фармацевтичної освіти в Україні', *Аптека*, № 696. [online] (Останнє оновлення 13 Липня 2016) Доступно: <http://www.apteka.ua/article/8881>.
10. Черних, ВП., Кайдалова, ЛГ., 1999. 'Самостійна робота студентів: Методичні рекомендації для викладачів', *НФаУ*, Харків, 44 с.

References:

1. Volokh, DS., 2003. 'Farmatsevychna osvita v Ukrayini: tradytsiyi, s'ohodennya, maybutnye (Pharmaceutical Education in Ukraine: Traditions, Present, Future)', *Apteka*, № 397 (26). [online] (Ostannye onovlennya 08 Lypnya 2016) Dostupno: <http://www.apteka.ua/article/14237>.
2. Hromovyk, BP., 2012. 'Neperervna farmatsevychna osvita v Ukrayini: naukovo-

- metodychni aspekty upravlins'ko-ekonomichnoyi pidhotovky : monohrafiya (Continuous pharmaceutical education in Ukraine: scientific and methodical aspects of managerial-economic preparation: monograph)', *RASTR-7*, L'viv, 37 s.
3. Kaydalova, LH., 2010. 'Profesiyna pidhotovka maybutnikh fakhivtsiv farmatsevychnoho profilu u vyshchikh navchal'nykh zakladakh : monohrafiya (Professional training of future specialists in the pharmaceutical profile in higher educational institutions: a monograph)', *NFAU*, Kharkiv, 364 s.
 4. Kaydanova, LH., Mnushko, ZM., 2002. 'Modul'na tekhnolohiya navchannya: navchal'no-metodychnyy posibnyk dlya vykladachiv ta studentiv vyshchikh navchal'nykh zakladiv (Modular technology of teaching: a teaching aids for teachers and students of higher educational institutions)', *Vydavnytstvo NFAU; Zoloti storinky*, Kharkiv.
 5. Myshchenko, IA., 2018. 'Innovatsiyni tekhnolohiyi shchodo optymizatsiyi pozaaudytornoyi samostiynoyi roboty inozemnykh studentiv (Innovative Technologies for Optimization of Non-Auditory Independent Work of Foreign Students)', *Zbirnyk tez naukovo-praktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu*, s. 23-24.
 6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2014. 'Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (Law of Ukraine "On Higher Education")'. [online] (Ostannye onovlennya 11 Lypnya 2016) Dostupno: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page5>.
 7. Rashkevych, YUM., 2014. 'Bolons'ky protses ta nova paradyhma vyshchoyi osvity: monohrafiya (The Bologna Process and the New Paradigm of Higher Education: A Monograph)', *Vydavnytstvo L'vivskoyi politekhniki*, L'viv, 168 s.
 8. Feden'ko, SM., 'Orhanizatsiya samostiynoyi roboty studentiv zi spetsializatsiyi farmatsevychnoho fakul'tetu IFNMU (Organization of independent work of students from the specializations of the Pharmaceutical Faculty of the IFNMU)', *Materialy naukovo-praktychnoyi rehional'noyi konferentsiyi*, s. 199-201.
 9. Chernykh, VP., 2009. 'Monitorynh yakosti farmatsevychnoyi osvity v Ukraini (Pharmacy Quality Monitoring in Ukraine)', *Apteka*, № 696. [online] (Ostannye onovlennya 13 Lypnya 2016) Dostupno: <http://www.apteka.ua/article/8881>.
 10. Chernykh, VP., Kaydalova, LH., 1999. 'Samostiyna robota studentiv: Methodychni rekomendatsiyi dlya vykladachiv (Student's Independent Work: Methodical Recommendations for Teachers)', *NFAU*, Kharkiv, 44 s.

УДК 378.011.3-051:37.016:621.3+621.38]:377

**ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНЕ ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ЕЛЕКТРОТЕХНІКА ТА ЕЛЕКТРОНІКА» МАЙБУТНІМИ
ПЕДАГОГАМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ**

*PROFESSIONALLY DETERMINED STUDY OF THE "ELECTRICAL AND
ELECTRONICS" COURSE FUTURE PEDAGOGES OF PROFESSIONAL
EDUCATION*

**А. О. Дідик
С. М. Іщенко**

**Актуальність теми дослід-
ження.** У статті подаються
наукові обґрунтування професійно

Urgency of the research The
article provides scientific substantiation
of the professionally oriented study of the

спрямованого вивчення курсу «Електротехніка та електроніка» для студентів спеціальності «Професійна освіта».

Постановка проблеми.

Окреслені проблеми контекстного викладання основ електротехніки та електроніки із застосуванням інноваційних методів і прийомів.

Аналіз останніх і публікацій.

Проблематику питань професійно спрямованого вивчення курсу «Електротехніка та електроніка» вивчали такі науковці як Р. С. Гуревич, О. С. Дубинчук, Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич та інші.

Постановка завдання. У межах завдань даної статті розглядаються аспекти професійно спрямованого курсу «Електротехніка та електроніка» для майбутніх педагогів професійного навчання

Виклад основного матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження представлено в аналітичному огляді та науковому обґрунтуванні формування професійної спрямованості майбутніх педагогів професійного навчання щодо вивчення електротехніки та електроніки.

Висновки. Доведено, що професійна спрямованість змісту цих навчальних дисциплін створює необхідні умови для розвитку творчого потенціалу студентів.

Ключові слова: професійна спрямованість, професійне навчання, електротехніка, електроніка, гаджети, девайси.

course "Electrical Engineering and Electronics" for students of the specialty "Professional Education".

Target setting. The problems of contextual teaching of the basics of electrical engineering and electronics with application of innovative methods and techniques are outlined.

Actual scientific researches and issues analysis Issues of questions are professionally directed studying the course "Electrical Engineering and electronics" were studied by such scholars as R. S. Gurevich, O. S. Dubinchuk, N. G. NychKalo, V. O. Radkevich and others.

The research objective. Within the scope of the tasks of this article, the aspects of the professionally oriented course "Electrical Engineering and Electronics" for future educators of professional training are considered.

The statement of basic materials.

The presentation of the main research material is presented in the analytical review and scientific substantiation of the formation of the professional orientation of future teachers of vocational training in the study of electrical engineering and electronics.

Conclusions. It is proved that the professional orientation of the contents of these educational disciplines creates the necessary conditions for the development of creative potential of students.

Keywords: professional orientation, vocational training, electrical engineering, electronics, gadgets, devices.

Актуальність теми. Професійне навчання орієнтоване на розвиток особистості майбутнього фахівця, ставлення його індивідуальності є одним з основних завдань. Від професійної спрямованості залежить ефективність оволодіння професією, яка визначає емоційне ставлення до професії, мету, мотиви. Саме професійна спрямованість змісту освіти активно спонукає до розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів професійної освіти.

Постановка проблеми. За кілька останніх десятиріч суттєво змінилися умови існування людського суспільства. Здобутки науково-технічного прогресу, нові інформаційно-комунікаційні технології значно розширюють можливості для його розвитку. Сучасна якісна технічна й інженерна освіта неможлива без фундаментальної електротехнічної підготовки. Електротехніка та електроніка – це не лише потужний динамічний пласт людських знань, але й метод пізнання навколишньої дійсності, засіб вирішення життєво важливих практичних і професійних завдань. Часто в системі підготовки фахівця певного профілю курс електротехніки та електроніки недостатньо підпорядковується концептуальним засадам формування професіонала, недостатня реалізація його професійної спрямованості. Дивною склалася ситуація, коли вищі навчальні заклади різних профілів користуються однаковими збірниками задач, в яких блок прикладних задач або відсутній взагалі, або є в значному обсязі.

Студенти здобувають навички самостійного проектування, виготовлення, програмування й налаштування різних електронних систем, йдучи від побутових до складних промислових джерел живлення, включаючи сонячні елементи зарядних пристроїв смартфонів і планшетних комп'ютерів, мережевого обладнання, мікроконтролерних систем керування й обробки інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємозв'язок загальної та професійної освіти реалізується через професійну спрямованість загальноосвітніх дисциплін, взаємодію спеціальних і загальнотехнічних предметів на інтегративно-модульній основі, що використовується при розробці навчально-програмної документації. Зміст, форми, методи і засоби професійно-технічної освіти ґрунтуються на збагаченні змісту праці за рахунок впровадження нових виробничих і педагогічних технологій, професійного навчання, орієнтованих на підготовку за інтегрованими професіями робітників широкого профілю та високої кваліфікації, на нові економічні форми організації та стимулювання праці, на розвиток індивідуальної та колективної ініціативи, на підвищення задоволення від праці та навчання шляхом стимулювання їх діяльності.

Система професійно-технічної освіти розвивається під впливом науково-технічного прогресу, соціально-технічної інтеграції робітничих професій та інтенсифікації виробництва, що викликає зміни у професійно-кваліфікаційній структурі робітників. Тому такого важливого значення наразі набуває викладання основ електротехніки та електроніки для майбутніх педагогів професійного навчання. Адже, тільки маючи певні

навички, можна успішно працювати із новітньою технікою, яка використовується на сучасних підприємствах з електронним устаткуванням, в оборонній промисловості, різних галузях сільського господарства. Робітник, який володіє значним запасом загальнотеоретичних знань, набагато швидше адаптується на підприємстві, ніж випускник, який засвоїв знання, вміння та навички лише конкретного ремесла. Проблемою у підготовці інженерних кадрів став низький інтерес до вивчення електротехнічних предметів зі сторони студентів. Це можна пояснити тим, що вони до кінця не усвідомлюють значущості оволодіння профільними навчальними дисциплінами, здобуваючи професійні знання, вміння та навички. Тільки ретельно підготовлені завдання з виробничим змістом у процесі вивчення електротехнічних дисциплін сприяють підвищенню мотивації до навчання, оскільки більшість технічних механізмів, технологічних процесів і прийомів діяльності ґрунтуються на фізичних закономірностях [4].

У методичних рекомендаціях щодо організації та проведення виховної роботи в професійно-технічному закладі зазначено, що одним із напрямів, за яким проводиться навчально-виховна робота серед учнів, є динаміка прогнозування професійної їх придатності, що, звичайно, дає свої позитивні результати. Адже професій, пов'язаних з електротехнікою та електронікою, багато, кожна з яких має свої особливості. Так, в одній справі потрібні швидкість і координація рухів, в іншій – феноменальна пам'ять і природжена інтуїція, підвищена увага і надчутливий дотик тощо.

Розробка проблем питань професійної спрямованості змісту освіти обґрунтована такими науковцями як Р. С. Гуревич, О. С. Дубинчук, Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич, С. О. Сисоєва, проте мало звернуто уваги на професійно спрямоване навчання природничих дисциплін, і електротехніки та електроніки. Очевидною є оптимізація змісту навчання та його цілей. Існуючі навчальні плани і програми не встигають варіювати у зв'язку із змінами у системі професійної освіти та науково-технічним прогресом, швидкими змінами суспільно-економічних відносин. Науково-технічний прогрес дав змогу розширити сферу електротехніки та електроніки, раніше недоступну для дослідження. Високий технічний прогрес вимагає кваліфікованих робітників, мобільних, з високим інтелектом та комунікабельних, із сформованими вміннями самостійно опановувати зна-

ння, швидко засвоювати нові технології виробництва, логічно та технічно мислити, робити правильну самооцінку і самовдосконалюватися [1, с. 57].

Фундаментальна підготовка з електротехніки та електроніки

розкриває студентам глибоке розуміння принципів побудови й роботи сучасних електронних пристроїв і систем – від мобільних телефонів і автомобільної електроніки до робототехнічних комплексів, верстатів із числовим програмним управлінням, 3D принтерів і комп'ютеризованих автоматичних ліній. Студенти здобувають навички самостійного проектування, виготовлення, програмування й налаштування різних електронних систем, йдучи від побутових до складних промислових джерел живлення, включаючи сонячні елементи зарядних пристроїв смартфонів і планшетних комп'ютерів, мережевого обладнання, мікроконтролерних систем керування й обробки інформації. Суперечність «фундаментальні знання — професіоналізм» є рушієм розвитку та оновлення освіти. Ефективність фундаменталізації професійної освіти може бути забезпечена лише за умови формування та впровадження системи фундаментальних знань для конкретного профілю професій. Це можливо за умови координації діючого і синергетичного підходів. [2, с. 64].

Постановка завдання. У статті розглядаються аспекти професійно спрямованого курсу «Електротехніка та електроніка» для майбутніх педагогів професійного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час закономірною стає все більша спеціалізація освіти, особливо професійної. Колосальний приріст знань, який відбувся за останні десятиліття, став наслідком того, коли людина не зосереджується на конкретній професії, то їй стає важко користуватися передовими досягненнями електротехніки та електроніки. Сьогодні педагог професійної освіти знаходиться посеред постійно зростаючого потоку наукових відкриттів. Фантастичний прогрес науки і техніки ставить перед ним жорсткі вимоги, оскільки повноцінне життя неможливо собі уявити без електротехніки та електроніки. Для кожного з нас так звично і просто користуватися в повсякденному побуті й на роботі різноманітними девайсами та гаджетами.

За освітньо-професійною програмою, педагог професійного навчання він є професіоналом у галузі професійно-технічної (професійної) освіти, який здійснює теоретичну і практичну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників та молодших спеціалістів у професійних закладах освіти на засадах рефлексивного управління їхньою навчально-виробничою діяльністю. Ця педагогічна професія зумовлена збільшенням в Україні долі індустріальних професій (готельно-туристичний бізнес, сфера послуг, економіка тощо) і викликаними внаслідок цього процесами трансформації інженерно-педагогічної освіти у професійно-педагогічну [3, с.4]. Педагог професійного навчання може бути на посаді викладача, майстра та інструктора виробничого навчання, асистента, молодшого

наукового співробітника (наукового співробітника), методиста. В окремих випадках він може бути задіяним на підприємствах і в науково-дослідних установах галузі на інженерних посадах.

Функціонально педагог професійного навчання підготовлений для навчально-виховної, виробничо-технологічної, науково-дослідної та організаційно-управлінської діяльності у навчальних закладах початкової та середньої професійної освіти, навчально-виробничих комбінатах, у загальноосвітніх школах, а також у вишах, інститутах і факультетах підвищення кваліфікації, наукових установах, що займаються проблемами освіти.

Наукові дослідження сприяють розвитку таких педагогічних систем, котрі допомагали б і педагогам професійного навчання, і молоді в сучасних умовах обирати той шлях, який найбільше відповідає внутрішній сутності людини на засадах гармонізації, узгодженості, вираженості. Професійна спрямованість навчання визначається не тільки вимогами нормативних документів і сучасною освітянською парадигмою, але й існуючою системою виховання в вищих закладах. Тому процес вивчення електротехніки та електроніки має стати творчим. Це, безперечно, дидактична категорія, яка відображає взаємодію двох підсистем: пізнавальної діяльності студента і навчальної роботи викладача. Ефективна підготовка фахівця потребує поєднання роботи викладачів електротехніки та електроніки і майстрів виробничого навчання, які періодично повинні узгоджувати зміст і методику навчання, акцентуючи увагу студентів на тому чи іншому матеріалі, не порушуючи при цьому загальної логіки курсу та його фундаментальності.

При вивченні електротехніки та електроніки важливе значення має ступінь ясності та розуміння мети, необхідності формування тих чи інших знань. У вивченні цих дисциплін, необхідна професійна спрямованість навчання, що залежить від організації навчального процесу та методики.

На сьогодні різко змінюється сучасне виробництво: збільшення потужностей енергоблоків, розробка обладнання для автоматизованих систем управління, розробка нових матеріалів, нових технологій виробництва і засвоєння таких напрямів технічного прогресу є особливо важливим. Студенти повинні не лише мати глибокі знання з природничо-математичних дисциплін, а саме, з електротехніки та електроніки, але й розуміти явища природи і техніки, самостійно використовувати знання у нових умовах. Професійне спрямування навчального матеріалу досягається поясненням, інтегруванням за змістом нового матеріалу. Певні відмінні ознаки мають різні системи навчання на кожному етапі освіти.

Формування професійної спрямованості відбувається в тісному

взаємозв'язку з формуванням самої особистості, яке є безперервним, цілісним процесом розвитку і здійснюється в результаті її соціалізації, виховання і самовиховання. В результаті цього процесу відбувається не тільки професійне становлення особистості, а й її гармонійний розвиток, розширення світогляду, формування життєвих цінностей. [4, с.124]

Сучасне виробництво щоденно ставить перед майбутніми фахівцями нові виробничо-технічні завдання різного рівня складності. При цьому це єдиний процес формування технічного мислення, інтелекту і загалом особистості. Технічний прогрес вимагає кваліфікованих робітників із високим інтелектом, комунікабельних, швидко засвоювати нові технології виробництва, логічно та технічно мислити, робити правильну самооцінку і самовдосконалюватися.

Вивчаючи електротехніку та електроніку, студенти отримують технічні знання, які найбільше використовуються у формі понять, законів, явищ, закономірностей в різних виробничих процесах. Ефективно технікою використовуються нові відкриття, в основі технічних знань лежать закони фізики. Вдосконаленню методів дослідження з електротехніки та електроніки сприяє розвиток технічних наук. Завдяки розвитку науково-технічного прогресу зв'язок цих дисциплін з технікою стає міцнішим. Із вивченням електротехніки та електроніки тісно пов'язані основні напрями технічного прогресу: механізація, автоматизація, електрифікація, радіофікація, інформаційні технології, створення матеріалів із заданими властивостями, використання волоконно-оптичних пристроїв, атомна енергія. Приступати до вивчення прикладних і фахових дисциплін неможливо без знання основних законів, явищ, закономірностей. Виявляються зв'язки у природі шляхом спостереження або експерименту, відкриваються закони і використовуються на практиці. Основою наукових знань є практика спостережень та експериментів. Усі газові закони — це експериментальні закони. У процесі пізнання ми переходимо від неповного знання до більш повного і більш точного. Наукові знання поступово розвиваються, поглиблюються, дають більш точне уявлення про природу.

Так, у процесі вивчення електротехніки навчаються розраховувати електричні кола, принцип дії та умови експлуатації електротехнічних приладів. Розкриття фізичної природи електромагнітних явищ, електричних і магнітних властивостей речовини, практичне застосування законів електродинаміки і електроніки описує вчення про електрику.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. У цілому професійна спрямованість вивчення електротехніки та електроніки полягає у інтегрованому підході із врахування специфіки

майбутньої діяльності фахівця. Для цього слід здійснювати наповнення змісту прикладними задачами з майбутньої професії.

Список використаних джерел:

1. Бойко, ВС., Бойко, ВВ., Видолок, ЮФ., 2004. 'Теоретичні основи електротехніки', Т.1., К. : *ІВЦ» Видавництво «Політехніка»*, 272 с.
2. Малинівський, СМ., 2001. 'Загальна електротехніка', Львів : *Видавництво Національного ун-ту «Львівська політехніка»*, 594 с.
3. Гершунский, БС., 2003. 'Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика: Учебное пособие', М. : *Флинта: Наука*, 768 с.
1. 4.Гуревич, РС., 2013. 'Професійна компетентність педагога- необхідна умова його професіоналізму', *Вип. 35, Вінниця*, с. 9-14.

References:

1. Boyko, VS., Boyko, VV., Vydolok, YUF., 2004. 'Teoretychni osnovy elektrotekhniky (Theoretical Foundations of Electrical Engineering)', T.1., K. : *IVTS» Vydavnytstvo «Politekhnika»*, 272 s.
2. Malynivs'kyi, SM., 2001. 'Zahal'na elektrotekhnika (General Electrical Engineering)', L'viv : *Vydavnytstvo Natsional'noho un-tu «L'vivs'ka politekhnika»*, 594 s.
3. Gershunskiy, BS., 2003. 'Obrazovatel'no-pedagogicheskaya prognostika. Teoriya, metodologiya, praktika: Uchebnoye posobiye (Educational and pedagogical prognostication. Theory, methodology, practice: a manual)', M. : *Flinta: Nauka*, 768 s.
4. Hurevych, RS., 2013. 'Profesiyna kompetentnist' pedahoha- neobkhidna umova yoho profesionalizmu (Professional competence of a teacher-a necessary condition for his professionalism)', *Vyp. 35, Vinnytsya*, s. 9-14.

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 373.2-029:1(092)(477)

РЕТРОІННОВАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІTHE RETROINNOVATION OF HRIGORY SKOVORODA PHILOSOPHICAL
AND PEDAGOGICAL HERITAGE IN MODERN UKRAINIAN PRE-SCHOOL
EDUCATION

Т.С. Литвиненко

Актуальність дослідження. З точки зору філософії дитинства в контексті філософії освіти однією із найактуальніших питань є проблематика дошкільної освіти. Вирішення якої не можливо без звернення до історико-філософської генези формування та становлення парадигми освіти загалом, без вивчення філософських передумов виникнення дошкільної освіти, оскільки аналіз як світової так і вітчизняної наукової літературно-джерельної бази дає змогу вибудувати фундамент власної «освітньої стратегії» в контексті світових освітніх тенденцій.

Постановка проблеми. Виникає потреба звернутися до власного етнокультурного спадку, зокрема до педагогічної складової філософії Г. Сковороди для науково аналізу і практичного впровадження в дошкільну освіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світоглядні аспекти формування людини у творчості Г. Сковороди знайшли відображення у працях Д. Багалій, В. Ерна, О. Тулякова, Д. Чижевського. Філософським поглядам великого любомудра присвятили свої праці О. Білецький, О. Гомілко, О. Дзевєрін, І. Іваньо, М. Култаєва, А. Ніженець, П. Попов, М. Редько, І. Табачников, П. Тичина, З. Хижняк та інші.

Urgency of the research. From the point of view of the philosophy of childhood in the context of the philosophy of education, one of the most pressing issues is the problem of pre-school education. A solution that is impossible without recourse to the historical and philosophical genesis of the formation of the paradigm of education as a whole, without studying of the philosophical prerequisites of the preschool education occurrence, because analysis of both the world and domestic scientific literature and source base allows us to build the foundation of our own "educational strategy" in the context of world educational trends.

Target setting. There is a need to appeal to our own ethnocultural heritage, in particular, the pedagogical component of H. Skovoroda's philosophy for scientific analysis and practical implementation in pre-school education.

Actual scientific researches and issues analysis. World outlook aspects of human formation in Skovoroda's works are reflected in the works of such scientists as D. Bahalii, V. Erna, O. Tuliakova, D. Chyzhevskiy. The philosophical views of the great sage were devoted to the works of such scientists as O. Biletskyi, O. Homilko, O. Dzeverin, I. Ivano, M. Kulthaieva, A. Nizhenets, P. Popov, M. Redko, I. Tabachnykov, P. Tychyna,

Постановка завдання. Аналіз філософсько-педагогічного вчення Г.Сковороди, яке базуються на гуманізмі, і виявлення шляхів застосування його концепції як ретроінновації у сучасній дошкільній освіті

Виклад основного матеріалу. Аналізуються філософські ідеї Г.Сковороди, що відображають основні педагогічні напрями, яких потребує сучасна дошкільна освіта: гуманізм, особистісно орієнтоване навчання, доступність освіти кожній дитині, природовідповідність, розвивальне навчання, неперервність навчання і виховання, моральність і патріотизм. Стверджується, що ідеї гуманізму, якими пронизана вся філософсько-освітня система Г.Сковороди – це ретроінновації, яких потребує сучасна дошкільна освіта.

Висновки. Сучасні дошкільні заклади потребують використання та впровадження у своїй роботі філософсько-освітньої спадщини Г.Сковороди, яке відповідають загальноцивілізаційним тенденціям розвитку і все більше утверджуються в Україні: забезпечення атмосфери доброти, співробітництва і довіри дітей та дорослих, створення умов для особистісного розвитку кожної дитини і надання вихованцям можливості вибору вчинків та відповідальності за свій вибір, спонукання до спроб самопізнання і самозаглиблення. Ідеї гуманізму, якими пронизана вся філософсько-освітня система Г.Сковороди – це ретроінновації, яких вимагає сучасна дошкільна освіта.

Ключові слова: філософія освіти, дошкільна освіта, виховання, ретроінновації, філософія Г.Сковороди, гуманізм.

Z. Khyzhniak and others.

The research objective. An analysis of the philosophical and pedagogical doctrine of H. Skovoroda, which is based on humanism, and the identification of ways of applying his concept as retroinnovations in modern pre-school education.

The statement of basic material. The philosophical ideas of H. Skovoroda, which reflect the main pedagogical trends required for modern preschool education, are being analyzed: humanism, personally oriented education, access to education for every child, nature correspondence, developmental education, continuity of education and upbringing, morality and patriotism. The author argues that the ideas of humanism, which penetrate the entire philosophical and educational system of H. Skovoroda, are retroinnovations, which are required for modern preschool education.

Conclusions. Modern preschool institutions require the use and implementation of the philosophical and educational heritage of H. Skovoroda in their work, which correspond to general civilizational development trends and are increasingly established in Ukraine: providing an atmosphere of kindness, cooperation and trust of children and adults, creation of conditions for personal development of each child and providing pupils with the opportunity to choose their actions and responsibility for their choice, encouraging them to try self-knowledge and self-absorption. The ideas of humanism that permeate the entire philosophical and educational system of H. Skovoroda are retroinnovations, which modern preschool education requires.

Keywords: philosophy of education, pre-school education, upbringing, retro-innovations, philosophy of H. Skovoroda, humanism.

*«Найкраща помилка та,
яку допускають при навчанні»
Г.Сковорода*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У галузі філософії освіти однією із найактуальніших проблем є проблема основ дошкільної освіти, що не можливо без звернення до історико-філософської генези формування та становлення парадигми освіти загалом, без вивчення філософських передумов виникнення дошкільної освіти, оскільки аналіз як світової так і вітчизняної наукової літературно-джерельної бази дає змогу вибудувати фундамент власної «освітньої стратегії» в контексті світових освітніх тенденцій. Так, наприклад, висвітлення проблеми філософії дошкільної освіти тісно пов'язане з модерною філософією, яка своїм корінням сягає кінця XVIII – XX ст.

У зв'язку з цим виникає потреба звернутися до власного етнокультурного спадку, зокрема до педагогічної складової філософії Г. Сковороди для науково аналізу і практичного впровадження в дошкільну освіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Світоглядні аспекти формування людини у творчості Г.Сковороди знайшли відображення у працях: Д. Багалій, В. Ерна, О. Тулякова, Д. Чижевського. Філософським поглядам великого любомудра присвятили свої праці: О. Білецький, О. Гомілко, О. Дзеверін, І. Іваньо, М. Култаєва, А. Ніженець, П. Попов, М. Редько, І. Табачников, П. Тичина, З. Хижняк та інші. [8]. Філософсько-педагогічну спадщину Г.Сковороди також досліджували: Г. Ващенко, А. Макаренка, І. Огієнка, В. Русової, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича, К. Ушинського та інших видатних науковців, які вивчили та застосували у педагогічній діяльності положення його філософсько-педагогічного вчення.

Метою дослідження є аналіз філософсько-педагогічного вчення Г. Сковороди, які базуються на гуманізмі, і шляхів застосування його концепції як ретроінновації у сучасній дошкільній освіті.

Виклад основного матеріалу. Характерною особливістю філософсько-педагогічних поглядів Г. Сковороди є те, що в них яскраво відображені найважливіші питання виховання дітей.

Г. Сковорода наголошував про важливість спрямування дитини на самовиховання і на практиці спростовував хибні уявлення Дж. Локка і Ж. Ж. Руссо про те, що виховуючи дитину необхідно ізолювати її від звичного соціуму з його аморальними впливами. Його ідеї актуальні сьогодні в час глобалізаційних процесів як ніколи.

Особистісно орієнтований підхід в навчально-виховній роботі з

дітьми створює оптимальні умови для вирішення найважливіших завдань дошкільної педагогіки на засадах кардіоцентризму: забезпечення фізіологічного й психологічного благополуччя дитини; формування творчої особистості; завчасне виявлення індивідуальності особистості дитини та її подальший розвиток; розвиток довірливих морально-етичних, ціннісних міжособистісних взаємин дітей з дорослими й однолітками. Особистісно орієнтований підхід дає можливість реалізувати в сучасному дитячому садку всі напрями навчально-пізнавальної діяльності дітей в межах гуманної педагогіки, на яких акцентував особливу увагу Г. Сковорода: формування у дітей культури пізнання, діяльно-практичного ставлення до світу, формування правильних життєвих цінностей, любові до праці, культури почуттів і духовності.

Дослідуючи педагогічну спадщину Г. Сковороди, відзначаємо основні ідеї, наскрізні питання усієї філософії гуманіста, які набувають гостроти і необхідності застосування у сучасній освіті, дошкільній зокрема, як своєрідні ретроінновації.

Г. Сковорода заклав підґрунтя розвивального навчання сучасності. На його думку: «Людина народжується для щастя і основна мета педагога – не зашкодити вільному її розвитку відповідно до нахилів і здібностей, даних природою» основана педагогічна мета – навчити людину самопізнання, адекватному світосприйняттю і сприйняттю себе в світі, а також постійному здобуванню нових знань, саморозвитку і самовдосконаленню.

В. Лутфуллін робить висновок про те, що виховання має бути спрямованим на досягнення єдності розвитку розумових, моральних і вольових якостей особистості і відіграє в системі педагогічних поглядів Г. Сковороди роль одного з головних теоретичних принципів. Тим самим підтверджується й думка Г. Сковороди про те, що виховуючи людину, головним є виховання її душі і серця. Саме тому надзвичайно важливого значення набуває вчення Г. Сковороди про серце як головний осередок духовного світу людини. Згідно з цим ученням серце людини є головним у її вихованні й ставленні до інших людей. У філософському, педагогічному і психологічному контекстах серце людини – узагальнена характеристика її емоційної сфери і насамперед моральних почуттів, життєвих цінностей, в яких віддзеркалюється ставлення особистості до інших людей [4, с. 182].

Висвітлюючи свої педагогічні погляди у притчах, Г. Сковорода вказує на необхідність відповідального ставлення до виховання дітей, турботу про їхній розумовий і фізичний розвиток, про прищеплення найкращих життєвих цінностей, моральних якостей і естетичних потреб.

Філософське бачення Г. Сковороди чітко висвітлене в науковому дослідженні Г. Васяновича: «Мислитель усю дійсність поділяв на три гармонійно взаємопов'язані світи: макрокосм; мікрокосм; символічний світ. Кожен зі світів складається з обох натур – видимої і невидимої. Макрокосм – це природний світ реальних, видимих речей і явищ. Він є «тінню справжньої невидимої «натури» – Бога. Цей світ єдиний, і його єдність складається з видимої і невидимої натур, адже Бог не є самою природою. Мікрокосм (малий світ, людина) теж складається з видимої і невидимої натур. У людині, як і в усьому існуючому, є тілесне і духовне, тлінне й вічне, проте істинне лише невидиме, а тілесне є «тінню» цього невидимого. Справжня людина народжується тоді, коли вона пов'язана зі своїм внутрішнім світом, єством якого є Бог. За своєю сутністю, за своїм «серцем» людина тотожна Богові і, пізнаючи своє єство, вона пізнає Бога. Служіння Богові, любов до нього є одночасно служінням і любов'ю до самого себе. Оскільки невидиме (Бог) існує скрізь, а мікрокосм (людина) гармонійно взаємодіє з макрокосмом і відтворює в собі його особливості, то людина є центром, де сходяться всі проблеми життя, діяльності, пізнання. Тому сократівський принцип «пізнай себе» є провідним у філософських творах Сковороди. Самопізнання (богопізнання) – ключ до розкриття всіх таємниць світу і самої людини. У цьому головна риса його філософії – антропологізм. Пізнання можливе лише через людину. Головним інструментом пізнання є серце» [1; 6; 7, 169].

М. Култаєва, досліджуючи філософію освіти Г. Сковороди, відзначає, що він багато у чому випереджаючи свій час, ставив перед собою мету «навчити дітей і дорослих вмінню жити і діяти в умовах позитивної свободи, що є надзвичайно актуальним у добу глобалізації тероризму, а також у суспільствах розваг і споживання, в яких модусом мислення є бажання, а рушійною силою змін виступає не розум, а соціальна заздрість та ресентиментальні настрої» [5]. М. Култаєва відмічає основні особливості педагогічних поглядів Г.Сковороди: акцент на екзистенційну значущість вдячності для духовного розвитку людини; відносини між учнем і вчителем розгортаються у площині симетричної педагогічної комунікації; він визнає за собою право на помилку, яку може виправити учень; є непослідовним у розумінні операційних цілей навчання і виховання (від їх артикуляції у дусі Нового часу він повертається до ренесансних уявлень про навчання як самовдосконалення); містифікація навчання (не є безпідставною як у домодерних, так і модерних суспільствах, бо воно є складовою стратегії виживання людства); відстоювання необхідності неперервності освіти для гідного існування людства; домашня освіта, школа під відкритим небом, епістолярна освітня комунікація були тими

культурними формами, у яких Г.Сковорода реалізував свою «сродність» до праці вчителя, не обмежуючи її простором і часом; діяльність Сковороди була обмежена і водночас розширена через досить нестійку (прекарну) рольову реальність філософа-просвітника, що здебільшого розгорталась у просторі неформальної освіти. Він визнавав складність і навіть трагізм свого філософсько-педагогічного покликання [5].

Ворфоломєєва І. переконує, що призначенням філософії Г.Сковороди було обґрунтування сутності людини, її пізнання та визначення щастя, що філософ вважає справою нелегкою. Г. Сковорода, вважаючи людину найскладнішою істотою для пізнання, наполягає на розумінні саме суто глибинних її іпостасей, а не екзистенційних, він вважає, що справжньою людиною можна стати лише збагнувши, що «кров і плоть є ніщо», а істинну людину «створює» невидиме, духовне її начало, суть якого становить серце, отже, і пізнання світу слід починати не із зовнішнього світу, а з самого себе [2; 7].

Філософські ідеї Г.Сковороди тісно перепліталися з педагогічними, в яких віддзеркалилися головні напрями, яких потребує сучасна дошкільна освіта: гуманізм, особистісно орієнтоване навчання, народність, доступність освіти кожній дитині, природовідповідність, розвивальне навчання. неперервність навчання і виховання, моральність і любов до Батьківщини. На деяких з них зупинимось детальніше.

Г. Васянович заслугу Г. Сковороди вбачав у «розкритті принципу гуманності як розуміння вихователем думок, переживань і прагнень дитини, віру в благородне особистісне начало та в силу виховання. Згідно з поглядами мислителя, цей принцип реалізується лише за умови, коли у суспільстві наявні гуманні відносини. Реалізацію цього принципу він ставив у залежність від доброї, чуйної душі педагога» [1].

С. Сковорода широко трактує поняття «народності». Педагог вважав, народність – це не лише школа рідної мови, а й уклад життя, історичні умови, мова, культура, ментальність народу. Наполягав на вивченні усної народної творчості, у якій збережена народна мудрість.

Г. Васянович вважає, що обґрунтування ідеї природовідповідності Г. Сковорода здійснював на засадах християнсько-педагогічної антропології. Він розглядав людину як образ Божий. Незважаючи на те, що його ідеї мають багато спільного з ученням Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода раніше звернув увагу на зв'язок між природою і вихованням. Завдання вихователя розгледіти природу дитини. Під нею філософ розуміє схильності та обдарування, що дані від народження. Він твердо стоїть на тому, що природні особливості дитини мають добре знати батьки та вихователі і всебічно розвивати їх шляхом виховання та навчання.

Г. Сковорода вважає, що успадковані задатки людини можуть розкритися безпосередньо у природній діяльності. Філософ-гуманіст передбачав розвиток природних здібностей шляхом самовдосконалення, боротьби внутрішньої натури людини з поганими звичками та негативними соціальними цінностями. Таким чином, Г. Сковорода відстоює незалежну, вільнодумну людину, яка була б свідомим творцем власних ідеалів, вчинків і вміла б протистояти впливові суспільства, що так важливо в умовах глобалізаційних процесів [1].

Особливого значення надавав Г.Сковорода дотриманню принципів природовідповідності виховання, які чітко проглядалися й у національному вихованні. Він не допускав нехтування природи національного в особистості. З усією силою свого темпераменту, педагогічною інтуїцією і прозорливістю стверджував, що «кожен повинен знати свій народ, а в народі пізнати себе» [1].

В. Ягупов стверджує: «Великий український філософ і педагог подає нам повну програму виховання людини, стрижньовими компонентами якої є добро, любов і самопізнання, що забезпечують само-актуалізацію людини у житті. Отже, до змісту ідеалу українського виховання мають входити уявлення про найвищу досконалість, яка формувалась у свідомості громадян України протягом багатьох століть. Основою цього ідеалу повинні бути, з одного боку, корінні суспільні інтереси українського народу – створення української держави та забезпечення її незалежності й недоторканності, а з іншого – Людина – духовно багата, розумово розвинута, фізично досконала особистість українського громадянина. Щоб не повторювати помилки минулого не формувати в українських громадян рабську психологію споживацького патріотизму, необхідно надавати перевагу людині, яка перебуває «...на шляху пізнання Бога і само себе... Ідеал виховання – людина...людина, здатна зрозуміти, що відбувається з нею і навколо неї. Людина що пізнає, людина добра, людина щаслива» [9; 6]. Саме на такий виховний ідеал вказує Г. Сковорода.

Виховний ідеал Г. Сковорода – це людина, наділена такими рисами, як скромність, вдячність, справедливість, щирість, працьовитість, життєрадісність, сердечність, великодушність. На його думку, це природні риси, притаманні дітям від народження, але не всі пізнають їх у собі й дотримуються «блаженної натури». Г. Сковорода засуджує егоїзм, неробство, пихатість, самодурство, марнославство, плазування перед модою, все, що є протиприродними, що набулося внаслідок неадекватного виховання та соціуму.

Г. Сковорода наголошував на важливості неперервності навчання і виховання, радив щодня «живити душу знаннями, щоб вона росла, а не

пригнічувалася» та на необхідності навчання всіх дітей, незалежно від їхнього соціального рівня, доступності знань кожного.

Оскільки філософія Г. Сковороди є життєтворчою у своїй духовній настанові до самопізнання і самозаглиблення, то з неї виплавають такі «діалогічні» методи виховання як бесіда, роз'яснення, приклад, поради та ін. Варто більше вдаватися до переконань, привчати учнів аналізувати свої вчинки, давати добрі настанови, викорінювати погані звички. Так можна виховати особистість, а не слухняність.

Г. Сковорода вбачав результат виховання в особистості, яка постійно прагне самовдосконалення. На думку І. Ворфоломєєвої: «Філософія серця Г. Сковороди як осереддя духовності й моральності є тим поштовхом до мотивації, на яку слід спиратися в будь-якій справі, а для системи педагогічної теорії і практики вона є саме таким обґрунтуванням, яке уможливить зрушення особистості як складноорганізованої системи в новому напрямку – рух самопізнання та рефлексії. Відтак, філософія Г. Сковороди є життєтворчою в своїй духовній настанові до самозаглиблення, самопізнання, у прагненні до суверенності внутрішнього життя, інтелігентності й шляхетності» [2]. Відзначаючи у педагогічних поглядах Г. Сковороди діалогічність навчання і виховання, авторка визначає це передумовою рефлексивного спілкування суб'єктів освіти [2]. М. Култаєва відзначає поєднання начебто несумісного у філософських діалогах Г. Сковороди, як наслідок трансформації німецької містики і настанов протестантизму [5].

Готуючи дітей до тієї чи іншої діяльності, насамперед керуючись принципами «спорідненої праці» (діяльності відповідно до природних здібностей та покликання), доцільно враховувати нахили та уподобання дітей. Бо в глобальному плані доля суспільства залежить від вдалого вибору кожним з його членів спорідненої діяльності.

О. Гомілко, переосмислюючи здобутки видатного українського мислителя, вважає, що свою філософію Г. Сковорода розглядав як інструмент людського життя, а її ресурс вбачав у практиці життя; філософія для Г. Сковороди — це найголовніша наука про людину та її щастя; охоплення раціональним сфери чуттєвого суттєво впливає на сквородинівське бачення освіти, яка також займатися справою «орозумлення» серця, що неминуче виводить її у вимір моралі (такий погляд на освіту не збігається з її модерною парадигмою, де знання втрачають зв'язок із практикою життя, замикаючись у академічних стінах, а тому стають байдужими до моралі); через ідею спорідненої праці він стверджував модерний індивідуалізм, завдяки котрому стало можливим визнання цінності інтересів окремої людини; Сковорода вважав, що шлях

до пізнання божественної Премудрості — це, кажучи сучасною мовою, якісна (що відповідає потребам життя) освіта впродовж усього життя; Г. Сковорода (так само, як і сучасні освітяни) вважав, що в основу такої освіти впродовж життя має бути покладено принцип мобільності, тобто вона має бути відкритою до світу, тому для нього освіта стає транскордонним та транснаціональним явищем; головне, чого вимагає Г. Сковорода від людини, — це вчитися бути людиною через систематичну та наполегливу працю самопізнання [3].

О. Гомілко вважає, що основна настанова філософії Г. Сковороди у відображається наступних тезах :

- «усупереч християнській думці, Сковорода вважав, що людина змінюється не завдяки стражданню та вірі, а через системні освітні практики, котрі спроможні розширити сферу раціонального за рахунок тілесності на ґрунті самопізнання та любові до себе;

- на відміну від модерної класичної філософії, Сковорода не розглядав самопізнання як функцію виключно розуму, а серце — у дихотомії з останнім. У суголосності з сучасними освітніми теоріями, котрі спираються на ідею антропотехнічного повороту в філософії, Сковорода вбачав у серці інструмент посилення розуму. Залучення серця до сфери раціонального підсилює мислення знаннями про конкретну ситуацію його втілення та когнітивні можливості його носія. Важливим наслідком таких перевтілень людини, на думку Сковороди, має стати подолання страху та ненависті до «іншого» [3, 206].

Висновки. Погоджуємося з думкою М. Культаєвої, що «потужна енергія педагогічного натхнення видатного мислителя залишається джерелом живлення педагогічного розуму, стимулюючи його здатність до самооновлення» [5].

Сучасні дошкільні заклади потребують усіх тих постулатів, які свого часу проголосив Г. Сковорода і застосовував у своїй роботі, які відповідають загальноцивілізаційним тенденціям розвитку і все більше утверджуються в Україні: забезпечення атмосфери доброти, співробітництва і довіри дітей та дорослих, створення умов для особистісного розвитку кожної дитини і надання вихованцям можливості вибору вчинків та відповідальності за свій вибір, спонукання до спроб самопізнання і самозаглиблення. Ідеї гуманізму, якими пронизана уся філософсько-освітня система Г. Сковороди — це ретроінновації, яких вимагає сучасна дошкільна освіта.

Список використаних джерел:

1. Васянович, Г., 2004. 'Тригорій Сковорода — філософ і педагог', *Вісник Львівського університету, Серія педагогічна, Вип. 18*, с. 239–251.

2. Ворфоломєєва, ІВ., 2009. 'Філософія Г. Сковороди у визначенні основ педагогічної рефлексії'. Доступно : <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-01/09vividpr.pdf> [Дата звернення 27 Травня 2018].
3. Гомілко, О., 2017. 'Філософія освіти Григорія Сковороди: відмінність модерної візії', *Філософія освіти*, № 2 (21), с. 194-210.
4. Лутфулін, В., 2014. 'Погляди Г. Сковороди на моральне виховання в контексті цілісного розвитку особистості', *Педагогічні науки*, № 60, с. 126-132.
5. Култаєва, М., 2017. 'Філософсько-педагогічні розвідки Яна Амоса Коменського і Григорія Сковороди: нагадування про сенс і призначення освіти', *Філософія освіти*, № 2 (21), с. 169-193.
6. Сковорода, Г., 1961. 'Твори: В 2 т. – Т. 1', К. : Вид-во АН УРСР, с. 23.
7. Сковорода, Г., 1994. 'Наркис. Розмова про те: пізнай себе', *Твори: У 2 т., Т. 1*, К., с. 150–195.
8. Швецова, ІВ., 2012. 'Використання ідей Г.Сковороди у вихованні поваги до людини', *Наукові записки. Серія "Психологія і педагогіка"*, Випуск 21, Острого, с. 179-184.
9. Ягупов, ВВ., 2002. 'Педагогіка: Навчальний посібник', К. : Либідь, 560 с.

References:

1. Vasyanovych, H., 2004. 'Hryhoriy Skovoroda – filosof i pedahoh (Gregory Skovoroda is a philosopher and a teacher)', *Visnyk L'vivskoho universytetu, Seriya pedahohichna*, Vyp. 18, s. 239–251.
2. Vorfolomyeyeva, IV., 2009. 'Filosofiya H. Skovorody u vyznachenni osnov pedahohichnoyi refleksiyyi (Philosophy of G. Skovoroda in determining the foundations of pedagogical reflection)'. Dostupno : <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-01/09vividpr.pdf> [Data zvernennya 27 Travnya 2018].
3. Homilko, O., 2017. 'Filosofiya osvity Hryhoriya Skovorody: vidminnist' modernoyi viziyyi (The philosophy of education of Gregory Skovoroda: the difference between modern vision)', *Filosofiya osvity*, № 2 (21), s. 194-210.
4. Lutfulin, V., 2014. 'Pohlyady H. Skovorody na moral'ne vykhovannya v konteksti tsilisnogo rozvytku osobystosti (The views of G. Skovoroda on moral education in the context of the integral development of the individual)', *Pedahohichni nauky*, № 60, s. 126-132.
5. Kultayeva, M., 2017. 'Filosofs'ko-pedahohichni rozvidky Yana Amosa Komens'koho i Hryhoriya Skovorody: nahaduvannya pro sens i pryznachennya osvity (The philosophical and pedagogical intelligences by Jan Amos Komensky and Gregory Skovoroda: a reminder of meaning and purpose of education)', *Filosofiya osvity*, № 2 (21), s. 169-193.
6. Skovoroda, H., 1961. 'Tvory: V 2 t. – T. 1 (Writings: In 2 t. - T. 1)', K. : Vyd-vo AN URSR, s. 23.
7. Skovoroda, H., 1994. 'Narkis. Rozmova pro te: piznay sebe (Narkis. Talk about: know yourself)', *Tvory: U 2 t., T. 1*, K., s. 150–195.
8. Shvetsova, IV., 2012. 'Vykorystannya idey H.Skovorody u vykhovanni povahy do lyudyny (Using the ideas of G. Skovoroda in fostering respect for the person)', *Naukovi zapysky. Seriya "Psykhohihiya i pedahohika"*, Vypusk 21, Ostroh, s. 179-184.
9. Yahupov, VV., 2002. 'Pedahohika: Navchal'nyy posibnyk (Pedagogy: a tutorial)', K. : Lybid', 560 s.

УДК 378:373.147

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ДОШКІЛЬНИКІВ

CONTENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS FOR THE TEACHING OF ENGLISH LANGUAGE OF PRESCHOOL CHILDREN

Г. В. Жукова

Актуальність дослідження. Потреби сучасного суспільства у фахівцях, які володіють іноземними мовами, і в той же час незадоволеність результатами шкільного навчання вимагають пошуку шляхів оптимізації та перегляду умов, від яких залежить успішне оволодіння цим предметом. Ефективний початок навчання іноземним мовам вже в дошкільних навчальних закладах може бути передумовою вирішення цього завдання. Навчання дошкільників англійської мови доцільно проводити в грі із залученням емоційної сфери дитини.

Постановка проблеми. Чи дозволить удосконалення професійної підготовки вихователів розвинути мовні здібності дітей дошкільного віку та забезпечити більш міцне засвоєння англійської мови?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підготовки майбутніх вихователів до навчання дошкільників англійської мови розглядалося у працях І. Бім, Н. Гальської, Г. Кітайгородської, С. Ніколаєвої, Ю. Пасова, В. Плахотника, В. Скалкина, Н. Скляренко та ін. Проблема оновлення змісту професійної підготовки педагогів, зокрема професійно-педагогічної, досліджувалася О. Абдуліною, Н. Кузьміною, В. Паламарчуком та іншими.

Постановка завдання. Гуманітаризація є стратегічним орієнтиром розвитку освітньої

Urgency of the research. The needs of a modern society in specialists who speak foreign languages, and at the same time dissatisfaction with the results of school education require finding ways to optimize and revise the conditions on which successful mastery of this subject depends. An effective start of learning foreign languages in pre-school establishments can be a prerequisite for a solution to this problem. It is expedient to teach preschoolers of English in the game with the involvement of the emotional sphere of the child.

Target setting. Will improve the professional training of preschool teachers to develop language skills of preschool children and ensure a more solid learning of English?

Actual scientific researches and issues analysis. The question of the training of preschool teachers for the teaching of preschoolers of English was considered in the works of I. Bim, N. Galskova, G. Kityagorodskaya, S. Nikolaeva, J. Pasov, V. Plakhotnyk, V. Skalkina, N. Sklyarenko and others. The problem of updating the content of professional training of teachers, in particular professional and pedagogical, was studied of O. Abdullina, N. Kuzmina, V. Palamarchuk and others.

The research objective. Humanitarization is a strategic reference point for the development of

системи нашої держави і передбачає оновлення цілей, змісту, методів навчання у дошкільних навчальних закладах. Це обумовлює пріоритетність наукового пошуку в сфері оптимізації професійної освіти вихователів, вимагає перегляду їх традиційного статусу, приведення рівня професійної підготовки до вимог особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу. Особливо гостро за цих умов постає проблема професійної підготовки вихователів до навчання дошкільників англійської мови у дошкільних навчальних закладах як ефективного засобу орієнтації на розвиток особистості.

Виклад основного матеріалу.

Навчання дітей дошкільного віку англійській мові є потенціалом розвитку творчої, конкурентоспроможної, високomorальної особистості. Завдання вихователя полягає в тому, щоб допомогти дитині зрозуміти свої внутрішні ціннісні орієнтації. Змістом підготовки вихователя-учителя англійської мови дітей дошкільного віку виступає система знань, умінь і навичок, потрібних для здійснення професійної діяльності. Джерелами змісту підготовки вихователя мають бути педагогічна теорія, нормативні документи про освіту, теорія і практика, дидактичні закономірності і методика навчання дошкільників англійської мови. Для освоєння дошкільнятами освітнього курсу англійської мови організовуються рухова, ігрова. Комунікативна, пізнавально-дослідницька, художня, трудова і фізична активність.

Висновки. Відбір програмного матеріалу студентів, майбутніх вчителів англійської мови дітей дошкільного віку повинен здійснюватися з урахуванням відповідності професійним функціям педагога іноземної мови, єдності змістової та

the educational system of our state and involves updating the goals, content, and methods of teaching in pre-school educational institutions. This determines the priority of scientific research in the field of optimization of professional education of preschool teachers, requires revision of their traditional status, bringing the level of professional training to the requirements of personally oriented educational process. Especially acute under these conditions is the problem of the professional training of educators for the teaching of preschoolers of English in preschool educational institutions as an effective means of focusing on the development of the individual.

The statement of basic material.

Teaching preschool children in English is a potential development of a creative, competitive, highly moral personality. The task of the preschool teachers is helping the child understand their internal value orientations. The content of the training of the teacher of English for children of preschool age is the system of knowledge, ability and skills necessary for carrying out professional activities. The sources of the contents of teacher training should be pedagogical theory, normative documents on education, theory and practice, didactic patterns and methods of teaching preschoolers of English. For the development of preschoolers of the educational course of the English language the game, communicative, cognitive-research, artistic, labor and physical activity is organized.

Conclusions. The selection of the program material for students of the future English language teachers of preschool children should be carried out in accordance with the professional functions of the foreign language teacher, the unity of the content and

процесуальній сторін освіти, інтеграції змісту, організаційних форм і методів навчання, врахування здібностей та резервних можливостей суб'єктів навчання. Удосконалення підготовки майбутніх вихователів з правом навчання англійської мови є педагогічною проблемою, успішне розв'язання якої сприяє кращому оволодінню англійською мовою підростаючим поколінням.

Ключові слова: вихователь з правом проведення занять англійської мови, діти дошкільного віку, професійна підготовка, зміст навчання.

procedural aspects of education, the integration of content, organizational forms and methods of teaching, taking into account the abilities and reserve capacities of the subjects of study. Improving the training of future preschool teachers with the right to learn English is a pedagogical problem, the successful solution of which helps to better learn English in younger generations.

Keywords: preschool teacher with the right to conduct English classes, children of preschool age, professional training, content of education.

Актуальність теми дослідження. Глобалізаційні освітні процеси наголошують на посиленні інноваційності у сфері навчання нової генерації педагогів. Потрібно відступитися від функціоналів традиційної освіти, які спрямовують людину лише на підготовку до соціальних позицій. Наразі важливо вбезпечити гармонійний розвиток особистості у навчально-виховному процесі. Реалізація сучасної освітньої політики в Україні передбачає забезпечення розвитку та самореалізації особистості, задоволення її освітніх та духовно-культурних потреб. Одним із пріоритетних завдань у цьому контексті визначається підготовка педагогічних працівників до здійснення професійної діяльності на демократичних та гуманістичних засадах. У зв'язку з цим змінюються функції вихователя дошкільного навчального закладу, його діяльність повинна орієнтуватися на створення умов для розвитку та саморозвитку суб'єктів учіння відповідно до їх нахилів, здібностей, навчальних можливостей та інтересів. Такі зміни є об'єктивним фактором, який спрямовує вищі педагогічні навчальні заклади на підвищення рівня та якості підготовки майбутніх вихователів.

Постановка проблеми. Проблеми оптимізації професійної підготовки вихователів-учителів англійської мови у контексті оновлення державної політики в галузі освіти зумовлюються необхідністю подолання протиріч між зростаючою потребою в підвищенні рівня їх підготовки та недостатністю теоретичних досліджень з проблеми оптимізації змісту навчання з огляду на особливості педагогічної діяльності; високим рівнем набутих знань з проблеми застосування різних підходів у навчанні та традиційністю шляхів його реалізації на заняттях з іноземної мови; необхідністю розширення знаннєвого та діяльнісного компонентів змісту професійної підготовки вихователів-учителів англійської мови системою знань і вмінь, необхідних для реалізації навчання, та недостатністю практичних розробок і рекомендацій щодо діяльності вищих педагогічних навчальних закладів освіти у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До різних аспектів проблеми підготовки майбутніх вихователів до навчання англійської мови дошкільників зверталися вчені Ю. Вауліна, І. Зимня, В. Карташова, О. Коломінова, Р. Мартинова, З. Никитенко, Л. Позняк, Г. Рогова, Т. Сахарова, С. Соколовська, З. Футерман, Л. Штакіна та ін. Не обійшли увагою зазначену проблему науковці Ш. Амонашвілі, А. Гергель, О. Негневицька, Т. Полонська, Є. Протасова, С. Роман, А. Шахнарович, Т. Шкваріна, А. Палмер, Дж. Тінтон. Необхідність дослідження цього питання підтверджується результатами теоретико-експериментальних пошуків В. Андрієвської, Є. Аркіна, Л. Беккер, Н. Колієвої, З. Футерман, Т. Чистякова, Р. Рерського та інших.

Постановка завдання полягає в розбіжності між соціальним замовленням вихователів з правом проведення занять з іноземної мови дітям дошкільного віку та відсутністю цілісної наукової бази змісту підготовки кваліфікованих педагогів означеного напрямку. Рішення цієї проблеми має теоретичне і практичне значення для виконання завдань, поставлених законами України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту», державними національними програмами «Освіта» («Україна ХХІ століття») і «Діти України», цільовою комплексною програмою «Вчитель» і Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Дослідження освітньо-професійної підготовки, змісту та технології навчання вихователя-учителя англійської мови у закладі вищої освіти визначить його місце у системі ступеневої освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі в зв'язку з геополітичними, економічними та соціокультурними змінами до людини стали пред'являтися більш жорсткі вимоги. Зросла потреба вільного спілкування на іноземній мові, а іноді навіть на декількох. Змінився спосіб і обсяг інформації, тому необхідно змінити і підходи до навчання. Вивчення іноземної мови не тільки прискорює процес формування іншомовної комунікативної компетенції, але і позитивно впливає на загальний розвиток дитини. Маючи високу пластичність функцій мозку і психіки, діти дошкільного віку мають великі потенційні можливості розвитку, реалізація яких залежить від виховання і навчання оточуючих дорослих [2].

У молодшому дошкільному віці вихователь має вчити її англійській мові в процесі гри, співу, танців та іншої діяльності, яка дуже подобається малюку. Англійську мову потрібно упроваджувати у життєдіяльність дитини, не вивчаючи окремі слова і фрази, а спілкуючись англійською, використовуючи наочність, жести, міміку, рухи. Навчання англійської мови в дошкільному віці сприяє інтелектуальному зростанню дітей, прискорює їх мовний розвиток, формує важливі елементи соціальної компетенції, полегшує ранню інтеграцію в полікультурному просторі сучасного світу, закріплює корисні вміння взаємодії з дорослими і однолітками, тренує універсальні пізнавальні дії і готує до шкільної освіти.

Для майбутніх вихователів у підготовці до ведення занять у

дошкільному навчальному закладі із англійської мови важливим є формування професійно-особистісної готовності, що завбачає наявність у педагога професійних особистісних якостей та схильності до діяльності. Майбутній вихователь має втілювати в собі здатність до рефлексії, бажання постійно удосконалюватись, розвивати діагностично-прогностичні вміння і аналітичні здібності. Для професії вихователя стрижневими рисами є любов до дітей, доброта, позитивізм, креативність, гуманність. Для проведення занять англійською мовою педагог має бути умотивованим, організованим, на високому рівні володіти комунікативно-лінгвістичними вміннями [4].

У освітньо-виховному процесі з навчання англійської мови враховуються потреби дитини у фізичній, ігровій активності, особистісному самовираженні, спілкуванні, самоствердженні, уваги до себе, заохочення і успіху. Створюються умови для міжособистісної взаємодії вихованців, формується готовність дітей до навчання в школі [5]. Принципами організації навчання з англійської мови в дошкільному навчальному закладі є орієнтація на мовленнєвий розвиток дитини, підтримка особистісних особливостей та здібностей дошкільників, врахування переваги ігрової діяльності над іншими та властивості дитячої психіки – домінування мимовільної уваги та пам'яті, використання поряд із англійською рідної мови [3, с. 23].

В дошкільному навчанні комунікативна діяльність дітей з використанням елементарних засобів англійської мови є не метою навчання, а засобом розвитку особистості дошкільника. При цьому обсяг засвоюваних дошкільниками знань іноземної мови регламентується лише частково і в значній мірі визначається учасниками відносин у сфері освіти дитини з урахуванням педагогічної доцільності. Навчання англійській мові в дошкільному віці направлено на формування особистості дошкільника, розвиток його індивідуальних здібностей, позитивної мотивації і початкових умінь вчитися. Діти можуть опанувати доступним лексичним запасом і набором мовних структур, здатні засвоїти прості числівники. Залежно від здібностей і досягнутого рівня мовного розвитку, вони можуть навчитися впізнавати і називати букви алфавіту. Деякі вихованці намагаються дізнаватися написане коротке слово з опорою на зображення, здатні засвоїти початкові навчальні вміння. Вони можуть користуватися елементами логічного мислення, їм доступні найпростіші форми самооцінки у виконанні цікавих завдань шляхом порівняння зі зразком. Діти дошкільного віку можуть опанувати елементами культури поведінки в навчальній ситуації, основами особистої гігієни, здорового і безпечного способу життя в освітньому курсі англійської мови.

У процесі педагогічної діяльності з проведення занять англійською мовою у дошкільному навчальному закладі вихователь повинен бути спрямований на сприяння розвитку мовних здібностей особистості дитини, мислення, пам'яті, уваги, сприйняття, мовної здогадки, ерудиції, дисципліни, мотивації, волі, активності, допитливості і артистизму дітей. Зміст підготовки майбутніх вихователів до навчання англійської мови дітей

дошкільного віку має включати методичну підготовку – оволодіння методичними знаннями та вміннями навчати з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей. Основою концепції підготовки студентів має бути інтегративна домінанта змісту, форм і методів викладання дисциплін на всіх етапах навчання. Мовний, мовленнєвий, соціокультурний навчальний матеріал повинен забезпечуватися в процесі комунікативної професійно спрямованої діяльності. Засоби сприймання відображуються під час урізноманітнення занять, постійного використання умовно-комунікативних вправ, рольових та рухливих ігор, моделювання професійно-соціальних ситуацій.

Курс англійської мови в дошкільному навчальному закладі має носити цілісний і інтегрований характер, об'єднуючи знання дитини про навколишній світ предметного, морального, естетичного, культурного характеру. Змістом навчання англійської мови стають теми, з якими дитина стикається кожного дня., тобто мовні знання інтегруються в доступний для дитини життєвий контекст. У процесі навчання дитина поступово переходить від зазначення іншомовного слова до сприйняття цілісних ситуацій і далі – до пізнавальної діяльності за допомогою іноземної мови, включаючи оцінку подій і ситуацій. У дошкільному навчальному курсі англійської мови здійснюється не тільки мовний, але й інтелектуальний, моральний, естетичний і світоглядний розвиток, розширюється загальний кругозір [1].

Розвиваючий освітній курс англійської мови для дошкільної освіти зможе забезпечити визначення цільових орієнтирів комунікативних умінь – називати на англійській мові доступну дітям кількість предметів і об'єктів і діяти з ними, супроводжуючи елементарними розмовами на англійській мові; вимовляти засвоєні англійські фрази у відповідних комунікативних ситуаціях; викладати послідовність подій серії сюжетних малюнків з використанням елементарних фраз в теперішньому часі; висловлювати своє ставлення до явищ навколишнього світу, подій і вчинків за допомогою елементарних структур; повідомляти інформацію про себе, свою родину, місті і країні, перевагах і уміннях в формі простих фраз. Цільовими орієнтирами вивчення англійської мови в дошкільному віці є прояв дитиною ініціативності і самостійності у її вивченні, позитивне ставлення до своїх успіхів та друзів, співпереживання з ними невдач, почуття власної гідності, активна взаємодія з однолітками і дорослими, участь в спільних іграх, розвинена дитяча уява в здійснюваних дитиною видах діяльності, здатність до фантазії і творчості.

Специфіка дошкільної освітньої програми курсу англійської мови полягає в тому, що цей документ розробляється як програма психолого-педагогічної підтримки, позитивної соціалізації з безумовною орієнтацією на успіх, індивідуалізацію розвитку кожної дитини дошкільного віку. Цим визначаються основні характеристики дошкільного курсу англійської мови, включаючи обсяг інформації, зміст навчання і виховання, організаційно-педагогічні умови освітнього процесу, а також плановані результати в формі цільових орієнтирів і об'єктів контролю.

Висновки. Умовами ефективної підготовки вихователя до навчання англійської мови є врахування комунікативного та лінгвістичного характеру здібностей студентів, мотивів вибору спеціальності, поетапно-концентроване вивчення програмного матеріалу, включення в заняття з мови змісту, форм і прийомів навчання дошкільників, постійне моделювання на заняттях видів педагогічної діяльності, наявність відповідної до технології підготовки студентів бази. Недоліком сучасного впровадження програм щодо вивчення англійської мови в дошкільному навчальному закладі є відсутність системного підходу до специфіки навчання англійської мови дошкільників. Якість підготовки вихователів з правом навчання англійської мови поліпшиться, якщо використовуватимуться спеціальні навчальні програми, що враховують ранню профілізацію та інтенсифікацію навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Бойко, О., 2009. 'Формування мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку в процесі навчання англійської мови. Автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.08.', *Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського*, Одеса, 19 с.
2. Беленька, ГВ., Машовець, МА., ред., 2016 'Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років', *Мін. осв. і науки України, Київ, ун-т ім. Бориса Грінченка*, К. : *Київський ун-т ім. Бориса Грінченка*, 304 с.
3. Кулікова, І., 2015. 'Англійська мова для дітей дошкільного віку. Програма та методичні рекомендації', *Тернопіль: Мандрівець*, 48 с.
4. Мордоус, І., 2011. 'Особистісно-професійний компонент фахової готовності майбутнього вчителя іноземної мови в ДНЗ', *Вісник Інституту розвитку дитини*, № 13. [online] (Останнє оновлення 05 Липня 2016) Доступно: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/85/14959-osobistisno-profesijnij-komponent-faxovo-gotovnosti-majbutnogo-vchitelya-inozemnoi-movi-v-dnz.html>.
5. Петько, ЛВ., 2010. 'Англійська мова для вступників до магістратури зі спеціальності 8.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання. Виробничі технології. Основи виробництва»: навч. посіб. для бакалаврів, викладачів та студ. ВНЗ', *Нац. акад. пед. наук України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова*, К. : *НПУ ім. М. П. Драгоманова*, 120 с.

References:

1. Boyko, O., 2009. 'Formuvannya movlennyevoyi aktivnosti ditey starshoho doshkil'noho viku v protsesi navchannya anhliys'koyi movy. Avtoref. dys ... kand. ped. nauk: 13.00.08. (Formation of speech activity of children of the senior preschool age in the process of teaching English. Author's abstract. Dis ... Cand. ped Sciences: 13.00.08.)', *Pivdennoukrayins'kiy derzh. pedahohichnyy un-t im. K. D. Ushyns'koho*, Odesa, 19 s.
2. Byelyen'ka, HV., Mashovets', MA., red., 2016 'Dytyna: Osvitnya prohrama dlya ditey vid dvokh do semy rokiv (The Child: An Educational Program for Children

- from Two to Seven Years)', *Min. osv. i nauky Ukrainy, Kyiv, un-t im. Borysa Hrinchenka*, K. : *Kyiv's'kyi un-t im. Borysa Hrinchenka*, 304 s.
3. Kulikova, I., 2015. 'Anhliys'ka mova dlya ditey doshkil'noho viku. Prohrama ta metodychni rekomendatsiyi (English for preschool children. Program and methodical recommendations)', Ternopil': *Mandrivets*', 48 s.
 4. Mordous, I., 2011. 'Osobystisno-profesiynnyy komponent fakhovoyi hotovnosti maybutn'oho vchytelya inozemnoyi movy v DNZ (Personality-professional component of professional readiness of the future teacher of a foreign language in the DNZ)', *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny*, № 13. [online] (Ostannye onovlennya 05 Lypnya 2016) Dostupno: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/85/14959-osobistisno-profesijnij-komponent-faxovoyi-gotovnosti-majbutnogo-vchitelya-inozemnoyi-movi-v-dnz.html>.
 5. Pet'ko, LV., 2010. 'Anhliys'ka mova dlya vstupnykiv do mahistratury zi spetsial'nosti 8.010103 «Pedahohika i metodyka seredn'oyi osvity. Trudove navchannya. Vyrobnychi tekhnolohiyi. Osnovy vyrobnytstva»: navch. posib. dlya bakalavriv, vykladachiv ta stud. VNZ (The English language for admissions to the master's degree in specialty 8.010103' Pedagogy and the method of secondary education. Work training. Production technology. Basics of Production ": Teaching. manual for bachelors, teachers and students. Higher education)', *Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova*, K. : *NPU im. M. P. Drahomanova*, 120 s.

ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 1(091):165.18

КОНЦЕПТ «УЯВИ» В ПРОЦЕСАХ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ

THE CONCEPT OF IMAGINATION IN THE PROCESSES OF THE FORMATION OF VISUAL THINKING

Г.В. Ільїна

Актуальність дослідження. В ситуації розвитку візуальної культури, обумовленого ствердженням і розповсюдженням інформаційних технологій, їх розширенням, модифікаціями і збільшенням їх впливу на зміну способів одержання і передачі знань, відбувається трансформація мисленнєвої діяльності. Традиційне мислення і методологічні рефлексії поступаються місцем новим способам сприйняття і обробки теоретичних та практичних знань про оточуючий соціальний і природний світ.

Постановка проблеми. В даних умовах актуалізується завдання вияснити, яким чином відбувається формування і розвиток нових способів діяльності мислення, що концептуалізуються в теорію візуального мислення, відповідного сутності сучасного інформаційного світу та його технологіям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика візуальної культури займає важливе місце у філософських дослідженнях К. Батаєвої, А. Бергера, П. Бурдьє, Д. Ваттімо, П. Вірільйо, Д. Кампера, Ж. Мірі, В. Розіна та інших. Питання візуального мислення піднімається в роботах В. Зінченко, Д. Елкінса, В. Мітчелла, М. Джея та ряду інших як в Україні, так і за кордоном.

Постановка завдання. У зв'язку з динамікою зростання впливу візуальної культури на розвиток і

Urgency of the research. In the situation of the development of visual culture, conditioned by the affirmation and dissemination of information technologies, their expansion, modifications and increase their influence on the change of methods of obtaining and transfer of knowledge, we can observe a transformation of thinking activity. Traditional thinking and methodological reflections give way to new ways of perceiving and processing theoretical and practical knowledge about the surrounding social and natural world

Target setting. In these conditions, the task of clarifying the ways of the formation and development of new modes of thinking, conceptualized in the theory of visual thinking, the corresponding essence of the modern information world and its technologies, is actualized.

Actual scientific researches and issues analysis. The problem of visual culture occupies an important place in the philosophical studies of K. Bataeva, A. Berger, P. Bourdieu, D. Wattigmo, P. Viirillo, D. Camper, J. Miri, V. Rosin and others. The question of visual thinking is raised in the works of V. Zinchenko, J. Elkins, W. Mitchell, M. Jay and a number of others in Ukraine and abroad.

The research objective. The need to identify the process of creating a new, visual thinking generated by the Internet

зміну стратегій сприйняття і передачі інформації і знань, що обумовлює зміну освітніх технологій, трансформує способи виховання і формування особистості, виникає необхідність виявлення процесу становлення нового, візуального мислення, породженого епохою Інтернету. Завдання даної статті полягає в аналізі ролі уявлення як фактору створення іншої реальності, особливості якої визначаються креативами візуального сприйняття і мислення.

Виклад основного матеріалу.

Сучасний інформаційний світ є світом візуальної культури, в умовах якої складність діяльності мислення обумовлена зростанням візуальної вибірковості і сприйняття. Даному процесу сприяє уявлення, яке створює ментальні образи, що виконують візуальні функції в процесі розвитку знання про світ, про ідеї, котрі можуть візуально сприйматися, уявлятися або мислити. Уявлення «добудовують» образи на основі попереднього досвіду. На основі уявлень виникають спонтанні асоціації, на підставі яких здійснюється процес мислення. Створені уявою «видимі» образи стають об'єктом їх осмислення і впровадження в реальність. Уявлення є спосіб експериментування з візуально сприйнятою реальністю, її конструювання і творення. Візуальна здатність уявлення поєднана з тілесністю, що розширює пізнавальні можливості людини. Створення мисленневих (ментальних) образів шляхом уявлення і вільне оперування ними є результатом творчого осяяння (інсайту). Він постає незвичним поєднанням образів, ідей, думок, елементів побаченого і мислимого.

Висновки. У розвитку візуальних студій важливу роль відіграє розробка проблеми «уявлення». Історія

era arises in connection with the dynamics of the growth of the influence of visual culture on the development and change of strategies for the perception and transfer of information and knowledge, which causes the change of educational technologies, transforms the methods of education and formation of a person. The purpose of this article is to analyze the role of representation as a factor in the creation of another reality, the peculiarities of which are determined by the creatures of visual perception and thinking.

The statement of basic material.

The modern information world is the world of visual culture, in which the complexity of the activity of thinking is due to the growth of visual selectivity and perception. This process is facilitated by the idea that creates mental images that perform visual functions in the process of developing knowledge about the world, ideas that can be visually perceived, imagined or thought. Representations "build" images based on previous experience. Based on ideas arise spontaneously association, under which the process of thinking performs. Imagination creates "visible" images, which become the object of their comprehension and implementation into reality. Representation is a way of experimenting with visually perceived reality, its design and creation. The visual ability of representation is combined with the flesh, which extends the cognitive capabilities of person. The creation of mental images through the presentation and free operation of them is the result of creative insight. It's an unusual combination of images, ideas, thoughts, elements of seen and conceivable.

Conclusions. In the development of visual studies, the problem of "representation" plays an important role.

філософії засвідчує інтерес до цієї проблеми ряду видатних мислителів минулого, починаючи з античності. Уява – це діяльність усього організму в його тілесності й духовності, дослідження видимого середовища у взаємодії дотику, слуху і зору. Візуальне сприйняття середовища є водночас сприйняття самого себе, свого мислення. Ментальні образи конструюються уявленням при одержанні візуальних даних. Продуктивна уява – це бачення світу відповідно до свого розуміння. Уявляти означає бачити світ очима іншого, що стає умовою створення нового, іншого ментального простору. Побачений людиною світ стає частиною її особистості, відкриваючи горизонти для розвитку мислення візуального.

Ключові слова: візуальна культура, візуальне мислення, уява, споглядання, творчість, ментальний образ, смисл, інсайт.

The history of philosophy confirms the interest in this problem of a number of prominent thinkers of the past, beginning with antiquity. Imagination - is an activity of the whole body in its physicality and spirituality, the study of the visible medium in the interaction of touch, hearing and vision. The visual perception of the environment is, at the same time, the perception of oneself, of his or her thinking. Mental images are constructed by representations when obtaining visual data. Productive imagination is a vision of the world in accordance with its understanding. To imagine means to see the world through the eyes of another, which becomes the condition for the creation of a new, other mental space. The world seen by the human eye becomes a part of his or her personality, revealing the horizons for the development of visual thinking.

Keywords: visual culture, visual thinking, imagination, contemplation, creativity, mental image, meaning, insight.

Актуальність теми дослідження. В ситуації розвитку візуальної культури, обумовленого ствердженням і розповсюдженням інформаційних технологій, їх розширенням, модифікаціями і збільшенням їх впливу на зміну способів одержання і передачі знань, відбувається трансформація мисленнєвої діяльності. Традиційне мислення і методологічні рефлексії поступаються місцем новим способам сприйняття і обробки теоретичних та практичних знань про оточуючий соціальний і природний світ.

Постановка проблеми. В даних умовах актуалізується завдання вияснити, яким чином відбувається формування і розвиток нових способів діяльності мислення, що концептуалізуються в теорію візуального мислення, відповідного сутності сучасного інформаційного світу та його технологіям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика візуальної культури займає важливе місце у філософських дослідженнях К. Батаєвої, А. Бергера, П. Бурдьє, Д. Ваттімо, П. Вірільйо, Д. Кампера, Ж. Мірі, В. Розіна та інших. Питання візуального мислення піднімається в роботах В. Зінченко, Д. Елкінса, В. Мітчелла, М. Джея та ряду інших як в Україні, так і за кордоном.

Постановка завдання. У зв'язку з динамікою зростання впливу

візуальної культури на розвиток і зміну стратегій сприйняття і передачі інформації і знань, що обумовлює зміну освітніх технологій, трансформує способи виховання і формування особистості, виникає необхідність виявлення процесу становлення нового, візуального мислення, породженого епохою Інтернету. Завдання даної статті полягає в аналізі ролі уявлення як фактору створення іншої реальності, особливості якої визначаються креативами візуального сприйняття і мислення.

Виклад основного матеріалу. Сучасний інформаційний світ – це візуальний світ. Спеціалісти по когнітивній психології зазначають, що біля 90-95% готової інформації людина одержує через зір. Здатність до візуального сприйняття накладає відбиток і на розвиток мислення людини, особливо на його творчі, креативні можливості. Творча особистість, особливо на початкових стадіях, як правило, мислить в образах та уявленнях, в метафорах. Можна говорити, що у неї добре розвинене насамперед візуальне мислення.

Із становленням і розвитком особистості, її індивідуальної креативності рівень вибіркової сприйнятливості і бачення збільшується. Творчий розум виробляє свої, досить жорсткі особистісні фільтри, які «відгороджують» особистість від світу і тим самим дають їй можливість «більш плідно творити» [5, с. 200]. Іншими словами, ріст складності структури свідомості людини є зростанням рівня її візуальної вибіркової сприйнятливості. Аналіз цього процесу виявляє два його аспекти. Перший – зовнішній вираз і візуально спостережувані перцептивні дії «великої амплітуди», за допомогою яких здійснюється ознайомлення із ситуацією, формування образу або власної концептуальної моделі цієї ситуації у суб'єкта. Другий аспект виявляє, що шляхом «вікарних перцептивних дій» здійснюється перетворення образу або «моделі ситуації». Ці перетворення, скоріше всього, відіграють істотну роль у вирішенні задачі, у виробленні системи дій, які необхідно здійснити для вирішення або для його реалізації. В цьому плані процес вирішення являє собою «інтеріоризовану діяльність» або діяльність у «внутрішньому плані», діяльність з «образом ситуації». Осяяння, інсайт, відкриття є результатом цієї діяльності, котра, як і кожна інша діяльність, повинна мати свій «моторний алфавіт, щоб мати право називатися такою» [3, с. 406-407].

Існує зворотній зв'язок між зоровим сприйняттям і світом, який активно сприймається і пізнається. Світ вибудовується залежно від його візуального сприйняття і діяльності суб'єкта пізнання. Хоча і сам світ «активний», він надає можливості, які можуть бути сприйняті або не сприйняті суб'єктом. Візуальне сприйняття наділяє індивіда активним і продуктивним процесом вибору з тієї безлічі об'єктів, які нам надає

навколишній світ. Дане сприйняття виступає, вважає Дж. Гібсон, у двох видах: «видимого світу» і «видимого поля». Земля, будови, пейзаж, звичайні сцени повсякденного життя, в яких предмети виглядають такими, якими є – це видимий світ. Якщо подивитися на кімнату як на те, що складається із «вільних просторів» або частин «кольорових поверхонь», відокремлених один від одного контурами, то це стане схоже на картину, яку можна називати «видимим полем». Його можна спостерігати з «певними зусиллями» [9]. Візуальне мислення, маніпулювання образами здійснюється в площині (або термінах) «видимого поля», а не «видимого світу».

Таким чином, відношення людини і світу, який вона бачить і сприймає, надзвичайно складні. Г. фон Фьорстер намагається розкрити цю складність, використовуючи метафору танцю: пізнання людиною світу забезпечує такий тісний і взаємний зв'язок між ними, який подібний до танцю. Людина, починаючи пізнавати світ, неначе запрошує його на «тур вальсу». У цьому вальсуванні жоден з партнерів не є ведучим, вони обоє і активні, і пасивні, оскільки виступають в інтерактивному зв'язку. Сам процес пізнання змушує їх іти поряд. То людину «веде світ», то вона «веде світ», а він підлаштовується під неї. Метафора танцю «передає нове відношення людини до світу – відношення партнерства і взаємного творення. Як ми дивимося на світ, так світ дивиться на нас, змушуючи мислити» [8, с. 60]. При такому підході окреслюється інше предметне поле дійсного пізнання – глибинні предметно-діяльнісні механізми, які не контролюються волею і свідомістю «ідеал-конструктивних утворень», а постають природними об'єктами, які «живуть» своїм життям. В цій ситуації ми пізнаємо світ не природними органами, а органами, які виникли в просторі самопізнання, розширюючи можливості людини, роблячи пізнання відносно незалежним від випадковостей чуттєвого досвіду і можливостей інтелекту [7, с. 31].

Ця ситуація створює нові можливості для мислення і творчості. Мова йде про мислимі (ментальні) образи, які пов'язані з креативним мисленням і з творчими здатностями людського інтелекту. Навіть якщо давати оцінку самого терміну «ментальний образ» або «mental imagery», стає зрозумілим, що мова йде про такі продукти людської свідомості, в яких поєднані, переплетені відчуття і розум, образ і його розуміння, його інтерпретація. Тобто інтегрально представлені ментальні, розумові, перцептивні, чуттєві компоненти. Це має особливу значущість у зв'язку з розумінням природи творчості людини, оскільки, як відомо, нове знання в науці, догадки і гіпотези будуються через уявлення, на основі якого виникають мисленнєві образи, які виникають першими, завдяки баченню,

зокрема через візуальні метафори, за якими часто стоять мислимі картинки у свідомості (модель атома Резерфорда, подібна до моделі Сонячної системи тощо) [5, с. 275]. Можна зазначити, що процес трансформації образу об'єкта у «видимому полі» доцільно порівняти з процесом створення художнього твору, коли шляхом уявлення змінюється безліч «моделей» захисту, відбувається трансформація елементів всередині «моделей» (наприклад, з'являються варіанти колористичних рішень, змінюється композиція тощо) [3, с. 407].

Уявити – означає «побачити кредо» багатьох художників і вчених. Ментальний образ створюється «оком розуму», mind's eye. Стівен Пінкер, який створив оригінальну концепцію мови («мова як інстинкт»), звертає увагу на слова Сальвадора Далі, який завдяки уяві вмів бачити невидиме і незвичне. «To gaze is to think» – «уважно дивитися означає мислити». В іншій ситуації художник говорив: «Я малюю не те, що бачу, а те, що мислю». Останнє показує реальність візуального мислення, його практичну затребуваність [2, с. 19].

Історико-філософський аналіз дозволяє означити основні етапи розвитку уявлень про ментальні образи та їх візуальні функції. Насамперед зазначимо, що вже в античній філософії Арістотель вперше звернув увагу на істотну роль візуальних образів в людському пізнанні. До цього його вчитель Платон розглядав образи як оманливий матеріал на шляху пізнання. Для нього тільки інтелігібельні сутності, ейдоси є маяками на шляху до істини. Арістотель у роботі «Про душу» використовує поняття «фантазми», які сьогодні можна перекласти як «ментальні образи». «Фантазма» (гр. *fantasma*) означає «видіння», «привид», «сновидіння», «уявлення», «відображення». Фантазма, з точки зору Арістотеля, подібна малюнку або відбитку, який ми бачимо на восковій дошці [1].

До цього потрібно додати, що ідея (*idea*) у філософії Давньої Греції означала «зовнішній вигляд», «видимість», «форму», а у філософії Платона – «первообраз», «ідеальне начало». Пізніше, в епоху Модерну Дж. Локк у «Трактаті про людське розуміння» практично не використовує слово «образ» або «уява», але в своїй теорії про «первинні» і «вторинні» якості називає дані чуттєвого досвіду, зорового сприйняття «ідеями» [6]. Ідеї у філософії Дж. Локка використовуються як важливі інструменти в його теорії пізнання.

У другій половині минулого століття дискусія про проблеми ментальних (мисленнєвих) образів проходила в зв'язку з визначенням характеру їх змісту. В ході дискусії обговорювалися проблеми, що створюють ментальні образи: картини, які ми бачимо, які мають просторово-часові виміри (тобто для розуміння ментальних образів

необхідний аналоговий підхід), а ментальні образи є щось «квазіперцептивне». Або ж ментальні образи не мають ні просторових, ні часових властивостей і до них можуть бути застосовані тільки лінгвістичні описи, і найбільш адекватним підходом до них є «пропозиціональний» [11]. Процес побудови ментальних образів говорить про «функціонування мозку як єдиної системи, про нейрофізіологічний холізм, а на рівні продуктів свідомості про синергійні зв'язки і неподільність ментального і чуттєвого, вербального і того, що не вербалізується, явного і латентного, дігитального і аналогового» [5, с. 277].

Упродовж останніх двох десятиліть значна увага приділяється активній теорії сприйняття і когнітивної діяльності в цілому. Ця теорія концептуально близька до теорії «активності уяви». Уява – динамічний процес, який більше схожий на активне сприйняття, ніж на пасивну компіляцію елементів минулого досвіду. Уява – це активна діяльність усього організму, це активна взаємодія, включена в середовище, яке пізнається. Це не просто накопичення елементів досвіду, не просто осмислення поступаючої через візуальне сприйняття інформації, а діяльність, яка залучає цілісний організм у його тілесності та духовності, це активне дослідження видимого, сприйнятого середовища, запитування середовища і пошук відповіді у взаємодії відчуттів – зору, слуху, дотику і взаємодіях із середовищем з елементами переосмислення і трансформації цього досвіду. Запит до візуального сприйняття середовища є водночас запит самого себе, котрий мислить, уявляє, сприймає. Ментальні образи конструюються свідомістю при «підказці» візуальних даних щодо характеристики середовища, з яким суб'єкт пізнання перебуває в постійній інтерактивній взаємодії та діалогу [5, с. 278].

Діяльність продуктивної уяви – це бачення світу по-іншому, всупереч законам природи, відповідно до своїх поглядів, не визнаючи будь-чого для себе неможливого. Уява – це спосіб експериментування з побаченою, візуально сприйнятою реальністю, проектування (особистого і соціального) випробування «множинності реальності» (Е. Гуссерль), зустріч зі світом, «відомим інакше» (А. Шюц). За І. Кантом, «уява (як продуктивна здатність розуму) дуже сильна в створенні немовби другої природи з матеріалу, який їй дає дійсна природа, яку ми бачимо і сприймаємо» [4]. Тобто бачення в іншому аспекті, в іншому вимірі. Так само уява оперує зі «світом як немовби» (*das Welt als ob*), вона «жонглює» своїм досвідом, будучи його «немовби», що дає можливість побачити подію, явище, предмет в іншій площині, у спектрі можливостей, в інших відтінках їх кольору. Уява діє як «інакше бачення» [5, с. 279].

Важливою складовою творчості є уява, що виникає як синтез образів,

бачень, видінь, фантазій. Уявити – означає «думати розумом іншого», бачити «очима іншого». Тобто уявити, означає злитися із самою реальністю, зрозуміти один із аспектів її функціонування, її розвитку. Тобто «жити життям самого життя», йти так, як проходить життя, як воно складається. «За допомогою уяви, – вказує Є.А. Басін, – ми можемо персоніфікувати образ будь-якого явища – тварини, рослини, предмету, абстрактного поняття тощо. У процесі уяви можлива проекція і в зміст цих явищ, які ми бачимо і намагаємося приміряти до свого «Я»» [2, с. 59-60].

Основною персоніфікації виступає емпатія. Вона є можливістю вийти за самого себе і подивитися на себе збоку, «задзеркалити» себе, на що нездатні інші живі істоти, які зливаються зі своїм оточенням, зі своїм світом (Umwelt). А це, тобто персоніфікація, є найвища здатність людського духу. Людина здатна відсторонитися від самої себе і подивитися на себе збоку. Це властиве тільки людині як духовній істоті. Візуальний аспект пізнання, у тому числі пізнавальна здатність уяви, поєднаний з тілесністю (embodied imagination): оперування ментальними образами, звільнення уявлення може бути реалізоване шляхом включення кінестатичних дій. У результаті внутрішнє стає зовнішнім, а зовнішнє – внутрішнім, стираються межі між когнітивним агентом і середовищем, яке стає частиною Umwelt. Іншими словами, розум розширяється (extended mind). У результаті візуальне, яке пов'язане з такого роду інтеріоризацією, стає тілесним [5, с. 281].

У своїй праці «Жінки, вогонь і небезпечні речі» Дж. Лакофф розкриває інший аспект тілесності як однієї з основ візуального з точки зору тілесності самої мови, за допомогою якої описуються ментальні образи і думки. Він пояснює, що традиційний підхід розглядає розум як абстрактний і невітлений, а згідно новому баченню, розум має тілесну основу, яка опосередкована, зв'язком із візуальним способом одержання інформації із зовнішнього світу. «Думка отілеснена», оскільки сама структура пізнання, яка використовується для поєднання концептуальних побудов мислення, виростає з тілесного досвіду і набуває смисл в його контексті» [10]. І далі автор продовжує: «Думка імажинативна в тому, що ті поняття, які безпосередньо не укорінені в досвіді, використовують метафору, метонімію і ментальний образ... Думка має егологічну структуру. Ефективність когнітивного процесу, як в спогляданні, так і в пам'яті, залежить від цілісної структури концептуальної системи і від того, що означають поняття, вироблені в процесі спостереження й аналізу» [10].

Необхідно враховувати, що створення мисленнєвих (ментальних) образів в процесі споглядання і вільне оперування ними створюють елемент наративності, оповідування, причому оповідування реального,

напівпридуманого або придуманого (казки). А конкретні історії легше «бачаться» в уявленні, тому можуть впливати на людину сильніше, ніж переконувати з використанням сухих абстрактних понять і категоріальних схем. Як говорить Дж. Лакофф, «нарратив створює свій власний ментальний простір» [10, с. 570], який несе більш вагомий емоційний заряд. Тому нарратив, який створює систему уявлень, образів, видінь, більш переконливий. Це часто використовується в сучасній рекламі, політичних відеороліках, навчальному процесі.

Сьогодні у філософії пізнання стає досить популярною (хоча і критикується) позиція «розширеного розуму» (extended mind), або екстерналізму. Діяльність нашого мислення не концентрується в ньому самому, а «розтікається» в оточуюче середовище, через наші візуально-чуттєві дії, через інструменти інформаційних технологій та приладів, які ми використовуємо, які стають частиною нашого «Я». Що являє собою сучасний вчений без його комп'ютера, книг, нотаток? Ми створюємо свій власний світ, який стає частиною нас самих, але і ми розподілені, «розлиті» по ньому. У процесах споглядання, усвідомлення і діяльності ми не обмежені нашим розумом, чуттєвістю. Ми і в речах, які спостерігаємо, і в подіях, на які впливаємо і які залежать від нас. Світ, який ми бачимо, освоюємо і перетворюємо, стає нашим світом і частиною нас як особистостей. Ми «вбудовуємося», «включаємося» в оточуючий нас світ, з яким ми постаємо «єдиною цілою системою» [5, с. 302]. Ми діємо в ньому, формуємо певні образи, вводимо їх в зіткнення, конфлікти, породжуємо нові образи, думки і смисли. У результаті все це постає найважливішим засобом перетворення «ока, яке бачить» в «око, яке знає» [3, с. 521]. Власне, це і є формою візуального мислення. У ситуації інформаційного світу знання стає максимально візуалізованим, воно передається через образні фігури, візуальні метафори.

Висновки. У розвитку візуальних студій важливу роль відіграє розробка проблеми «уявлення». Історія філософії засвідчує інтерес до цієї проблеми ряду видатних мислителів минулого, починаючи з античності. Уява – це активна діяльність усього організму в його тілесності й духовності, дослідження видимого середовища у взаємодії дотику, слуху і зору. Візуальне сприйняття середовища є водночас сприйняття самого себе, свого мислення, уявлення. Ментальні образи конструюються уявленням при одержанні візуальних даних. Продуктивна уява – це бачення світу відповідно до свого розуміння. Уявляти означає бачити світ очима іншого, що стає умовою створення нового, іншого ментального простору. Побачений людиною світ стає частиною її особистості, відкриваючи горизонти для розвитку мислення візуального.

Список використаних джерел:

1. Аристотель, 1975. 'О душе. Сочинения. В 4-х т.', Т.1., М. : Мысль, с. 369-448.
2. Басин, ЕА., 2011. 'Искусство и воображение', М. : Слово, 358 с.
3. Зинченко, ВП., 2017. 'Восприятие и визуальная культура', М. : СПб. : ЦГИ Принт, 599 с.
4. Кант, И., 1966. 'Сочинения: В 6 т.', Т.5., М. : Мысль, 564 с.
5. Князева, ЕН., 2014. 'Энактивизм: новая форма конструктивизма в эпистемологии', М. : СПб. : Центр гуманитарных инициатив, Университетская книга, 352 с.
6. Локк, Дж., 1985. 'Опыт о человеческом разумении. Сочинения: в 3-х т.', Т.1., М. : Мысль, с. 78-582.
7. Микешина, ЛА., 2009. 'Философия познания. Проблемы эпистемологии гуманитарного знания', М. : «Канон+» РОО «Реабилитация», 560 с.
8. Foester, H., von., 2006. 'Das Konstruieren einer Wirklichkeit', *Die erfundene Wirklichkeit. Wie wissen wir zu wissen glauben?* Piper Taschenbuch, 336 s.
9. Gibson, J.J., 1950. 'The perception of the visual world', Boston : *The Riverside Press*, 240 p.
10. Lakoff, G., 1987. 'Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind', Chicago, L. : *The Univ.of Chicago Press*, 632 p.
11. Pykyshyn, ZN., 2002. 'Metal Imagery: In Search of a Theory', *Behavioral and Brain Sciences*, Vol.25, p.157-182.

References:

1. Aristotel', 1975. 'O dushe. Sochineniya. V 4-kh t. (On the soul. Compositions. In the 4th volume)', Т.1., М. : Mysl', s. 369-448.
2. Basin, YEA., 2011. 'Iskusstvo i voobrazheniye (Art and imagination)', М. : Slovo, 358 s.
3. Zinchenko, VP., 2017. 'Vospriyatiye i vizual'naya kul'tura (Perception and visual culture)', М. : SPb. : TSGI Print, 599 s.
4. Kant, I., 1966. 'Sochineniya: V 6 t. (Compositions: 6 v.)', Т.5., М. : Mysl', 564 s.
5. Knyazeva, YEN., 2014. 'Enaktivizm: novaya forma konstruktivizma v epistemologii (Enactivism: a new form of constructivism in epistemology)', М. : SPb. : Tsentr gumanitarnykh initsiativ, Universitetskaya kniga, 352 s.
6. Lokk, Dzh., 1985. 'Opyt o chelovecheskom razumenii. Sochineniya: v 3-kh t. (Experience of human understanding. Works: in 3 v.)', Т.1., М. : Mysl', s. 78-582.
7. Mikeshina, LA., 2009. 'Filosofiya poznaniya. Problemy epistemologii gumanitarnogo znaniya (Philosophy of knowledge. Problems of the epistemology of humanitarian knowledge)', М. : «Kanon+» ROO «Reabilitatsiya», 560 s.
8. Foester, H., von., 2006. 'Das Konstruieren einer Wirklichkeit (Constructing a reality)', *Die erfundene Wirklichkeit. Wie wissen wir zu wissen glauben?* Piper Taschenbuch, 336 s.
9. Gibson, J.J., 1950. 'The perception of the visual world', Boston : *The Riverside Press*, 240 p.
10. Lakoff, G., 1987. 'Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind', Chicago, L. : *The Univ.of Chicago Press*, 632 p.
11. Pykyshyn, ZN., 2002. 'Metal Imagery: In Search of a Theory', *Behavioral and Brain Sciences*, Vol.25, p.157-182.

УДК 347:37.091.113 (477)

**УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ШКІЛ:
ПРИЗНАЧЕННЯ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ (ЗМІНИ У
ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ)**

*SCHOOL ADMINISTRATION AND MANAGEMENT: APPOINTMENT OF THE
EDUCATION MANAGER (CHANGES IN THE LEGISLATION OF UKRAINE)*

О.І. Парфьонова

Актуальність дослідження полягає в тому, що в роботі аналізується докорінна зміна процедури призначення на посаду керівників закладів освіти у період реформування галузі, бо успішність школи, у першу чергу, залежить від особистості керівника, його світогляду і ціннісному контексті.

Постановка проблеми. У статті здійснюється огляд зміни законодавства щодо питання призначення на посаду керівників закладу освіти, які відіграють ключову роль у оновленні сучасної школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти теорії управління та адміністрування загальною середньою освітою взагалі та якістю надання освітніх послуг зокрема представлено в працях багатьох дослідників, серед яких: В. Андрущенко, В. Бех, О. Васильєва, О. Дацій, С. Домбровська, Є. Згуровський, В. Кремень, О. Кулик, А. Кобець, С. Ніколаєнко, В. Полянський, Л. Пара-щенко, В. Сиченко, М. Степко, Т. Фініков, Ю. Шукевич, С. Шевченко та інші.

Постановка завдання. В статті ставиться завдання проаналізувати зміни у законодавчому полі щодо призначення керівників закладів освіти. У глобальному розумінні кардинальних змін можливо досягти через підвищення якості освіти, у свою чергу це можливо лише через зміну призначення та залучення у школу фахівців саме менеджменту –

Urgency of the research is that the work analyzes the radical change in the appointment procedure to the position of the head of the education hall during the reform period, because the success of the school depends primarily on the personality of the manager, his outlook and value context.

Target setting. The article reviews the changes in legislation on the appointment of heads of education, which play a key role in the modernized school.

Actual scientific researches and issues analysis. Important aspects of the theory of management and administration of general secondary education in general and the quality of educational services in particular are presented in the works of many researchers, including: V. Andrushchenko, V. Beh, A. Vasiliev, A. Datsi, S. Dombrovsky, E. Zgurovsky, V. Kremen, O. Kulik, A. Kobets, S. Nikolayenko, V. Polyansky, L. Paraschenko, V. Sychenko, M. Stepko, T. Finikov, Yu. Shukevich, S. Shevchenko and others.

The research objective. The article seeks to analyze the changes in the legislative field regarding the appointment of heads of educational institutions. In the global sense, fundamental changes can be achieved through improving the quality of education; in turn, this is possible only by changing the appointment and involvement of specialists in the school management – an open and transparent

відкритий та прозорий конкурсний відбір із залученням у конкурсну комісію спеціалістів та експертів, але з уникненням прямого конфлікту інтересів.

Виклад основного матеріалу.

Керівник закладу освіти, зокрема школи, є менеджером освіти, який у своїй щоденній діяльності керується численними нормативно-правовими актами. Проте зміни у законодавстві, перехідні положення Закону України “Про освіту”, майже щотижневі роз’яснення профільного міністерства, громадська активність фактично вивели із зони комфорту сучасних керівників шкіл. З одного боку, керівники навчальних закладів вимушені постійно моніторити законодавчі зміни, з іншого – працювати й діяти за умов бюрократизованого процесу управління.

Висновки. Реформування системи загальної середньої освіти передбачає, що завдяки новій процедурі призначення керівника школи ми отримаємо якісно нових керівників – менеджерів та управлінців.

Ключові слова: освіта, керівник, директор школи, менеджер освіти, реформування системи загальної середньої освіти.

competitive selection involving experts and experts in the competition commission, but avoiding a direct conflict of interests.

The statement of basic materials.

The head of the educational institution, in particular the school, is the education manager, who is guided by numerous regulations in his day-to-day activities. However, changes in legislation, transitional provisions of the Law of Ukraine "On Education", almost weekly clarifications of the profile ministry, public activity actually removed from the comfort zone of modern school leaders. On the one hand, heads of educational institutions are forced to constantly monitor legislative changes, on the other hand - to work and act in a bureaucratic process of governance.

Conclusions. The reform of the system of general secondary education implies that, thanks to the new procedure for the appointment of the head of the school, we will receive qualitatively new managers – managers and managers.

Key words: education, head, school principal, education manager, reform of the system of general secondary education.

Актуальність теми дослідження. Прийняття ЗУ “Про освіту” [2] це лише початок шляху, який Україні доведеться пройти для подолання успадкованої радянської командно-адміністративної системи управління та адміністрування шкіл. Процес реформування системи загальної середньої освіти відбувається всі роки незалежності, але спроби системної перебудови та створення нової якісної освіти з державно-партнерським компонентом, автономією школи, вчителя, формуванням принципово нових інституції, які відповідають європейським стандартам та принципам демократії, стало можливо після Революції Гідності (2014 рік). Цей прогрес відбувся завдяки підтримці перетворень не “згори”, а саме “знизу”. На тлі революційних перетворень у період 2014–2018 років на місцях почали створюватися батьківські громадські об’єднання, як приклад ГО КМО “Батьки SOS”, які виступили агентами змін, та досі стимулюють складний державний бюрократичний механізм й усю систему управління та

адміністрування школою до змін.

Середня освіта є основою всієї галузі та потребує системних й концептуальних змін, які є можливими лише за умови поєднання зусиль батьків та керівників шкіл. Адже перші зацікавлені в змінах, а другі є основними провідниками для втілення всіх перетворень у системі. Визнання невідворотності процесів перетворення та реформування школи всіма стейкхолдерами має стати рушійною силою всіх системних змін у галузі.

Однак цей процес неможливий без якісного оновлення законодавчого поля – освітнього законодавства, появи на місцях нових управлінців та менеджерів освіти. Виклик для реформування системи полягає у декларуванні намірів передачі повноважень на місця, де бюрократизації та наділенні керівників шкіл реальними, а не номінальними повноваженнями. Усім цим діям чинить спротив чинна система. Функція ухвалення рішень належить центральними та регіональними органами влади, які де-факто не бажають виконувати покладені на них обов'язки та брати на себе відповідальність. Це небажання викликане відсутністю нових нормативно-правових актів та прийнятого плану дій, попри оголошену реформу.

Постановка проблеми. Як зазначила Міністр освіти та науки Л. М. Гриневич у статті інтернет видання Цензор: “Не завжди хороший вчитель буде хорошим директором школи. Тому що директор школи - це, в першу чергу, менеджер, управлінець. І, звичайно, він повинен бути лідером вчителів. Зокрема, зараз для нас однією з пріоритетних є реформа середньої школи. З 2018-19 року стартує перший клас нової української школи. І лідерами цієї реформи мають стати директори шкіл. Ми переконалися: що б ми тут у МОН не придумали, які б красиві стандарти і рекомендації не представили, коли вони приходять на рівень школи, все залежить від директора і вчителя” [3]. Дискусійним питанням залишається розуміння конкурсної комісії, оскільки є сумніви у доцільності включення з правом голосу представників батьківської спільноти та представників вчителів закладу освіти, нехтуючи думкою експертів та фахівців, залишаючи їм дорадчий голос. Також питання і по доцільності включення представника власника закладу, депутатського корпусу. Отже питання у статті у критеріях відбору та механізму конкурсного відбору у ретроспективі з моменту його запровадження у столиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти теорії управління та адміністрування загальною середньою освітою взагалі та якістю надання освітніх послуг зокрема представлено в працях багатьох дослідників, серед яких: В. Андрущенко, В. Бех, О. Васильєва, О. Дацій,

С. Домбровська, Є. Згуровський, В. Кремень, О. Кулик, А. Кобець, С. Ніколаєнко, В. Полянський, Л. Паращенко, В. Сиченко, М. Степко, Т. Фініков, Ю. Шукевич, С. Шевченко та інші.

Постановка завдання. В статті ставиться завдання проаналізувати зміни у законодавчому полі щодо призначення керівників закладів освіти. У глобальному розумінні кардинальних змін можливо досягти через підвищення якості освіти, у свою чергу це можливо лише через зміну призначення та залучення у школу фахівців саме менеджменту – відкритий та прозорий конкурсний відбір із залученням у конкурсну комісію спеціалістів та експертів, але з уникненням прямого конфлікту інтересів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи питання управління в школах, варто почати з визначення основних теоретичних питань принципів та правил адміністрування. У Розділі IX навчального посібника «Філософія освіти» за загальною редакцією Віктора Андрущенка, доктор філософських наук, професор В. Бех зазначає: “Уперше основні принципи і правила адміністрування систематизував і узагальнив Анрі Файоль у книзі “Вчення про управління”. Він визначив, що діяльність з управління будь-якою організацією складається з п’яти обов’язкових загальних функцій: передбачення (планування), організація, розпорядження, координація та контроль. Таким чином, менеджмент освіти – це раціональна діяльність менеджера у сфері організації та координації навчально-виховної роботи у межах навчальних закладів освіти, системах державного і місцевого самоврядування, регіональних, галузевих органів управління освітою, громадських спостережних рад та організації з метою розвиваючої підготовки дитини у системі дошкільної освіти, якісної загальноосвітньої підготовки учнів у системі середньої ланки освіти, спеціалізованої підготовки майбутніх молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів та фахівців вищої кваліфікації у системі вищої професійної освіти” [1, с. 277].

Варто почати з визначення повноважень місцевих органів з управління закладами освіти. Згідно зі ст. 66 Закону України “Про освіту”, до повноважень місцевих органів належать:

- відповідальність за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території;
- забезпечення доступності освіти;
- заснування, реорганізація, ліквідація забезпечення рівних умов;
- планування та забезпечення розвитку мережі закладів освіти всіх форм власності;

- закріплення за закладами початкової та базової середньої освіти території обслуговування (районні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад);
- забезпечення гуртожитками та/або перевезенням здобувачів профільної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, які навчаються не за місцем проживання (обласні ради).

Таким чином, держава більше не передбачає втручання місцевих органів влади у внутрішню діяльність школи (лише з метою отримання певної інформації), але на практиці, у зв'язку з відсутністю чітких роз'яснень та/або методичних рекомендацій, під приводом відповідальності за освітню політику місцеві органи управління і досі втручаються у діяльність закладів. Механізм управління та адміністрування у школі зводиться до того, що керівники шкіл не можуть спиратись на відсутність або наявність чіткої директиви від місцевих органів влади, а місцеві органи влади, аналогічно, не можуть спиратись на відсутність чи наявність цих директив від центрального органу.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р “Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року” на першому етапі (2017–2018 роки) передбачається розроблення плану дій з реформування системи загальної середньої освіти; спрощення системи документообігу, оптимізацію звітності та запровадження електронної форми документів [4].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 903-р “Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” передбачено забезпечення ефективного управління загальною середньою освітою, що сприятиме реальній автономії школи. Для цього передбачені такі кроки:

1) протягом 2018-2019 року розвивати інституційну спроможність закладів загальної середньої освіти; розробляти та розвивати власні освітні програми відповідно до державного стандарту повної середньої освіти (академічна автономія);

2) протягом 2018-2019 року надати можливість закладам загальної середньої освіти змінювати статус бюджетної установи на статус неприбуткової організації зі збереженням податкових пільг і отримання фінансової автономії;

3) до III кварталу 2019 року перейти до механізму призначення керівників школи за результатами відкритого конкурсу відповідно до вимог професійного стандарту педагогічної діяльності;

4) до IV кварталу 2018 року забезпечити функціонування механізму громадського нагляду за діяльністю закладу загальної середньої освіти (наглядова або піклувальна рада).

Окрім цього, документом передбачено зниження бюрократичного навантаження на школу шляхом:

1) до III кварталу 2018 року розробити оновлену Типову інструкцію з діловодства для загальної середньої освіти;

2) до IV кварталу 2018 року провести експеримент з дебіюрократизації освіти у Львівській, Харківській областях та м. Києві;

3) до IV кварталу 2018 року спростити системи документообігу, оптимізації звітності, запровадження електронних форм документів;

4) до IV кварталу 2018 року створити систему освітньої статистики й аналітики [5].

У статті електронного ресурсу “Українська правда” від 05 липня 2017 року Володимир Бахрушин, член Національної команди експертів з реформування вищої освіти, головний експерт з питань освіти Реанімаційного пакету реформ зазначає: “Найбільше втрачають від нового закону працівники районних, міських та обласних відділів освіти. Закон не тільки не передбачає прямо існування таких органів, залишаючи це на розсуд відповідних місцевих рад. Він не передбачає і багатьох звичних для їх працівників функцій” [6].

Закон України “Про освіту” змінив традиційне призначення керівника закладу: “керівник державного, комунального закладу загальної середньої освіти призначається на посаду за результатами конкурсного відбору строком на шість років (строком на два роки – для особи, яка призначається на посаду керівника закладу загальної середньої освіти вперше) на підставі рішення конкурсної комісії, до складу якої входять представники засновника (засновників), трудового колективу, громадського об’єднання батьків учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти та громадського об’єднання, керівників закладів загальної середньої освіти відповідної адміністративно-територіальної одиниці. До участі у роботі комісії з правом дорадчого голосу можуть залучатися представники громадських об’єднань та експерти у сфері загальної середньої освіти” [1].

Найбільше запитань викликає формулювання щодо складу конкурсної комісії. По-перше, представники громадського об’єднання батьків, відповідно до ст.1 чинного Закону України “Про громадські

об'єднання" мають бути добровільним об'єднанням фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Утворення громадського об'єднання здійснюється на установчих зборах його засновників та оформлюється протоколом, підлягає державній реєстрації в порядку, визначеному Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань" [7], протягом 60 днів з дня проведення установчих зборів. Дії від імені незареєстрованого громадського об'єднання, крім дій, пов'язаних з реєстрацією такого об'єднання, забороняються. Кількість засновників громадського об'єднання не може бути меншою, ніж дві особи.

Отже, кожних два представники здобувачів освіти навчального закладу теоретично можуть створити громадське об'єднання батьків та брати участь у роботі комісії щодо призначення керівника закладу освіти, процедуру вибору якого саме об'єднанням батьків жодним нормативно-правовим актом не передбачено, та й за своєю суттю не може бути передбачено. Це призведе до конфліктів та соціальної напруги серед батьківського самоврядування закладу.

Також не визначений чисельний склад конкурсної комісії. Немає визначення, на яких засадах вона формується. Це може призвести до занадто чисельної комісії з низькою результативністю, і як наслідок – прийняття рішень буде ускладнено.

Київ став першим містом, де відбувся прозорий та публічний конкурсний відбір керівників навчальних закладів. Досвід почали переймати й інші міста, а восени 2015 року офіційний порядок такого призначення керівників затвердив Уряд. Постановою Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2015 р. № 827 затверджено Порядок призначення на посаду керівників загальноосвітніх навчальних закладів державної форми власності.

Слід зазначити, що 99% шкіл України належать до комунальної форми власності. Тобто ця Постанова не для них, але саме ця Постанова стала однією з основ Закону України «Про освіту».

У Києві пішли іншим шляхом і, утворюючи конкурсну комісію, запросили експертів, депутатів, громадських діячів, директорів інших навчальних закладів, розділивши комісію на дві (у зв'язку із навантаженням). Одна з них займалася обранням завідувачів закладів дошкільної освіти, інша – обранням директорів загальноосвітніх шкіл. Результати конкурсу стали рекомендаціями для районних управлінь освіти Києва.

На сьогодні, із набранням чинності Закону України “Про освіту”, призначення відбувається виключно за результатами конкурсного відбору. Саме цей документ став основою змін, передбачених Законом України “Про освіту”, абсолютно не враховуючи досвід апробованої процедури затвердження складу конкурсної комісії Києвом, як першим пілотом.

Навіщо потрібен конкурс? Щоб могли прийти люди, котрі покинули професію, але вирішили повернутися, збагачені досвідом в інших сферах. Щоб могли прийти люди, в яких немає дружніх стосунків з “освітньою вертикаллю”. Щоб могли прийти люди з інших регіонів. Щоб зруйнувати монополію призначення на посаду засновників навчальних закладів. Однак запропонована законом процедура відбору та склад конкурсної комісії повністю нівелюють ідею конкурсного відбору директорів, оскільки запропонований склад конкурсної комісії зберігає чинну систему призначень керівників (яка не є ефективною і прозорою), надаючи їй лише демократичну назву “конкурс”.

Комісія складатиметься із невизначеної кількості представників засновника (які зараз і подають кандидатури на посади), представників педагогічного колективу (який цілком залежний від роботодавця-засновника) та громадського об'єднання батьків учнів (йдеться про юридичну особу, якою батьківський комітет не є).

У березні 2018 року відбулося громадське обговорення проекту Типового положення “Про конкурс на посаду керівника державного, комунального закладу загальної середньої освіти”, яким вже визначено чисельність конкурсної комісії, етапи конкурсу та види конкурсних випробовувань, що робить процес відбору більш-менш зрозумілим. Проектом положення передбачається, що засновник затверджує персональний склад конкурсної комісії з рівною кількістю представників кожної зі сторін, визначених Законом України “Про загальну середню освіту”. Але дане Типове положення не вирішило питання зі складом конкурсної комісії, до якої входять ті ж представники.

Сьогодні, відповідно до концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року [8] відбувається підготовка проекту закон “Про загальну середню освіту”. Саме цим документом можна передбачити зміни у формуванні конкурсної комісії.

Для залучення експертів, фахівців з питань управління доцільно залишити повноваження щодо формування складу конкурсної комісії саме засновникам закладу освіти, але обмежити правом дорадчого голосу представників загальних зборів трудового колективу та/або батьківського самоврядування закладу загальної середньої освіти, на посаду керівника

якого оголошено конкурс, громадського об'єднання керівників закладів освіти, первинної профспілкової організації тощо з метою уникнення конфлікту інтересів та забезпечення роботи комісії на засадах неупередженості, об'єктивності, незалежності, недискримінації, відкритості, прозорості, доброчесності. Варто вказати на заборону будь-якого втручання в діяльність конкурсної комісії, тиск на членів комісії та учасників конкурсу.

Також необхідно передбачити зобов'язання засновника забезпечити відеофіксацію та, за можливості, відеотрансляцію конкурсного відбору з подальшим оприлюдненням на своєму веб-сайті відеозапису, оскільки саме така процедура надасть результатам конкурсу більше шансів на визнання його результатів стейкхолдерами, а у разі помітного упередженого ставлення до конкурсантів – доказів для оскарження результатів, адже головною запорукою права є і залишається можливість оскарження будь-якого рішення.

Висновки. Реформування системи загальної середньої освіти передбачає, що завдяки новій процедурі призначення керівника школи ми отримаємо якісно нових керівників – менеджерів та управлінців. Сьогодні школі не вистачає людей, які обізнані в питаннях чинного освітнього законодавства, законодавства прав дитини, законодавства з бюджетного фінансування, господарського кодексу, володіють комунікативними навичками, знаються на основах діловодства та комп'ютерних технологіях, мають високий поріг відповідальності, розуміють невідворотність змін реформування системи та готовий брати відповідальність. Саме конкурсний відбір, зі зміною у самому підході щодо формування складу осіб конкурсної комісії, з чіткою процедурою щодо затвердження складу комісії, етапами конкурсної випробовування, переліком документів для конкурсантів, визначеною процедурою оскарження дасть можливість залучити в освітню сферу людей, спроможних втілювати основи та цінності підґрунтя нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, В., Передборська І., ред., 2009. 'Філософія освіти: Навчальний посібник', К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, с. 329.
2. Міністерство освіти і науки України, 2017. 'Закон України «Про освіту»', Київ : Міністерство освіти і науки України.
3. Цензор.нет. Стаття, 2017. 'Міністр освіти і науки Лілія Гриневич: "Я стверджую, що в нас відсутній рівний для всіх доступ до якісної освіти"'. [online] (Останнє оновлення 07 Липня 2018) Доступно: https://ua.censor.net.ua/resonance/440800/ministr_osvity_i_nauky_liliya_grynevych_ya_stverdjuyu_scho_v_nas_vidsutniyi_rivnyi_dlya_vsih_dostup.

4. Кабінет Міністрів України, 2016. 'Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року'. [online] (Останнє оновлення 09 Липня 2018) Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
5. Кабінет Міністрів України, 2017. 'Розпорядження про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» від 13 грудня 2017 року № 903-р.'. [online] (Останнє оновлення 10 Липня 2018) Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-p>.
6. Бахрушин, В., 2017. 'Новий закон про освіту: що він нам дає?'. [online] (Останнє оновлення 09 Липня 2018) Доступно: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/07/5/225125/>.
7. Міністерство освіти і науки України, 2018. 'Закон України про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань'. [online] (Останнє оновлення 11 Липня 2018) Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
8. Кабінет Міністрів України, 2016. 'Розпорядження про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 14 грудня 2016 року № 988-р'. [online] (Останнє оновлення 11 Липня 2018) Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p/para8#n8>.

References:

1. Andrushchenko V., Peredbors'ka I., red., 2009. 'Filosofiya osvity: Navchal'nyy posibnyk (Philosophy of education: a manual)', K. : Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova, s. 329.
2. Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny, 2017. 'Zakon Ukrayiny «Pro osvitu» (Law of Ukraine "On Education")', Kyiv : Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny.
3. Tsenzor.net. Statyya, 2017. 'Ministr osvity i nauky Liliya Hrynevych: "YA stverdzhuyu, shcho v nas vidsutniy rivnyy dlya vsikh dostup do yakisnoyi osvity" (Minister of Education and Science Lilia Grinevich: "I argue that we do not have equal access to quality education for all")'. [online] (Ostannye onovlennya 07 Lypnya 2018) Dostupno: https://ua.censor.net.ua/resonance/440800/ministr_osvity_i_nauky_liliya_grynevych_ya_stverdzhuyu_scho_v_nas_vidsutniyi_rivnyyi_dlya_vsih_dostup.
4. Kabinet Ministriv Ukrayiny, 2016. 'Kontseptsiya realizatsiyi derzhavnoyi polityky u sferi reformuvannya zahal'noyi seredn'oyi osvity «Nova ukrayins'ka shkola» na period do 2029 roku (Concept of implementation of the state policy in the sphere of reforming the general secondary education "New Ukrainian school" for the period up to 2029)'. [online] (Ostannye onovlennya 09 Lypnya 2018) Dostupno: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
5. Kabinet Ministriv Ukrayiny, 2017. 'Rozporyadzhennya pro zatverdzhennya planu zakhodiv na 2017-2029 roky iz zaprovadzhennya Kontseptsiyi realizatsiyi derzhavnoyi polityky u sferi reformuvannya zahal'noyi seredn'oyi osvity «Nova ukrayins'ka shkola» vid 13 hrudnya 2017 roku № 903-r. (An order to approve a plan of measures for 2017-2029 on the implementation of the Concept for the implementation of state policy in the sphere of reforming general secondary education "New Ukrainian School" of December 13, 2017, № 903-p.)'. [online]

- (Ostannye onovlennya 10 Lypnya 2018) Dostupno: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-r>.
6. Bakhrushyn, V., 2017. 'Novyy zakon pro osvitu: shcho vin nam daye? (A new law on education: what does he give us?)'. [online] (Ostannye onovlennya 09 Lypnya 2018) Dostupno: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/07/5/225125/>.
 7. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2018. 'Zakon Ukrainy pro derzhavnu reyestratsiyu yurydychnykh osib, fizychnykh osib-pidpryyemtsiv ta hromads'kykh formuvan' (The Law of Ukraine on the State Registration of Legal Entities, Individuals-Entrepreneurs and Public Formations)'. [online] (Ostannye onovlennya 11 Lypnya 2018) Dostupno: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
 8. Kabinet Ministriv Ukrainy, 2016. 'Rozporyadzhennya pro skhvalennya Kontseptsii realizatsii derzhavnoyi polityky u sferi reformuvannya zahal'noyi seredn'oyi osvity «Nova ukrayins'ka shkola» na period do 2029 roku vid 14 hrudnya 2016 roku № 988-r. (The Order on the Approval of the Concept of Implementation of the State Policy in the Field of General Secondary Education Reformation "New Ukrainian School" for the period till 2029 of December 14, 2016, № 988-p.)'. [online] (Ostannye onovlennya 11 Lypnya 2018) Dostupno: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-r/paran8#n8>.

РЕЛІГІЄЗНАВЧІ СТУДІЇ

УДК 284.57

СУЧАСНЕ П'ЯТИДЕСЯТНИЦЬКЕ ВЧЕННЯ
ПРО ЗЦІЛЕННЯ

THE MODERN PENTECOSTAL DOCTRINE OF HEALING

М. М. Мокієнко

Актуальність теми дослідження. Егалітарний феномен говоріння мовами в п'ятидесятницькому середовищі не є єдиним засобом сполучення сучасних вірян із реальністю новозавітної спільноти. Категоричне заперечення цессаціонізму обумовило потужний акцент у русі натхнених Духом на чудеса, ознаки й особливо на зцілення.

Постановка проблеми. Попри важливі історичні та соціальні передумови, які зробили вчення про зцілення складовою п'ятидесятницького ідентитету, репрезентивного руху апелюють до біблійно-богословського дискурсу зцілення. Актуальність богословського дослідження п'ятидесятницького вчення про зцілення зумовлена не тільки теоретичною і практичною цінністю у світовому богословському дискурсі, але особливо в українському науковому дискурсі, в якому богослов'я щоразу впевненіше утверджує власний методологічний статус.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне п'ятидесятницьке вчення про зцілення привернуло увагу ряду зарубіжних і вітчизняних дослідників. Їм вивченню присвячені роботи таких науковців: Р. Андерсон, Г. Даффілд, Н. Ван Клив, Д. М. Епштейн, Е. Кеніон, Р. А. Кідд, К. Коупленд, Г. Макгі, Г. Л. Макклунг, Р. Мензіс, У. Мензіс, Д. Петс, В. Пурді, Ф. Рачинець, В. Уоррен, У. Холленвегер. Наші наукові висновки

Urgency of the research. The egalitarian phenomenon of speaking languages in the Pentecostal environment is not the only means of connecting contemporary believers with the reality of the New Testament community. The categorical denial of cessationism caused a strong emphasis on the movement inspired by the Spirit to miracles, signs and especially healing.

Target setting. Despite the important historical and social preconditions that made the doctrine of healing a component of Pentecostal identity, the movement's proponents appeal to the biblical and theological discourse of healing. The urgency of the theological study of the Pentecostal doctrine of healing is due not only to the theoretical and practical value in the world's theological discourse, but especially in the Ukrainian scientific discourse, in which the theology constantly asserts its own methodological status more confidently.

Actual scientific researches and issues analysis. The problem of the modern Pentecostal doctrine of healing has attracted the attention of a number of domestic and foreign researchers. The works by R. Anderson, K. Copeland, G. Daffild, D. M. Epstein, W. Hollenweiger, E. W. Kenyon, R. A. Kydd, G. L. McClung, G. Makgi, R. Menzis, U. Menzis, D. Petts, V. Purdi, F. Raychinets, N. Van Kliv, V. Warren are dedicated to the study. Our scientific

базуватимемо саме на основі концепцій цих науковців.

Постановка завдання. У представленій статті ставимо завдання дослідити сучасне п'ятидесятницьке розуміння вчення про зцілення на основі біблійних текстів та історичного екскурсу цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Цінність зцілення у п'ятидесятництві була особливо посилена місіональною емпазою п'ятидесятництва, зокрема в країнах «третього» світу. Нові світоглядні та теологічні виклики змушують «рух Духа» частково переглядати відношення до зцілення, який виразився в теологічній «легітимізації» медицини, запереченні універсальності оздоровлення, розширенні ідеї на емоційну та психосоматичну складову людини. Нинішні п'ятидесятники прагнуть не жалітися, що зцілюються не всі, а тішитися тому, що хтось зцілюється. У спробі побачити надприродне втручання Бога в умовах гріховності й приреченості фізичного світу, хрещені Духом мусять апелювати й до одного та іншого.

Висновки. На переконання п'ятидесятників, доктрина Божественного зцілення – це природний результат відновлення новозавітного християнства. Надприродне оздоровлення є частиною триваючої роботи Ісуса в церкві напередодні парусії. Виходячи з холістичного підходу в антропології, вважаючи викупну жертву Христа джерелом фізичного оздоровлення людини, вбачаючи кінцевою місією метою преображення творіння, сучасні п'ятидесятники проголошують реальність зцілення як частину грандіозного вселенського Божого задуму, якому не чужа фізична сторона життя людини.

conclusions will be based on the concepts of these scholars.

The research objective. In the present article we set the task to study the modern Pentecostal understanding of the doctrine of healing on the basis of biblical texts and the historical excursion of this problem.

The statement of basic materials. The value of healing in the Pentecostalism was especially strengthened by the missionary empathy of the Pentecostal, especially in the Third World countries. New worldview and theological challenges force “the Movement of the Holy Spirit” to partially revise the attitude towards healing, which was expressed in the theological “legitimization” of medicine, the denial of the universality of healing, extended ideas on the emotional and psychosomatic component of man. The present Pentecostals tend not to complain that not all are healed, but to rejoice because someone is healed. In an attempt to see the supernatural interference of God in the conditions of sin and the doom of the physical world, baptized by the Holy Spirit must appeal to one and the other.

Conclusions. According to Pentecostals, the doctrine of Divine Healing is a natural result of the renewal of the New Testament Christianity. Supernatural healing is part of the ongoing work of Jesus in the church before the day before Parousia. Proceeding from the holistic approach in anthropology, considering the redeeming sacrifice of Christ as the source of human physical healing, seeing the final missionary purpose of the transformation of creation, modern Pentecostals proclaim the reality of healing as part of the grandiose, universal, God's plan, to which the physical aspect of human life is not alien.

Ключові п'ятидесятницьке вчення, зцілення, Рух Святості, сучасне п'ятидесятницьке богослов'я.	слова:	Keywords: <i>Pentecostal doctrine, healing, the Holiness movement, modern Pentecostal theology.</i>
---	---------------	--

Актуальність теми дослідження. Егалітарний феномен говоріння мовами в п'ятидесятницькому середовищі не є єдиним засобом сполучення сучасних вірян із реальністю новозавітної спільноти. Категоричне заперечення цессаціонізму обумовило потужний акцент у русі натхненних Духом на чудеса, ознаки й особливо на зцілення.

Постановка проблеми. Попри важливі історичні та соціальні передумови, які зробили вчення про зцілення складовою п'ятидесятницького ідентитету, репрезенти руху апелюють до біблійно-богословського дискурсу зцілення. Актуальність богословського дослідження п'ятидесятницького вчення про зцілення зумовлена не тільки теоретичною і практичною цінністю у світовому богословському дискурсі, але особливо в українському науковому дискурсі, в якому богослов'я щоразу впевненіше утверджує власний методологічний статус.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне п'ятидесятницьке вчення про зцілення привернуло увагу ряду вітчизняних і зарубіжних дослідників. Її вивченню присвячені роботи таких науковців: Р. Андерсон, Г. Даффілд, Н. Ван Клиф, Д. М. Епштейн, Е. Кеніон, Р. А. Кідд, К. Коупленд, Г. Макгі, Г. Л. Макклунг, Р. Мензіс, У. Мензіс, Д. Петс, В. Пурді, Ф. Рачинець, В. Уоррен, У. Холленвегер. Наші наукові висновки базуватимемо саме на основі концепцій цих науковців.

Постановка завдання. У представленій статті ставимо завдання дослідити сучасне п'ятидесятницьке розуміння вчення про зцілення на основі біблійних текстів та історичного екскурсу цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи походження раннього п'ятидесятництва здебільшого з середовища соціально маргіналізованих груп, а також частково успадковану теологію «Руху Святості» з її акцентом на зцілення як частину голгофського спокутування вкупі з несприйняттям тогочасної медицини, тема фізичного зцілення стала однією з ключових складових для визначення ідентичності п'ятидесятництва. Цінність зцілення також була особливо посилена місіональною емфазою п'ятидесятництва, особливо в країнах «третього» світу, оскільки розглядається у якості потужного інструменту принесення Царства Божого в життя конкретної людини.

Першою причиною, яка спонукає п'ятидесятників вірити в сучасне зцілення, є їх специфічна христологія. Якщо традиційний протестантизм вважає, що Христос своєю смертю на хресті забезпечив людям прощення минулих гріхів і досяжність для них вічного життя, то п'ятидесятництво

сформувало чотиричастинне розуміння постаті Христа, яке називають «чотирьохсторонньою» Євангелією. Згідно цього підходу, Христос діє в середовищі віруючих просто зараз і Його діяльність не обмежується спасінням. Перетворювальний вплив Христа, який стосується як окремих вірян так і їх спільнот, дотичний до сфери фізичного й емоційного здоров'я людини. Тобто Христос виступає як Цілитель, Той хто звільняє від хвороб та сил Сатани [8]. На підставі тексту Послання до Євреїв 13:8: «Ісус Христос вчора, і сьогодні, і навіки той Самий!» – п'ятидесятники вказують на безперервність в особистості, характері та роботі Христа після Його смерті, воскресіння та вознесіння.

Другою причиною для вірування п'ятидесятників у божественне зцілення є віра в те, що воно присутнє у викупній роботі Христа. На переконання хрещених Святим Духом, біблійне вчення про зцілення проходить паралельно з вченням про спасіння, останнє ж дотичне до усіх сфер життя людини. Всі добрі й досконалі дари є результатом дії хреста Христового [4, с. 656]. Євангелист Матвій (8:14-17) тлумачив вірш про Раба, що страждає (Іс. 53:4) в рамках служіння зцілення Христа як частини Його викупної роботи.

Третя причина, яку вбачають п'ятидесятники як основу для сучасного вчення про зцілення, корениться в сфері антропології. Якщо людина не є незв'язною сукупністю тіла, душі й духа, а справжньою єдністю, то спасіння буде мати відношення до усіх сторін людського існування.

Четверта причина, яку наводять у п'ятидесятницьких колах на користь зцілення, – це підхід до спасіння як відновлення занепаłego світу. Бог проти людських страждань, бо вони є результатом гріхопадіння, а не Його досконалої волі. Спокутування варто розуміти в якості плану для відновлення всього творіння, особливо людства. Хоча остання теза є достатньо дискусійна серед п'ятидесятників, останнім часом п'ятидесятники більш цілісно підходять до сотеріологічних питань.

Нарешті, місійна природа руху хрещених Святих Духом орієнтує їх розглядати зцілення як ключ до сердець людей у благовісті. П'ятидесятники вказують, що результатом зішестя Духа й проповіді Петра в День П'ятидесятниці, стало приєднання до церкви трьох тисяч людей (Дії Ап. 2:41). Водночас як внаслідок зцілення Петром та Іваном кривого увірвало п'ять тисяч людей (Дії Ап. 4:4). Той факт, що переважна більшість зцілень Христа та апостолів відбулася за межами культової споруди, приводить п'ятидесятників до висновку про місіонерську сутність цієї дії. А оскільки порядок денний церкви «кінця часів» не відрізняється від завдань першоапостольської доби, то зцілення залишається дієвим засобом в арсеналі церкви в дії, тобто місії [12, р. 14].

Історичними попередниками п'ятидесятників у вченні про зцілення вважають лідера квакерів Д. Фокса та пізніші ревайвалістські рухи XIX ст. Хоча християни усіх часів вірили, що людська хвороба і слабкість можуть бути усунуті надприродним втручанням Бога, яке відбувається у відповідь на молитву, саме у Товаристві друзів (квакерів) з'являється цілісніше уявлення стосовно оздоровлення. Квакери наполягали на суверенності Бога в зціленні й вважали його прерогативою Святого Духа.

Водночас більш розвинуті теологічні моделі, пов'язані зі зціленням, з'явилися дякуючи попередникам п'ятидесятництва – Руху Святості. Більшість проповідників руху наполягали, що досягнення досконалості та повного освячення є другою чи окремою дією благодаті, яка здійснюється шляхом раптового надприродного втручання Бога. На цій основі частина вчителів та практиків зцілення вказувало на необхідність моментального переживання оздоровлення. При його відсутності хворий або той, хто молився, міг бути звинувачений у відсутності віри або наявності гріха. При цьому, представники однієї з течій руху – Кесвікської гілки, – які інтерпретували освячення не лише як подію, а і як процес, вказували що як тільки Бог чує молитву віри про зцілення, то Він відповідає негайно, однак фактичне проявлення зцілення може відбуватися поступово.

Основні акценти вчення про фізичне оздоровлення в Русі Святості були перейняті ранніми п'ятидесятниками. Його популярність у колах хрещених Святим Духом на поч. XX ст. була також обумовлена особистою позицією ранніх ідеологів руху Ч. Пархама й У. Сеймура. Ч. Пархам з самого дитинства страждав від чималої кількості захворювань й прагнув стати лікарем. Однак після чергового приступу ревматизму, відновив релігійні шукання, які привели його в методистську церкву. Під впливом власної хвороби, а також захворювання сина, Ч. Пархам в 1898 р. відкрив Дім зцілення в м. Топека, шт. Канзас. Разом з іншими ідеологами оздоровлення, Ч. Пархам відстоював тезу про те, що «Христос проти диявола, захворювань, ліків та лікарів», а також «Біблія красномовно замовчує про чудесні таблетки та порошки» [2, с. 18]. Подібний радикалізм був обумовлений скепсисом до наукового й медичного прогресу в колах містичних течій кінця XIX – поч. XX ст., протиставленням надприродного зцілення природним методам лікування. Ч. Пархам культивував вчення про зцілення в біблійних школах, які стали осередками раннього досвіду хрещення Святим Духом з ознакою іншим мов. Його учень У. Сеймур, який мав схожу біографію, пов'язану з хворобами, перейняв вчення про зцілення, однак вчив менш радикально, ніж Ч. Пархам, не заперечуючи використання медикаментозних препаратів, хоча й не схвалював їх. Новостворена Асамблея Божа в 1916 р. включила в свої віронавчальні

положення вчення про «божественне зцілення», вказуючи, що «надприродне зцілення від Бога є невід'ємною частиною Євангелія. Свобода від хвороби приходить через спокутування. Це привілей усіх віруючих» [13, р. 131]. Аналогічно й в основах віри Міжнародної церкви «Чотирьохстороннього Євангелія» вказано: «Ми віримо, що божественне зцілення – це сила Ісуса Христа зціляти хворих й зламаних у відповідь на молитву віри» [1, с. 322].

Хоча теологія Руху Святості впливала на хрещених Святим Духом, початкова п'ятидесятницька практика зцілення була заснована на біблійних (в основному новозавітних) прецедентах, помножених на переконання повсякденної досяжності Бога. При цьому, п'ятидесятники менше цікавилися причиною походження хвороби, а більше фокусувалися на потенціалі Євангелій у контексті зцілення, вказуючи, що третина тексту Євангелія від Марка присвячена темі надприродного оздоровлення. Євангелист Матвій через приклади зцілення ототожнює Христа з Месією, а для Луки зцілення є свідомством рятівного служіння Христа. В п'ятидесятницькому розумінні, біблійний наратив повідомляє про зцілення не для того, щоб викликати враження, а з метою передачі Божого характеру, оскільки в Його природі закладено бажання оздоровлювати людей. Водночас Його дії в зціленні, згідно Писання, мають специфіку. Так, в Старому Заповіті для того, щоб жити в здоров'ї, Бог створив умови для дотримання Закону (Вихід 15:26). У Новому Завіті зцілення доступне для тих, хто приходить у віру до Бога через Ісуса Христа [4, с. 670].

Як і стосовно інших п'ятидесятницьких практик, богословське обґрунтування в середовищі натхнених Духом відбулося поступово. В перші десятиліття розвитку руху достатньо було біблійних історій зцілення та декілька сучасних свідчень. У. Холленвегер відзначає: «П'ятидесятництво – усна релігія. Їй невластива абстрактна мова... П'ятидесятництво передають оповідями, свідченнями та піснями... Коли ви стаєте п'ятидесятником, ви говорите про те, як ви зцілилися або як змінилося все ваше життя. Саме про це п'ятидесятники твердять невпинно, зокрема й тому, що людям цікаво слухати такі розповіді» [9, р.42].

Однак цього недостатньо для богословського обґрунтування радикального вчення про зцілення. Тому сучасні п'ятидесятницькі теологи скористалися як богословським надбанням Руху Святості, так і окремими протестантськими сотеріологічними, антропологічними та есхатологічними напрацюваннями. Засновуючись на теології творіння, вказуючи на цілісність Божого задуму в ньому, п'ятидесятники вважають, що зцілення є частиною Божої дії для врятування через Христа. Проголошуючи «повне Євангеліє» для «всієї людини», вони заперечують

ідею, що Бог турбується тільки про душі, а не про людей. При цьому відкидається дуалістичний підхід в антропології, який передбачає розуміння зіпсованості людського тіла й матеріального світу в ключі неоплатонізму. П'ятидесятники звинувачують Августина та Кальвіна в тому, що вони применшували важливість фізичної сторони людського існування, задавши відповідний ракурс тлумачення Писання [4, с. 671]. Згідно п'ятидесятницького прочитання Біблії, людська природа на її сторінках постає цілісною. Розуміння холістичності не відкидає те, що ціле містить у собі різноманітні частини. Це не означає, що маємо розглядати біблійний холізм як форму монізму. Скоріше біблійний підхід розглядає людину в її цілісності з усіма його консолідуючими частинами, які гармонійно взаємодіють на благо всього тіла. Згідно такого підходу, щоб людина не робила, вона робить це як єдина особа. Якщо мова йде про гріх, то це стосується людини, а не її тіла чи душі. Це ж саме стосується й голгофського спокутування. Бог створив цілісну людину, тому Його воля відновити людей в їх єдності.

Звідси, згідно п'ятидесятницької інтерпретації, зцілення не можна розглядати як щось чуже або те, що не належить до спасіння. В Писанні не йде мова про таке спасіння, яке б не включало всі аспекти фізичної природи. Стверджувати, що в Книзі Пророка Ісаї (53-5) і Першому Посланні Петра (2:24) говориться виключно про духовне зцілення або спасіння душі, а не про фізичне зцілення, означає встановлювати чужорідний поділ між духовною і фізичною сторонами людського існування. Термін «спасіння» можна зарахувати як до порятунку, так і до зцілення. Часто єдиним ключем до встановлення його значенням є конкретний контекст, в якому використано це слово. Двоїстість доктрини примирення полягає у «відновленні та зціленні». Таким чином, людина приймає спасіння і освячується зсередини, стає духовно й емоційно єдиним цілим через Святий Дух і не меншою мірою потребує або має право на фізичну цілісність [6, р.172].

Однією з причин несприйняття вчення про те, що фізичне зцілення впливає з викупної роботи Христа на хресті, є різне розуміння самого спокутування. Так, Д. Стотт та Д. Петтс, виходячи із семантики терміну спокутування й споріднених йому термінів у Новому Завіті (*hilasterion* – «жертва примирення» й «*lytron*» – викуп/спокута), в цілому визначають спокуту як «покриття гріха» й розглядають значення хреста з юридичної точки зору [14, р. 23–27]. Згідно такого підходу, Христос на хресті взяв гріхи всього світу, Він прийняв на себе наше покарання й усунув проблему гріха. При такому вузькому розгляді спокути фізичне зцілення людини залишається за її межами. Інше розуміння спокути можна визначити як

«ліберальне»: хресна смерть Христа розуміється як приклад найвищої форми любові, що викликає відгук в інших, які мають діяти таким же чином.

Для обґрунтування вчення про зцілення як одного з наслідків спокути Христа на хресті п'ятидесятники використали класичну концепцію лютеранського теолога Г. Аулена, яку можна назвати «Христос Переможець». Роздумуючи в траєкторії богослов'я хреста М. Лютера, Аулен робить акцент на тому, що Христос Своєю смертю та воскресінням переміг «влади й начальства». Хрест розглядається не лише як засіб, який вирішує проблему гріха, а як точка поразки диявола, гріха та смерті. Аулен надає хресту Ісуса космічний сенс: все творіння позбавляється гніту поневолювачів. Втілення Христа пов'язується з Його смертю, в той час як Його смерть має вирішальне значення для звільнення творіння.

Дякуючи концепції «Христос Переможець», п'ятидесятники розширюють погляд на спокутування й, виходячи за семантичні рамки термінології, вбачають у ньому інші елементи біблійного свідчення. Вони відкидають протиставлення визначеності в питанні духовного рятунку й невизначеності в сфері фізичного оздоровлення. Продовжуючи логіку Г. Аулена, Р. Мензіс твердить: «безглуздо розмежовувати прояви абсолютної влади Божої і дії обумовлені хрестом. Ісус повноправний Господь і діє як Цар, тому, що Він є Агнець, який був заколений» [3, с. 155]. Аналізуючи новозавітні тексти, п'ятидесятницький богослов вбачає в хресті кульмінаційний момент, завдяки якому Ісус є Господом і Спасителем, оскільки Він «був заколений від закладин світу» (Об'явлення 13:8).

Другим аргументом п'ятидесятників є заперечення хибної аналогії, згідно якої людина, котра покалася та увірувала, дякуючи перетворювальній силі Божої благодаті, одразу отримує прощення й вступає в нові стосунки з Богом, в той час як досвід зцілення проголошується більш невизначеним й спорадичним. На підставі 2 Послання до Коринтян 3:18 та інших текстів хрещені Духом вважають, що спасіння, дароване Христом, прогресивне за своєю природою. На думку Мензіса, така постановка питання вірна як для духовних, так і для фізичних аспектів спасіння, оскільки кінцева ціль існування людини включає воскресіння тіла, преображеного Духом. Звідси, як нинішній духовний досвід є гарантією майбутнього досвіду, так і досвід зцілення передбачає славне тілесне воскресіння [там само, с. 156].

Ще один аргумент, який п'ятидесятники віднедавна використовують, пов'язуючи спокутування й зцілення, корениться у розумінні спасіння як відновлення всього творіння. На підставі Римлянам 8:23 та 1 Коринтянам 15:42-54 частина сучасних п'ятидесятницьких богословів стверджує, що

спасіння має космічну природу й включає фізичну цілісність. Такий підхід є достатньо новим, оскільки ранні п'ятидесятницькі ідеологи, мислячи категоріями преміленіалізму, не бачили необхідності інвестувати в світ, який скоро зникне. Це, відповідно, спричинювало низьку соціальну активність та екологічну свідомість. В цьому контексті принизливе ставлення до тіла нелогічне. На рівні особистості ап. Павло закликає віруючих бачити себе не безтілесними духами, а преображеними людьми, все життя яких, включаючи тілесне, визначається Христом. У цьому контексті богослов Асамблеї Божої В. Пурді цитує Ірінея, який вірив, що спасіння є «спасінням тіла, а не спасінням від тіла» [4, с. 677].

Сучасні п'ятидесятники переконані, що в сферу інтересів та намірів Бога входить фізичне тіло, навколишнє середовище, світ, в якому ми живемо. Тема фізичного зцілення нагадує про цілісну природу викупних намірів Бога, які стали реальністю дякуючи хресту Ісуса.

Ключовим дискусійним текстом Писання про зв'язок спокутування та зцілення є пророцтво Ісаї 53:4-5 і використання цього тексту євангелистом Матвієм (8:14-17). Деякі дослідники вважають, що цей уривок є метафорою про те, як Месія візьме на себе гріхи людства, й Ісая ніяким чином не мав наміру пов'язувати з фізичним зціленням. Опонуючи такому підходу, п'ятидесятники аналізують ключові слова «немочі» та «болі» й приходять до висновку, що їх не можна обмежити лише духовним зціленням. Крім цього, фрагмент «Його ж ранами нас уздоровлено» в першоапостольській церкві був основою того, що згодом отримало назву «традиції зцілення». Однак, на думку В. Пурді, мова йде про щось більше ніж проста традиція. Це герменевтичний приклад, який передбачає авторитетність новозавітного тлумачення фрагменту зі Старого Заповіту. Тобто наміри старозавітних текстів визначалися з богословської точки зору не лише історичним контекстом, а і їх використанням в Новому Заповіті [там само]. Звідси, п'ятидесятники вказують, що розуміння Матвія не обов'язково має співпадати з початковим сенсом, який закладав Ісая. Євангелист, як і інші новозавітні автори, пише свою книгу в світлі хреста й воскресіння, тому чимало старозавітних текстів набувають в їх очах нового прочитання.

Аналізуючи текст Матвія 8:17 «щоб справдилося, що сказав був Ісая пророк, промовляючи: Він узяв наші немочі, і недуги поніс», варто звернути увагу на контекст, в якому вказано: «Він... недужих всіх оздоровив» (Мв. 8:16). Таким чином, формула Матвія «щоб збулося сказане пророком від Господа» застосовується до Ісусового служіння зцілення. Аналіз ключових слів «немочі» («asthenia») та «недуги» («nosos») в Мв. 8:17 теж вказує на зцілення. Термін «nosos» ще п'ять разів використовується в тексті євангелія від Матвія й всюди належить до

фізичних захворювань. Слово «asthenia» Матвій використав лише один раз, однак його застосування в новозавітному контексті також підтверджує співвідносність із «хворобами».

Крім вищесказаного, Р. Мензіс звертає увагу на те, що Матвій не слідує грецькому перекладу єврейського тексту, як прийнято було в елліністичних синагогах, а фактично передає його своїми словами, щоб мати можливість застосувати цю цитату до фізичних захворювань, які були зцілені Ісусом [3, с. 158]. Фактично Матвій демонструє месіанське прочитання тексту пророка Ісаї, яке сформувало віру ранньої церкви в реальність фізичного зцілення як наслідку спокутування.

П'ятидесятницьке тлумачення уривку Мв. 8:14-17 підтверджується в розширеному контексті всього Євангелія від Матвія, який коротко викладає значення місії Месії Ісуса, апофеозом якої стане хрест. Ісус – істинний Месія в слові (5-7 розділ – нагорна проповідь), в ділі (8-9 розділ), який долучає до місії учнів (10 розділ) [див. більше: 5]. Ісус – месіанський Цар, який, дякуючи хресту, встановлює Царство Боже, благословення якого включають в себе й фізичне здоров'я.

Водночас критика п'ятидесятницького вчення про зцілення у зв'язку зі спокутою на хресті виявляється не єдиним викликом для руху в контексті розвитку теології ХХ ст. На думку хрещених Святим Духом, деміфологізація Р. Бультмана має властивість затіняти, заплутувати, а, можливо, й відкидати дійсність надприродного. Р. Пурді називає позицію Бультмана «пережитком ліберального модернізму» й нав'язуванням ідеї про те, що «в нашу наукову епоху неможливо вірити в чудеса», однак суттєвих аргументів, які б опонували Бультману, не наводить [4, с. 687].

Значно ґрунтовніше п'ятидесятники відповідають на виклик цессаціонізму, який попри відкинення значною частиною протестантських теологів, продовжує підживлюватися диспенсационалістськими та реформаторськими колами. Згідно цієї концепції, духовні дари, включаючи зцілення, були дані для церкви на певний проміжок часу до завершення формування канону Нового Заповіту, після прийняття якого вони були припинені Святим Духом й зникли разом з апостолами. Їх наявність на зорі християнської історії могла слугувати ознакою справжності апостолів. П'ятидесятники висувають декілька контраргументів, включаючи історичний та місіональний. Згідно першого аргументу, є чимало досліджених джерел, які засвідчують продовження дарів Духа поза апостольською епохою. П'ятидесятники вважають, що Дух не відняв дарів від церкви, це церковна ієрархія знехтувала ними в добу одержавлення церкви [див., напр.: 11]. Місіональний контраргумент полягає в інтерпретації зцілення та деяких інших харизм у якості місійного

інструменту. Бог не міг позбавити церкву надприродних засобів для здійснення місії в умовах незмінності її порядку денного. Примітно, що під впливом харизматичного оновлення, протестантський місіонерський загал актуалізує вчення та практику зцілення, особливо в країнах третього світу.

Значним викликом для п'ятидесятницького вчення про зцілення стала інша крайність, представлена поглядами «Руху Віри». На думку хрещених Святим Духом, вона фокусується не на божественній силі, а на людській вірі та сповіданні. Згідно такої позиції, яка представлена в книгах Е. Кеньона, К. Хейгана й К. Коупленда, віра визначається у якості інструменту керування Божою силою [див., напр.: 10]. Формула віри передбачає, що сама віра є причиною, а зцілення – наслідком. Така постановка питання виключає можливість Божого покарання, педагогіки або прояву Божого суверенітету в питанні зцілення. На переконання ідеологів руху, Бог ніколи не навчає або карає через хворобу. Як вдало відзначив К. Блю, в Русі Віри «...американський оптимізм з'єднався з християнським фундаменталізмом для того, щоб породити тріумфальний богословський гібрид» [цит. за: 4, с. 691].

На відміну від «Руху Віри» з його спрощенням духовної реальності до певних принципів, у п'ятидесятницькому світогляді існує уявлення про Бога як про таємницю. Дороги Божі не завжди легко можуть бути зведені до законів та формул: дехто отримує зцілення, а дехто – ні, зламани і розбиті можуть бути Божими знаряддями у цьому світі. Оскільки життя – це подорож з Богом і в Богові, то далеко не все нам може бути зрозумілим.

В подібних рухах існує складність із розумінням природи божественного зцілення. Наприклад, К. Коупленд стверджує, що «хвороби зцілені духовним спокутуванням Христа в пеклі, а не його фізичною смертю на хресті» [7, р. 17]. Такий погляд суперечить не лише п'ятидесятницькому підходу до зцілення, а й ортодоксальній християнській позиції. Негативно відгукуються п'ятидесятники про популярну думку про те, що для «християн неправильно хворіти». Біблія не прикладає до хвороби чи здоров'я моральних застережень, а міцне здоров'я або хвороба взагалі може не мати нічого спільного з вірою та духовністю. Натомість, згідно прихильників Руху Віри, віруючий повністю відповідальний за свої хвороби й ні наявність Божої волі, або гріховних наслідків у світі не грають ключової ролі в здоров'ї християнина [10, р. 44].

Отож, у контексті харизматичного вчення про зцілення, зокрема «Руху Віри», п'ятидесятники не відкидають реальності зцілення, однак заперечують його універсальність, спроможність зведення до «кроків», «принципів» та «формул», а також враховують реальність земного буття після гріхопадіння.

Р. Мензіс пропонує три біблійних способи, якими Бог зцілює в сучасності:

- Провіденційна Божа дія як прояв Його благодаті. В багатьох випадках неможливо сказати, що щось залежить від людини, Бог втрачається в ситуацію по Своїй волі.
- Зцілення як прояв духовного дару (1 Кор. 12:9). При цьому, частина християн стверджує, що для функціонування цього дару необхідні ще дари віри й чудотворіння [1, с. 343].
- Зцілення у відповідь на молитву віри церковних старійшин в умовах звичайного християнського зібрання (Послання Якова 5:13-16) [3, с. 162].

Окреслені Р. Мензісом способи зцілення поділяються більшістю вірних у колах охрещених Духом Святим. Водночас на поверхні ключове логічне протиріччя в п'ятидесятницькому вченні про зцілення: як співвідносити потенціал фізичного оздоровлення як частини спокутування з Божою провіденцією? На практиці, коли зцілення стає реальністю, його вбачають у контексті голгофської спокути, коли ж людина продовжує страждати від захворювання або помирає, апелюють до волі Божої. При цьому, частина п'ятидесятницьких течій, як-от, Церква Чотирьохстороннього Євангелія, стверджує, що Бог завжди готовий оздоровлювати [1, с. 346]. В такому випадку відсутність зцілення – це проблема непевності людської віри, наявності гріха, невігластва, неправильних пріоритетів. Зрештою, попри «оздоровчий оптимізм», ідеологи цієї п'ятидесятницької течії заявляють, що «фізичне зцілення, яким би прекрасним воно не було, не є головним благословенням для людини. Спасіння й духовна зрілість важливіші, тому іноді фізичне оздоровлення має поступитися місцем духовним пріоритетам» [там само, с. 351]. Однак така відповідь не є переконливою, бо не примирює «потенціал Христової спокути» й реальність людського фізичного стану.

Теологи Асамблеї Божої висловлюються стосовно актуалізованого питання обережніше. Погоджуючись з антропологічною складовою як перешкодою для зцілення, вони вказують, що «воля Бога для нас незбагненна й закрита». В. Пурді цитує Д. Ледда: «В сучасній дії Царства не всі хворі та криві прийняли спасіння. Рятівна сила Божого Царства діє не всюди» [цит. за: 4, с. 695]. Незважаючи на те, що зцілення є невід'ємною частиною спасіння, його не можна прирівняти до врятування. Бог обіцяв спасти всіх, хто покличе Його ім'я, однак не обіцяв зцілити кожного. Богослов В. Уоррен прагне вирішити протиріччя, визначаючи три типи зцілення. По-перше, існує психологічне й емоційне зцілення, яке стає реальністю після видалення провини внаслідок духовного відродження. По-друге, Уоррен стверджує, що існує психосоматичне зцілення, оскільки,

за його словами, «органічний розлад», може виникнути в результаті певних психологічних причин. По-третє, існує фізичний аспект зцілення, в якому «ми найменше впевнені, оскільки для його звершення необхідне особливе Боже провидіння в доповнення до загальної картини» [15, р. 545–546]. Отож, віруючі не можуть передбачати обов'язковий прояв Божого зцілення кожного разу, коли звершується молитва над хворими, адже необхідно враховувати Божу мудрість та волю.

Солідарний із таким підходом і Р. Мензіс. Вважаючи п'ятидесятників служителями «транзитного періоду», він вказує, що в співіснуванні хворого, занепаłego світу й вторгнення в нього майбутнього повного Божого спокутування криється тайна. Однак він закликає вірних протидіяти стражданню, шукаючи людей, які потребують зцілення й молячись за них. За біблійним методом, реакцією на захворювання має бути молитва старійшин общини з оливопомазанням (Посл. Якова 5:14–16), а також постійне духовне клопотання за хворого. На думку п'ятидесятницького теолога, перестати «приділяти увагу тайні страждання слід тільки тоді, коли духовні лідери общини віруючих в оточенні хворого приходять до розуміння, що Бог у конкретному випадку не має наміру дати зцілення. Тоді правильно помолитися молитвою й передати все в Божі руки» [3, с. 160].

Доказом того, що не всі вірні зцілюються, є самі євангельські наративи, де вказується про захворювання Павла, Епафродита й Тимофія, але нічого не сказано про їх надприродне оздоровлення. Однак вказані аргументи в межах п'ятидесятницького вчення про зцілення не переконують представників інших християнських традицій.

Нарешті, ще одним специфічним елементом п'ятидесятницького вчення про зцілення є розуміння необхідності втримання цього переживання. Оскільки людина може втратити спасіння, то це ж може статися і з фізичним оздоровленням. Причиною називають свідомий гріх, а також хитання у вірі. На переконання теологів Церкви Чотирьохстороннього Євангелія, християни зберігають Божі благословення таким же чином як отримують їх. Тому вони радять жити в атмосфері віри, послуху, Божої слави та свідцтва для зовнішніх про реальність Божої присутності [1, с. 353–355].

Нові світоглядні та теологічні виклики змушують «рух Духа» частково переглядати відношення до зцілення, який виразився в теологічній «легітимізації» медицини, запереченні універсальності оздоровлення, розширенні ідеї на емоційну та психосоматичну складову людини. Нинішні п'ятидесятники прагнуть не жалітися, що зцілюються не всі, а тішитися тому, що хтось зцілюється. У спробі

побачити надприродне втручання Бога в умовах гріховності й приреченості фізичного світу, хрещені Духом мусять апелювати й до одного та іншого.

Висновки. Отож, на переконання п'ятидесятників доктрина Божественного зцілення – це природний результат відновлення новозавітного християнства. Надприродне оздоровлення є частиною триваючої роботи Ісуса в церкві напередодні парусії. Виходячи з холістичного підходу в антропології, вважаючи викупну жертву Христа джерелом фізичного оздоровлення людини, вбачаючи кінцевою місією метою преображення творіння, сучасні п'ятидесятники проголошують реальність зцілення як частину грандіозного вселенського Божого задуму, якому не чужа фізична сторона життя людини.

Список використаних джерел:

1. Даффилд, Г., Ван Клиф, Н., 2007. 'Основы пятидесятнического богословия', Нижний Новгород : *Агапе*, 528 с.
2. Макги, Г., 2001. 'Пятидесятническое наследие Чарльза Пархама', *Духовные источники*, №9, с. 16–21.
3. Мензис, У., Мензис, Р. 2017. 'Дух и сила. Основы пятидесятнического опыта. Пер. с англ', М. : МТИ; Нижний Новгород: *Агапе*, 526 с.
4. Пурди, В., 1999. 'Божественное исцеление', *Систематическое богословие / под ред. С. Хортон. Пер. с англ.*, К. : *Лайф*, 656 с.
5. Райчинец, Ф., 2016. 'Евангелие от Матфея', *Славянский библейский комментарий. Редкол.: С.Санников (гл. редактор)*, М. : ЕААА, Библейская лига, с. 1131–1219.
6. Anderson, R., 1982. 'On Being Human: Essays in Theological Anthropology', Grand Rapids : *Wm. B. Eerdmans*, 234 p.
7. Copeland, K., 2012. 'You Are Healed!', *Harrisson House Publishers*, 32 p.
8. Epstein, DM., 1993. 'Sister Aimee: The Life of Aimee Semple McPherson', New York : *Harcourt Brace Jovanovich*, 502 p.
9. Hollenweger, W., 1988. 'Pentecostalism's Global Language', *Christian History* 17, no. 58, *Spring*, p. 40–45.
10. Kenyon, EW., 1968. 'Jesus the Healer', Seattle : *Kenyon Gospel Publishing Society*, 522 p.
11. Kydd, RA., 1987. 'Charismatic Gifts in the Early Church', Peabody, Mass. : *Hendrickson Publishers*, 112 p.
12. McClung, GL., 1994. 'Pentecostal/Charismatic Perspectives on a Missiology for the Twenty-First Century', *Pneuma, Volume 16, Issue 1*, p. 11–21.
13. 'Minutes of the 44th Session of the General Council of the Assemblies of God with Revised Constitution and Bylaws', 1991. Springfield, Mo. : *The General Council of the Assemblies of God*, 152 p.
14. Petts, D., 1993. 'Healing and the Atonement', *EPTA Bulletin* 12, p. 23–27.
15. Warren, V., 1982. 'What the Bible Says about Salvation', Joplin, Mo. : *College Press Publishing Co.*, p. 545–546.

References:

1. Daffild, G., Van Kliv, N., 2007. 'Osnovy pyatidesyatnicheskogo bogosloviya (Fundamentals of Pentecostal Theology)', Nizhniy Novgorod : *Агапе*, 528 s.

2. Makgi, G., 2001. 'Pyatidesyatnicheskoe nasledie Charlza Parkhama (Pentecostal heritage of Charles Parham)', *Dukhovnye istochniki*, №9, s. 16–21.
3. Menzis, U., Menzis, R. 2017. 'Dukh i sila. Osnovy pyatidesyatnicheskogo opyta (Spirit and Power. Fundamentals of Pentecostal experience). Per. s angl', M. : MTT; Nizhniy Novgorod: *Agape*, 526 s.
4. Purdi, V., 1999. 'Bozhestvennoe itselenie (Divine Healing)', *Sistematicheskoe bogoslovie / pod red. S. Khortona. Per. s angl.*, K. : Layf, 656 s.
5. Raychinets, F., 2016. 'Yevangelie ot Matfeya (The Gospel According to Matthew)', *Slavyanskiy bibleyskiy kommentariy. Redkol.: S.Sannikov (gl. redaktor), M. : YeAAA, Bibleyskaya liga*, s. 1131–1219.
6. Anderson, R., 1982. 'On Being Human: Essays in Theological Anthropology', Grand Rapids : Wm. B. Eerdmans, 234 p.
7. Copeland, K., 2012. 'You Are Healed!', *Harrisson House Pablishers*, 32 p.
8. Epstein, DM., 1993. 'Sister Aimee: The Life of Aimee Semple McPherson', New York : *Harcourt Brace Jovanovich*, 502 p.
9. Hollenweger, W., 1988. 'Pentecostalism's Global Language', *Christian History* 17, no. 58, Spring, p. 40–45.
10. Kenyon, EW., 1968. 'Jesus the Healer', Seattle : *Kenyon Gospel Publishing Society*, 522 p.
11. Kydd, RA., 1987. 'Charismatic Gifts in the Early Church', Peabody, Mass. : *Hendrickson Publishers*, 112 p.
12. McClung, GL., 1994. 'Pentecostal/Charismatic Perspectives on a Missiology for the Twenty-First Century', *Pneuma, Volume 16, Issue 1*, p. 11–21.
13. 'Minutes of the 44th Session of the General Council of the Assemblies of God with Revised Constitution and Bylaws', 1991. Springfield, Mo. : *The General Council of the Assemblies of God*, 152 p.
14. Petts, D., 1993. 'Healing and the Atonement', *EPTA Bulletin* 12, p. 23–27.
15. Warren, V., 1982. 'What the Bible Says about Salvation', Joplin, Mo. : *College Press Publishing Co.*, p. 545–546.

УДК 2-1/9:37:027.7:378:027.7

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ДУХОВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

NORMATIVE-LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF HIGH- SPIRITUAL EDUCATION IN UKRAINE'S NEW EDUCATIONAL LEGISLATION

В. Л. Хромець

Актуальність дослідження.

Актуальність теми пов'язана з тими процесами, які почали відбуватись ще до проголошення Незалежності України, а саме розпочались з 1988 року – святкування 1000-ліття Хрещення Русі. Дана подія дала поштовх до лібералізації процесів

Urgency of the research.

The urgency of the topic is related to those processes that began to take place before the proclamation of Ukraine's Independence, namely, they began in 1988 - the celebration of the 1000th anniversary of the Baptism of Rus. This event gave impetus to the liberalization

ставлення держави до релігійних організацій. Також актуальність підтверджується рядом затверджених нормативно-правових документів, які прийняті в Незалежній Україні щодо діяльності закладів вищої духовної освіти та можливості їх діяльності, включеності в освітній процес держави, завдяки визнанню документів, які видаються у закладах вищої духовної освіти.

Постановка проблеми.

Проблема на яку спрямована стаття полягає у детальному аналізі процесу формування нормативно-правового забезпечення діяльності закладів вищої духовної освіти в хронологічній рамці 2014-2016 рік, охоплюючи сьогодення. Вирішення даної проблеми пов'язано з нормотворчістю в практичній площині та можливістю використовувати напрацьований емпіричний матеріал в науковій практиці щодо досліджень богословської освіти, питань релігієзнавства та філософії в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням нормативно-правового забезпечення присвячені праці таких вчених та практиків України: М. Васін, Ю. Решетніков, Т. Дятлик та інші.

Постановка завдання.

Завданням статті є аналіз процесів та явищ пов'язаних з закладами вищої духовної освіти та які характеризують особливості процесуального формування нормативно-правової бази щодо діяльності закладів вищої духовної освіти в частині визнання документів про вищу освіту та наукові ступені, які вони видають в 2014-2016 роках та сьогоденні.

Виклад основного матеріалу.

Виклад основного матеріалу

of the state's attitude towards religious organizations. Also, the relevance is confirmed by a number of approved legal documents adopted in the Independent Ukraine concerning the activities of institutions of higher spiritual education and the possibility of their activities, inclusion in the educational process of the state, through the recognition of documents issued in institutions of higher spiritual education.

Target setting. The problem addressed by this article is a detailed analysis of the process of formation of normative and legal support for the activities of institutions of higher spiritual education in the chronological framework 2014 -2016, covering the present. The solution of this problem is related to the rule-making in the practical plane and the opportunity to use the empirical material in the scientific practice of theological studies, issues of religious studies and philosophy in Ukraine.

Actual scientific researches and issues analysis. The questions of the normative-legal support are dedicated to the works of such scholars and practitioners of Ukraine: M. Vasin, Y. Reshetnikov, T. Dyatlik and others.

The research objective. The purpose of the article is to analyze the processes and phenomena associated with the institutions of higher spiritual education and characterize the peculiarities of the processual formation of the legal and regulatory framework for the activities of institutions of higher spiritual education in terms of recognition of documents on higher education and the degrees that they issue in 2014-2016 and the present.

The statement of basic materials. The presentation of the

поділяється на дві частини: передумови формування нормативно-правової бази діяльності закладів вищої духовної освіти та напрацьовані пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази в регулюванні діяльності цих закладів.

Висновки. Отже, нове освітнє законодавство долає розрив між світською та духовною системами вищої освіти, ставиться своєрідна крапка у невідільницькому розумінні світськості, де випрацьована процедура зі збереження конфесійної специфіки закладів вищої духовної освіти для надання права проходити процедуру державного ліцензування та акредитації, відкриття аспірантури, докторантури та спеціалізованих вчених рад з можливістю видавати дипломи державного зразка, з можливістю для студентів та працівників закладів вищої духовної освіти мати ті самі соціальні гарантії, які мають студенти та співробітники світських закладів вищої освіти. Крім того, держава передбачає процедуру державного визнання документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання, видані закладами вищої духовної освіти, до 1 вересня 2018 року. Таким чином, в Україні формується новий тип розуміння світського і конфесійного характеру освіти, причому відбувається подолання віддільницького розуміння світськості, коли остання розуміється як відлучення церкви і релігійних організацій не від держави, а від суспільства, на користь невіддільницького, що дозволяє зберегти світський характер держави, і відновити соціальну справедливість щодо осіб, котрі навчалися, працювали, а також навчаються і працюють у конфесійних (духовних) навчальних

main material is divided into two parts: the preconditions for the formation of the normative and legal framework for the activities of institutions of higher spiritual education and the proposals for improving the regulatory framework in the regulation of the activities of these institutions.

Conclusions. Consequently, the new educational law overcomes the gap between the secular and spiritual systems of higher education, puts a peculiar point in the non-liberal sense of secularism, where the procedure for preserving the confessional specificity of institutions of higher spiritual education for the right to undergo the procedure of state licensing and accreditation, the opening of postgraduate studies, doctoral studies and specialized academic councils with the ability to issue state-recognized diplomas, with the possibility for students and employees of institutions of higher spiritual education to have the same social guarantees of students and employees of secular institutions of higher education. In addition, the state envisages a procedure for the state recognition of documents on higher education, degrees and academic titles issued by institutions of higher spiritual education by September 1, 2018. Thus, a new type of understanding of the secular and confessional nature of education is being formed in Ukraine, with the separation of secular understanding of secularity, where the latter is understood as the excommunication of the church and religious organizations, not from the state, but from society, in favor of the non-separation, which preserves the secular nature of the state, and restore social justice to those who studied, worked, and also study and work in religious (spiritual) educational institutions.

закладах.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, заклади вищої освіти, заклади вищої духовної освіти.

Keywords: normative-legal support, institutions of higher education, spiritual institutions of higher education.

Зміни та трансформації, які почали відбуватись в Україні після проголошення Незалежності, та в подальші періоди поставили ряд викликів в різних сферах суспільно-політичного життя. Дані виклики не завжди була можливість швидко та оперативно вирішити. В той же, час на сьогоднішній день можна зазначити, що ряд таких викликів успішно вирішено та подолано. Однією з таких сфер – є сфера освіти, і, зокрема, освіти та освітніх процесів у закладах вищої духовної освіти. Стереотипи, які були сформовані в радянський час щодо релігійних організацій, та їх навчальних закладів довго було важко подолати і в Незалежній Україні.

Актуальність теми. Актуальність теми пов'язана з тими процесами, які почали відбуватись ще до проголошення Незалежності України, а саме розпочались з 1988 року – святкування 1000-ліття Хрещення Русі. Дана подія дала поштовх до лібералізації процесів ставлення держави до релігійних організацій. Також актуальність підтверджується рядом затверджених нормативно-правових документів, які прийняті в Незалежній Україні щодо діяльності закладів вищої духовних освіти та можливості їх діяльності, включеності в освітній процес держави, завдяки визнанню документів, які видаються у закладах вищої духовних освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема на яку спрямована стаття полягає у детальному аналізі процесу формування нормативно-правового забезпечення діяльності закладів вищої духовних освіти в хронологічній рамці 2014-2016 рік, охоплюючи сьогоднішній. Вирішення даної проблеми пов'язано з нормотворчістю в практичній площині та можливістю використовувати напрацьований емпіричний матеріал в науковій практиці щодо досліджень богословської освіти, питань релігієзнавства та філософії в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питанням нормативно-правового забезпечення присвячені праці таких вчених та практиків України: М. Васін – зосереджує свою увагу на практичних аспектах діяльності релігійних організацій, та висвітлює свої наукові та практичні рекомендації та здобутки в дослідженнях в засобах масової

інформації та через консультування і виступи на конференціях, а також через інституційні джерела, зокрема, щодо питання нормативно-правового забезпечення діяльності релігійних організацій. Ю. Решетніков – зосереджує свою увагу в наукових працях на процедурних аспектах визнання дипломів закладів вищої духовних освіти. Т. Дятлик – аналізує діяльність та особливості функціонування різних закладів вищої духовної освіти в контексті зміни українського законодавства та світових тенденцій.

Постановка завдання. Завданням статті є аналіз процесів та явищ пов'язаних з закладами вищої духовних освіти та які характеризують особливості процесуального формування нормативно-правової бази щодо діяльності закладів вищої духовних освіти, в частині визнання документів про вищу освіту та наукові ступені, які вони видають в 2014-2016 роках та сьогодні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення та розвиток нормативно-правової бази діяльності закладів вищої духовних освіти мало певні особливості та пролонгувалось у часі. Звичайно, процеси демократизації та інтенсифікації багатьох суспільних процесів, які розпочались після проголошення Незалежності України набули своєї сталості, але вирішити їх швидко було не завжди можливим. Тривала робота зацікавлених осіб, представників релігійних організацій все ж мала успіх. Створена робоча група працювала тривалий час, і за цей час, було напрацьовано перелік ініціатив, які були покладені в основу ряду нормативно-правових документів у сфері богословської освіти та документів, які регулюють діяльність закладів вищої духовних освіти. Також, робоча група проаналізувала проект Положення про порядок підготовки фахівців ступенів доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі закладів вищої освіти (наукових установ). Обговорювалася можливість включення до тексту положення згадки про специфіку вступу до закладів вищої духовних освіти (далі – ЗВДО) та згадування про можливість осіб з документами ЗВДО вступати на навчання в аспірантуру та світські заклади вищої освіти (далі – ЗВО). Але оскільки норма нового закону прямо згадана, ця специфіка, в Постанові Кабінету Міністрів України, прямо дозволяє ЗВО за рішенням Вченої ради цих ЗВО приймати на навчання з дипломами ЗВДО осіб, у тому числі, приймати в аспірантуру та докторантуру. Було вирішено, що окрема згадка в положенні ЗВДО про ці питання є недоцільною.

Робоча група також працювала з проектом порядку присвоєння вчених звань і напрацьовані пропозиції були включені до проекту. Новий порядок було затверджено Наказом МОН України від 14 січня 2016 року № 13, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 року за

№ 183/28313 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам». Про специфіку ЗВДО йшлося в окремих частинах. Так, зокрема, в Загальних положеннях в другому абзаці другого пункту вказується: «Рішення про присвоєння вчених звань науково-педагогічним працівникам вищих духовних навчальних закладів може прийматися вченими радами вищих духовних навчальних закладів, статuti (положення) яких зареєстровані у встановленому законодавством порядку та, які пройшли процедуру ліцензування освітньої діяльності, за умови дотримання вимог, встановлених цим Порядком» [5]. Тобто вчені звання ЗВДО, які будуть визнаватися державою після 1 вересня 2018 року зможуть лише ті, які присвоєні ЗВДО, які отримали в установленому законодавством порядку ліцензію і подали до МОН атестаційну справу про затвердження рішення Вченої ради цього ЗВДО про присвоєння вченого звання. Але після отримання ліцензії особи, які займають наукові чи науково-педагогічні посади могли лише через 5 років претендувати на вчене звання доцента, а через 10 років – професора. Тому для ЗВДО було зроблено іще одну поступку з визнанням стажу. Так, зокрема, у частинах, які стосуються присвоєння вченого звання доцента та професора вказується: «Для науково-педагогічних працівників вищих духовних навчальних закладів враховується стаж педагогічної роботи у вищих духовних навчальних закладах, статuti (положення) яких зареєстровані у встановленому законодавством порядку» [6]. Тобто, коли ЗВДО має ліцензію і подає до МОН України атестаційну справу про затвердження рішення Вченої ради цього ЗВДО, то стаж на науково-педагогічних посадах отриманий особою до отримання ліцензії враховується при присвоєнні вченого звання.

Робоча група також працювала над пропозиціями до нового переліку галузей та спеціальностей. Окремим пунктом перехідних положень Закону України «Про вищу освіту», було те, що богослов'я має бути виокремлено в окрему галузь. На початку лютого 2015 року було оприлюднено для громадського обговорення проект Національної стандартної класифікації освіти, перелік спеціальностей якого стосувався III освітньо-наукового рівня та IV наукового рівнів освіти, а саме: присудження ступеня доктора філософії та доктора наук. Своєрідним непорозумінням стало включення релігієзнавства до переліку спеціальностей галузі знання «Богослов'я», а також не повний перелік з трьох богословських спеціальностей: Догматика, Бібліїстика, Літургіка. Висловлювалися думки, що треба дати більш повний перелік спеціальностей, і врахувати конфесійні особливості. Стало зрозуміло, що не слід шукати вичерпного переліку спеціальностей для усіх конфесій, а залишити список відкритим для внесення спеціальностей, коли

виникне потреба конкретної конфесії. Також дискутувалася можливість, щодо переліку спеціальностей які б відповідали назвам конфесій: православне богослов'я, католицьке богослов'я, сунітське богослов'я тощо. Але такий варіант було відкинуто. Поділ на конфесії мав би бути дуже розгорнутим, для прикладу, як баптистське богослов'я, харизматичне богослов'я, богослов'я Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, або вайшнавське богослов'я, і цей перелік можна було б продовжувати зважаючи на конфесійну різноманітність України. Інший варіант, який обговорювався – це те, що ми маємо пристати на ту точку зору, що конфесійна мережа України здебільшого представлена християнськими конфесіями, а назви більшості розділів християнського богослов'я є спільними для більшості цих конфесій. Для прикладу бібліїстика, на думку самих бібліїстів, є міжконфесійна, і відокремлення православної бібліїстики від католицької чи протестантської є штучним. «Перелік спеціальностей по християнському богослов'ю був підготовлений християнською міжконфесійною групою, яка двічі збиралася для спільної роботи на базі Українського католицького університету» [1]. Робоча група підготувала перелік з восьми спеціальностей:

01. Догматика
02. Бібліїстика
03. Історичне богослов'я
04. Літургіка
05. Церковна історія
06. Моральне богослов'я і соціальне вчення
07. Канонічне (Церковне) право
08. Практичне богослов'я
09. 09, 10.... спеціальності інших конфесій

Робочою групою були підготовлені також паспорти восьми спеціальностей. Але пізніше було вирішено, що галузі, і спеціальності мають бути наскрізні, тобто ідентичні на усіх чотирьох рівнях вищої освіти від бакалаврського до докторського. Тому було вирішено, що будь-який перелік на практиці призведе до того, що ЗВО у тому числі і ЗВДО, які будуть проходити ліцензування та акредитацію на першому та другому рівнях вищої освіти змушені будуть кожену спеціальність ліцензувати та акредитовувати окремо, що призведе до штучних перешкод розвитку богословської освіти. Тому було вирішено зупинитися на моно спеціальності «богослов'я». Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р.

№ 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [9], богослов'я

стає окремою галуззю знання (04 Богослов'я), зі своїм переліком спеціальностей (041 Богослов'я). Новий перелік став наскрізним, і передбачає підготовку на п'яти рівнях вищої освіти, що передбачають присудження відповідного ступеня вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти – молодший бакалавр, перший (бакалаврський) рівень – бакалавр, другий (магістерський) рівень – магістр; третій (освітньо-науковий) рівень – доктор філософії, науковий рівень – доктор наук [2].

Після затвердження нового переліку галузей та спеціальностей, наступним етапом після цього стала підготовка освітніх стандартів для спеціальності 041 Богослов'я. Відповідно до Закону «Про вищу освіту» стандарти має готувати і затверджувати Незалежна агенція з якості освіти (окремий незалежний від МОН України орган), але його створення зіштовхнулося з рядом складнощів, і ініціативу у підготовці освітніх стандартів перебирає на себе міністерство, яке створює Науково-методичну раду та Науково-методичні комісії Міністерства освіти і науки України, на які були покладені функції розробки стандартів освіти, у тому числі, вищої освіти. «Члени Науково-методичної ради та Науково-методичної комісії обираються шляхом конкурсного відбору відповідно наказу МОН України від 27.11.2015 № 1246 «Про затвердження Порядку конкурсного відбору членів Науково методичної ради та науково-методичних комісій Міністерства освіти і науки України»», а вже Наказом МОН України від 6 квітня 2016 року № 375 «Про затвердження персонального складу Науково-методичних комісій (підкомісій) сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України», було затверджено персональний склад підкомісії 041 Богослов'я Науково-методичної комісії 4 з гуманітарних наук та богослов'я сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Перше засідання підкомісії відбулося 12 квітня 2016 року в приміщені Київського коледжу зв'язку (Київ, вулиця Леонтовича, 11), на якому було обрано голову, заступника голови та секретаря підкомісії, а також обговорено питання організації роботи. Для розробки стандарту вищої освіти зі спеціальності 041 Богослов'я слід було враховувати компетентісний підхід, коли розробка стандарту обертається навколо визначення загальних та спеціальних компетентностей, і коли кожен ЗВО самостійно визначає дисципліни нормативної частини навчального плану в яких будуть формуватися визначені стандартом компетентності. Стандарт регулює лише нормативну частину навчального плану, для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ця частка складає 50%, для другого (магістерського) рівня вищої освіти – 25%. Інша частина навчального плану визначається самостійно

ЗВО. Специфіку яку слід було врахувати при розробці стандартів – це два основних модули розвитку богословської освіти в Україні – це те, що вона розвивається в духовних та світських закладах вищої освіти. Коли для перших важливий акцент на конфесійній богословській освіті, а для других – не конфесійний та міжконфесійний аспекти богословської освіти. Рекомендації до розробки стандартів вищої освіти були узагальнені в Наказі МОН України від 01.06.2016 № 600 «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» [7]. При розробці стандарту активно використовувався *Tuning Educational Structures in Europe* [11] для формулювання загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, оскільки, в рамках цього проекту було підготовлено рамковий стандарт зі спеціальності богослов'я та релігієзнавства. На 1 квітня 2018 року підкомісією було підготовлено проекти стандартів для усіх рівнів вищої освіти. Пройшов громадське обговорення стандарт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і наразі триває процедура фахової та методичної експертизи, стандарт другого (магістерського) рівня вищої освіти наразі знаходиться на громадському обговоренні [4]. Після затвердження цих стандартів підкомісія планує зосередитися на підготовці остаточного варіанту стандарту третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та на початковому рівні (короткий цикл) вищої освіти. Після завершення процесів підготовки стандартів можна буде сказати про остаточне законодавче унормування богословської освіти і науки в Україні.

Також, законодавчі зміни торкнулися і права закладів вищої духовної освіти, статuti (положення) яких зареєстровані в установленому законом порядку. Тепер для них доступна можливість проходити процедуру ліцензування та акредитації, є можливість відкривати докторантуру та спеціалізовані вчені ради по захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора філософії (кандидата наук) та доктора наук. Слід наголосити, право надано не лише проходити згадувані процедури по спеціальності 041 Богослов'я, але і по іншим спеціальностям. Відмінність полягає лише в тому, що проходження процедур по спеціальності 041 Богослов'я має певне послаблення, а при проходженні процедур по іншим спеціальностям застосовуються загальні вимоги. В перехідних положеннях Закону України «Про вищу освіту» зазначається») під час проходження в установленому законодавством порядку закладом вищої духовної освіти процедури ліцензування та акредитації освітньої програми за спеціальністю «Богослов'я», створення та діяльності аспірантури, докторантури, спеціалізованої вченої ради цього закладу вищої духовної освіти за галуззю знань «Богослов'я» документи про вищу освіту, наукові

ступені та вчені звання викладачів (педагогічних і науково-педагогічних працівників) і членів спеціалізованої вченої ради, видані закладами вищої духовної освіти, вважаються еквівалентними відповідним документам, що видаються в установленому законодавством порядку» [3]. Тобто при проходженні процедури ліцензування та акредитації, відкриваючи докторантуру та спеціалізовані вчені ради по захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора філософії (кандидата наук) та доктора наук в галузі знання 04 Богослов'я по спеціальності 041 Богослов'я до документу, який засвідчує кадрове забезпечення можна подавати осіб, які мають документи про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання видані в ЗВДО, і вони приймаються, як еквівалентні документам державного зразка. Ця норма дозволяє проходити згадувані процедури не чекаючи коли документи наукових та науково-педагогічних працівників будуть визнані через комісії МОН України, а також коли ЗВДО захоче пройти згадувані процедури, а їх наукові та науково-педагогічні працівники матимуть документи ЗВДО, які вже не будуть підпадати під процедуру державного визнання. Користуючись цією законодавчою нормою Київська православна богословська академія, пройшла процедури ліцензування та акредитації першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти по спеціальності 041 Богослов'я, відкрила аспірантуру та докторантуру, а також спеціалізовану вчену раду по спеціальності 09.00.14 – богослов'я та отримала статус фахового видання наукового журналу «Труди Київської духовної академії». Таким чином Київська православна богословська академія продемонструвала, що норми українського освітнього законодавства в частині, яка стосується закладів вищої духовної освіти є працюючими.

Також з'явилася нова можливість розвитку богословської освіти і науки, на яку мали прямий вплив окремі конфесії – це надане право релігійним організаціям засновувати навчальні заклади усіх типів, у тому числі заклади вищої освіти. Це стало можливим в наслідок зміни освітнього законодавства [8]. 2 червня 2015 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів) [10]. А це означає, що релігійні організації можуть створювати ЗВО в яких богословська освіта та наука буде орієнтуватися не на підготовку фахівців виключно для цих релігійних організацій, а й можливість готувати фахівців для інших (нерелігійних) публічних інституцій. Таким чином, в Україні сформувалася завершена система розвитку богословської освіти і науки, остаточно подолавши пост атеїстичні тенденції, які існували в українській освітньо-науковій системі до недавнього часу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Становлення ряду процесів у Незалежній Україні потребувало, як політичних, так і суспільних рішень. В той же час, варто відзначити важливість суспільного розуміння необхідності змін у певних сферах та галузях, що певним чином вимагало часу і зусиль зацікавлених сторін. Напрацювання в законодавчій, та інших сферах, стали результатом тривалої праці багатьох зацікавлених сторін з різних сфер, які сприяли змінам та трансформаціям в освіті, богословській освіті та діяльності духовних закладів вищої освіти.

Отже, нове освітнє законодавство долає розрив між світською та духовною системами вищої освіти, ставиться своєрідна крапка у невіддільницькому розумінні світськості, де випрацьована процедура зі збереження конфесійної специфіки духовних навчальних закладів для надання права проходити процедуру державного ліцензування та акредитації, відкриття аспірантури, докторантури та спеціалізованих вчених рад з можливістю видавати дипломи державного зразка, з можливістю для студентів та працівників ЗВДО мати ті самі соціальні гарантії, які мають студенти та співробітники світських ЗВО. Крім того, держава передбачає процедуру державного визнання документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання, видані духовними навчальними закладами, до 1 вересня 2018 року. Таким чином, в Україні формується новий тип розуміння світського і конфесійного характеру освіти, причому відбувається подолання віддільницького розуміння світськості, коли остання розуміється як відлучення церкви і релігійних організацій не від держави, а від суспільства, на користь невіддільницькому, що дозволяє зберегти світський характер держави, і відновити соціальну справедливість щодо осіб, котрі навчалися, працювали, а також навчаються і працюють у конфесійних (духовних) навчальних закладах.

Нове законодавство у сфері богословської освіти в вищих духовних навчальних закладах вирішило низку проблем та заклало траєкторію розвитку в найближчий час:

1. Законом зберігається автономність від Міністерства освіти і науки. Закон надає право, а не зобов'язує проходити процедуру ліцензування та акредитації. Але після проходження акредитації ЗВДО може видавати диплом державного зразка.

2. Закон дозволяє релігійним організаціям прямо впливати на процеси визначення освітньої політики, принципів та діяльності студентського самоврядування.

3. Держава не визначає процедуру обрання і не впливає на призначення керівника ЗВДО.

4. При проходженні ліцензування та акредитації, відкриття аспірантури та докторантури, спеціалізованої вченої ради зі спеціальності «Богослов'я» законом передбачені суттєві поступки і визнаються усі документи викладачів ЗВДО як еквівалентні державним документам. Це суттєво полегшує процедуру державної легалізації освітніх та наукових програм ЗВДО.

5. В законодавстві виправлено історичну несправедливість у порушенні прав осіб, які отримали документи про освіту, наукові ступені та вчені звання в ЗВДО, і їх документи, якщо вони видані до 6 вересня 2014 року, можуть бути визнані за відповідною процедурою еквівалентними державним документам. Це дозволить цим особам працювати в державних установах: чиновникам, викладачам, учителям, вступати до магістратури, аспірантури, докторантури державних і закордонних ЗВДО.

Список використаних джерел:

1. Блог Віталія Хромця, 2015. 'Галузь знання «Богослов'я» та богословські спеціальності'. [online] (Останнє оновлення 07 Липня 2018) Доступно: <http://www.khromets.in.ua/blog-hromca/zapisgaluzznannabogoslovatabogoslovskispecialnostibezzagolovka>.
2. Міністерство освіти і науки України, 2014. 'Закон України 'Про вищу освіту від 1.07.2014 р. № 1556-VII', Київ : *Міністерство освіти і науки України*.
3. Міністерство освіти і науки України, 2017. 'Проекти стандартів вищої освіти', Київ : *Міністерство освіти і науки України*.
4. Міністерство освіти і науки України, 2016. 'Наказ про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам від 14.01.2016 р. № 13', Київ : *Міністерство освіти і науки України*.
5. Міністерство освіти і науки України, 2016. 'Наказ про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти від 01.06.2016 № 600', [online] (Останнє оновлення 08 Липня 2018) Доступно: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5555>.
6. Релігія в Україні. Новини, 2015. 'В Україні вперше дозволено засновувати релігійні загальноосвітні навчальні заклади від 2.06.2015'. [online] (Останнє оновлення 09 Липня 2018) Доступно: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/29335-v-ukrayini-vpershe-dozvoleno-zasnovuvati-religijni-zagalnoosvitni-navchalni-zakladi.html.
7. Кабінет Міністрів України, 2015. 'Постанова про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти від 29.04.2015 р. № 266', Київ : Кабінет Міністрів України.
8. Верховна Рада України 'Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів) від 11.12.2014 № 1447', [online] (Останнє оновлення 11 Липня 2018) Доступно: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52915.
9. Tuning Educational Structures in Europe. Стаття, 2017. 'Налаштування освітніх структур у Європі', [online] (Останнє оновлення 11 Липня 2018) Доступно: <http://www.unideusto.org/tuningeu/>.

References:

1. Bloh Vitaliya Khromtsya, 2015. 'Haluz' znannya «Bohoslov"ya» ta bohoslovs'ki spetsial'nosti (Branch of knowledge "Theology" and theological specialty)'. [online] (Ostannye onovlennya 07 Lypnya 2018) Dostupno: <http://www.khromets.in.ua/blog-hromca/zapisgaluzznannabogoslovatabogoslovskispecialnostibezzagolovka>.
2. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2014. 'Zakon Ukrainy 'Pro vyshchu osvitu vid 1.07.2014 r. № 1556-VII (Law of Ukraine' On Higher Education dated 01.07.2014 № 1556-VII)', Kyiv : *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*.
3. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2017. 'Proekty standartiv vyshchoyi osvity (Projects of Higher Education Standards)', Kyiv : *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*.
4. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2016. 'Nakaz pro zatverdzhennya Poryadku prysvoyennya vchenykh zvan' naukovym i naukovo-pedahohichnym pratsivnykam vid 14.01.2016 r. № 13 (Order on approval of the Procedure for awarding scientific degrees to scientific and scientific-pedagogical workers from 14.01.2016 № 13)', Kyiv : *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*.
5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2016. 'Nakaz pro zatverdzhennya ta vvedennya v diyu Metodychnykh rekomendatsiy shchodo rozroblennya standartiv vyshchoyi osvity vid 01.06.2016 № 600 (Order on approval and putting into operation of the Methodological Recommendations on the Development of Higher Education Standards of 01.06.2016 № 600)', [online] (Ostannye onovlennya 08 Lypnya 2018) Dostupno: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5555>.
6. Relihiya v Ukraini. Novyny, 2015. 'V Ukraini vpershe dozvoleno zasnovuvaty relihiyni zahal'noosvitni navchal'ni zaklady vid 2.06.2015 (For the first time in Ukraine it is allowed to establish religious schools of general education from 2.06.2015)'. [online] (Ostannye onovlennya 09 Lypnya 2018) Dostupno: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/29335-v-ukrayini-vpershe-dozvoleno-zasnovuvati-religijni-zagalnoosvitni-navchalni-zakladi.html.
7. Kabinet Ministriv Ukrainy, 2015. 'Postanova pro zatverdzhennya pereliku haluzey znan' i spetsial'nostey, za yakymy zdiysnyuyet'sya pidhotovka здобувачів вищої освіти vid 29.04.2015 r. № 266 (Resolution on approval of the list of branches of knowledge and specialties under which applicants for higher education are trained as of 29.04.2015 № 266)', Kyiv : Kabinet Ministriv Ukrainy.
8. Verkhovna Rada Ukrainy 'Proekt Zakonu pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy (shchodo zasnuvannya relihiynymy orhanizatsiyamy navchal'nykh zakladiv) vid 11.12.2014 № 1447 (Draft Law on Amendments to Certain Laws of Ukraine (Regarding the Establishment by Religious Organizations of Educational Institutions) of 11.12.2014 № 1447)', [online] (Ostannye onovlennya 11 Lypnya 2018) Dostupno: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52915.
9. Tuning Educational Structures in Europe. Stattya, 2017. 'Nalashtuvannya osvitnikh struktur u Yevropi (Setting Up Educational Structures in Europe)', [online] (Ostannye onovlennya 11 Lypnya 2018) Dostupno: <http://www.unideusto.org/tuningeu/>.

Відомості про авторів

- Демченко О. М.** старший викладач кафедри гуманітарних наук Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія» (Ізмаїл, Україна)
E-mail : olgandemch@gmail.com
ORCID : 0000-0003-4208-0355
- Дідик А. О.** аспірант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail : didyk@npu.edu.ua
- Жукова Г. В.** кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та педагогіки Національного університету фізичного виховання і спорту України (Київ, Україна)
E-mail : galinazh1299@gmail.com
ORCID : 0000-0002-1248-4669
- Ільїна Г. В.** кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
E-mail : Galyna.ilyina@gmail.com
ORCID : 0000-0001-8409-0696
- Ищенко С. М.** аспірант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail : s.m.ischenko@npu.edu.ua
- Литвиненко Т.С.** аспірант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail : t.s.lytvynenko@npu.edu.ua
- Мокієнко М.М.** кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Центру дослідження релігії (Львів, Україна)
E-mail : mokienko9@gmail.com
ORCID : 0000-0001-7985-0419
- Парфьонова О.І.** аспірант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail : AP9662212@gmail.com

- Титова Н. М.** кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики професійної підготовки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail : titnat2008@ukr.net
ORCID : 0000-0002-9415-4427
- Феденько С. М.** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри організації та економіки фармації і технології ліків ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет» (Івано-Франківськ, Україна)
E-mail : fedenkost5@ukr.net
ORCID : 0000-0001-7650-3569
- Хромець В. Л.** кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М. П. Драго-манова (Київ, Україна)
E-mail : v.l.khromets@gmail.com
ORCID : 0000-0003-0724-4625

Authors

- Demchenko Olga** Senior Lecturer of the Department of Humanities, Danube Institute of National University "Odessa Maritime Academy" (Izmail, Ukraine)
E-mail : olgandemch@gmail.com
ORCID : 0000-0003-4208-0355
- Didik Andrey** Postgraduate, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
E-mail : didyk@npu.edu.ua
- Zhukova Galina** PhD in Pedagogy, Senior Lecturer of the Department of Psychology and Pedagogy, National University of Physical Education and Sports of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
E-mail : galinazh1299@gmail.com
ORCID : 0000-0002-1248-4669
- Ilina Halyna** PHD in Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of the Innovative and Investment Management Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
E-mail : Galyna.ilyina@gmail.com
ORCID : 0000-0001-8409-0696
- Ishchenko Svetlana** Postgraduate, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
E-mail: s.m.ischenko@npu.edu.ua
- Litvinenko Tatyana** Postgraduate, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
E-mail : t.s.lytvynenko@npu.edu.ua
- Mokiyenko Mykhaylo** PhD in History, Researcher, Researcher Center for the Study of Religion (Lviv, Ukraine)
E-mail : mokienko9@gmail.com
ORCID : 0000- 0001-7985-0419
- Parfonova Olena** Postgraduate, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
E-mail : AP9662212@gmail.com
- Tytova Nataliya** PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Vocational Training, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
E-mail: titnat2008@ukr.net
ORCID : 0000-0002-9415-4427

- Fedenko Svitlana** *PhD in Economic, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Organization and Economics of Pharmacy and Drug Technology, SHEI “Ivano-Frankivsk National Medical University”
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)
E-mail: fedenkosm5@ukr.net
ORCID : 0000-0001-7650-3569*
- Khromets Vitaliy** *Doctor of Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of cultural engineering, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
E-mail: v.l.khromets@gmail.com
ORCID : 0000-0003-0724-4625*

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ ТА ПОДАННЯ РУКОПISY ДО НАУКОВОГО ВИДАННЯ «ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ»

1. Мова написання рукопису статті: українська, російська, англійська, німецька, французька, польська.
2. Рукопис статті подається до редакції у формі: файлу рукопису, який надсилається на електронну адресу редакції **ediscourse@ukr.net** у форматі **“Автор- Назвастатті.doc”**.
3. Рукопис статті, підписаний авторами, супроводжується:
 - **зовнішньою рецензією** (для авторів без вченого ступеня) із зазначенням наукового ступеня рецензента, вченого звання, посади, місця роботи (без скорочень), завіреною печаткою;
 - якщо рукопис публікується іноземною мовою, **стаття супроводжується перекладом** завіреним фахівцем з іноземної мови (бюро перекладів, або викладачем ВНЗ іноземної мови);
 - **розширеною анотацією** (двома мовами, одна з яких англійська) в залежності від мови написання рукопису статті (додаток 2);
 - **відомостями про автора (авторів)** (додатку 1).
4. Рукопис статті не має містити заборонених до друку матеріалів, оскільки журнал є відкритим джерелом інформації. Авторський текст не має бути опублікованим раніше та не бути перекладом раніше опублікованої статті. За зміст статті та інформаційне наповнення несе відповідальність автор (автори) статті та рецензенти.
5. Форма подання статті:
 - обсяг рукопису – 20-24 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків), включаючи рисунки та таблиці;
 - кількість співавторів – не більше чотирьох, як виняток до п’яти;
 - стаття повинна бути підготовлена за допомогою **редактора Microsoft Word for Windows®** (версії 97, 2000, XP, 2003, 2007) або сумісного редактора;
 - рукопис повинен мати наскрізну нумерацію сторінок із вільним розміщенням нумерації в листі;
 - **формат аркуша** – А4 (210×297), орієнтація сторінки – «**книжна**»; **поля: ліворуч** – 2,5 см; **праворуч** – 2 см; **зверху** – 2 см; **знизу** – 2 см; **інтервал між рядками** – 1,5 пт.; інтервал між абзацами «**до**», «**після**» – 0 пт; відступи «**праворуч**», «**ліворуч**» – 0 пт; відступ першої строчки – 1,27 см;
 - рисунки, фотографії, графіки слід **вставляти** в текст статті **як об’єкт**. Положення об’єкта – «**в тексті**»;
 - рисунки, створені у вбудованому у *Microsoft Word* редакторі рисунків, слід подавати як згруповані об’єкти;
 - рисунки та таблиці не повинні розривати речення в абзаці, тобто вони мають бути розташовані після того абзацу, в якому на них робиться перше посилання в тексті.
 - Текст рукопису має бути побудований за загальноприйнятою схемою:
 - **індекс УДК** у верхньому лівому кутку листа (Time New Roman, 12 пт.);
 - **ініціали та прізвища авторів** у верхньому правому кутку листа (Time New Roman, 12 пт.). Порядок подання: **ім’я, по батькові, прізвище**;
 - **науковий ступінь, вчене звання** (Time New Roman, 12 пт.);
 - **електронна пошта автора**;
 - **порожній рядок**;

- **назва статті** – великими літерами, по центру, українською (або регіональною мовою) та англійською мовами (Time New Roman, 14 пт., **жирний**). Назва статті
 - подається без використання вузькоспеціалізованих скорочень, крапка в кінці назви не ставиться;
 - *порожній рядок*;
 - **анотація** (Time New Roman, 12 пт., *курсив*) (додаток 2);
 - *порожній рядок*;
 - **ключові слова** (3-10 слів) українською, або регіональною мовою та англійською мовами (Time New Roman, 12 пт., *курсив*);
 - **Основний текст статті повинен містити наступні рубрики:**
 - **актуальність теми** (Time New Roman, 14 пт.);
 - **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями (Time New Roman, 14 пт.);
 - **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття (Time New Roman, 14 пт.);
 - **постановка завдання** (Time New Roman, 14 пт.);
 - **виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів (Time New Roman, 14 пт.);
 - **висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок** у даному напрямку (Time New Roman, 14 пт.).
 - *порожній рядок*;
 - **Список використаних джерел** (Time New Roman, 12 пт., **жирний**, по центру)
 - **References** (Time New Roman, 12 пт., **жирний**, по центру);
 - **надійшла** стаття до редакції у нижньому правому кутку листа (Time New Roman, 12 пт.) у форматі (ДД.ММ.РРРР);
 - **бібліографічний опис для цитування** (Time New Roman, 12 пт.) (додаток 3).
1. **Літературні джерела**, що цитуються, повинні бути пронумеровані. Посилання на джерело подається у квадратних дужках, наприклад: "... відомо з [4]. ..." або "... розглянуто у [4, с. 203] ...". Список літератури наводиться наприкінці статті у алфавітному порядку на мові оригіналу, відповідно до **Harvard Referencing style** (гуманітарні науки та суспільні науки) – (http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/16051/22/Harvard_Referencing_style.PDF).
 2. Список літератури транслітерується латинськими літерами (**References**). Якщо наукова праця написана мовою, що використовує кириличний алфавіт, то її бібліографічний опис необхідно транслітерувати латинськими літерами. Після назви праці латинськими літерами зазначається переклад англійською мовою у дужках.
 3. Автор (автори) може бути ознайомлений з коректурою статті. Зміна верстки автором, за виключенням виправлення помилок, не допускається. Виправлену та підписану коректуру слід повернути до редакції протягом двох днів після її отримання.
 4. Рішення про можливість публікації статті приймає редколегія та незалежні рецензенти.
 5. Робота, що не відповідає вищезазначеним вимогам, буде повернена відповідальним секретарем редколегії.

Додаток 1

Відомості про автора (авторів)

	Українською мовою	Англійською мовою
Прізвище, ім'я, по батькові		
Науковий ступінь		
Учене звання		
Посада		
Кафедра		
Місце роботи (вищий навчальний заклад, кафедра без скорочень)		
Сфера наукових інтересів		
Джерело фінансування, напр., «Виконано за грантом назва, №..., НДР №...» або інше.		
Адреса надсилання видання		
Електронна адреса		
Номер мобільного телефону		
ID (у системі наукової ідентифікації)	Якщо є, або ж зареєструватися	
- ORCID (http://orcid.org/)	Обов'язково	
Назва статті		

Додаток 2

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ АНОТАЦІЇ

Актуальність теми дослідження.
Постановка проблеми.
Аналіз останніх досліджень і публікацій.
Постановка завдання. Виклад основного матеріалу. Висновки.
Ключові слова:

Urgency of the research.
Target setting.
Actual scientific researches and issues analysis.
The research objective.
The statement of basic materials.
Conclusions.
Keywords:

Додаток 3

Бібліографічний опис для цитування:

Петренко, ТГ & Бойко, ВВ 2017, 'Вплив соціуму на девіантну поведінку дітей та молоді', *Освітній дискурс : збірник наукових праць*, № 1 (1). с. 15-21.

Наукове видання

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: збірник наукових праць

Випуск 6 (6-7) : гуманітарні науки, 2018

Scientific edition

EDUCATIONAL DISCOURSE: collection of scientific papers

Volume 6 (6-7) : humanities science, 2018

Шеф-редактор: В. П. Андрущенко
Головний редактор: О. П. Кивлюк
Відповідальний редактор: І. О. Мордоус

Співзасновники:
ПП «Видавництво «Гілея»
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Підписано до друку 30 липня 2018 р.
Формат 60х84/8. Ум.друк.арк. 7,8. Наклад 300 пр. Зам. № 2

Друк:
ФОП Корзун Д.Ю.
21027, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
тел.: (0432) 69-67-69, 603-000
(096) 97-30-934, (093) 89-13-852
e-mail: tvory2009@gmail.com
<http://www.tvoru.com.ua>